

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Kuka vastustaa maahanmuuttoa?

Tilastollinen analyysi suomalaisten maahanmuuttovastaisia asenteita selittävistä tekijöistä

Marja Avonius
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2016
Ohjaaja: Tapio Raunio

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

AVONIUS, MARJA: Kuka vastustaa maahanmuuttoa? Tilastollinen analyysi suomalaisten maahanmuuttovastaisia asenteita selittävistä tekijöistä

Pro gradu -tutkielma, 84 s., 1 liites.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/ Valtio-opin opintosuunta

Tammikuu 2016

Suomalaisten maahanmuuttoon suhtautuminen on herättänyt paljon keskustelua 2010-luvun vaihteesta lähtien niin sanottujen maahanmuuttokriittisen esiintulon ja perussuomalaisten kannatuksen kasvun myötä. Julkisesta keskustelusta syntyy helposti kuva rasisteihin ja suvaitsevaisiin jakautuvasta Suomesta. Tämän pro gradu -tutkielman tulokset osoittavat, ettei suomalaisten maahanmuuttoon suhtautuminen ole näin kaksijakoista. Tutkielma keskittyy erityisesti maahanmuuttovastaisiin asenteisiin. Tutkielmassa pyritään vastaamaan kysymyksiin siitä, millaisia maahanmuuttovastaisia ideologioita suomalaisten suhtautumisessa maahanmuuttoon voidaan erottaa, ja mitkä tekijät selittävät suomalaisten maahanmuuttovastaisuutta. Tutkielma on tilastollinen analyysi, jossa European Social Surveyssa vuonna 2014 kerätystä Suomen aineistosta erotetaan pääkomponenttianalyysin avulla suomalaisten maahanmuuttoasenteita kuvaavia ulottuvuuksia, joihin vaikuttavia tekijöitä tunnistetaan lineaarisen regressioanalyysin keinoin. Aikaisemman tutkimuksen perusteella maahanmuuttoasenteita selittävinä tekijöinä testataan sosiodemografisten muuttujien lisäksi konfliktiteoriaa, kontaktihypoteesia, sosiaalisen pääoman vaikutusta sekä radikaalioikeiston äänestämistä.

Tutkielmassa tunnistettiin kolme toisistaan erillistä suomalaisten maahanmuuttovastaisuuteen liittyvää ideologiaa: rasismi, ksenofobia ja hyvinvointisovinismi. Analyysin tulosten mukaan rasistiset asenteet ovat Suomessa harvinaisia, mutta ksenofobiaa ja varsinkin hyvinvointisovinismia esiintyy yleisemmin. Matala koulutustaso, suurien kaupunkien ulkopuolella asuminen, vähäiset maahanmuuttajakontaktit, heikko sosiaalinen luottamus ja perussuomalaisten äänestäminen ovat maahanmuuttovastaisuutta kaikilla tunnistetuilla ulottuvuuksilla selittäviä tekijöitä. Miehet ovat keskimäärin naisia rasistisempia ja hyvinvointisovinnisempia. Yli 64-vuotiaat ovat muita suomalaisia rasistisempia, mutta ksenofobisia asenteita ilmenee yhtä usein myös alle 45-vuotiaiden ja hyvinvointisovinnistisia asenteita alle 25-vuotiaiden kuin eläkeikäistenkin keskuudessa. Henkilökohtaisella taloudellisella tilanteella ei ole vaikutusta maahanmuuttoasenteisiin, mutta tyytymättömyydellä Suomen taloudelliseen tilanteeseen on heikko yhteys ksenofobiseen maahanmuuttoasenteeseen.

Maahanmuuttovastaisuus ei tämän tutkielman tulosten perusteella ole yksiulotteinen ilmiö, joka voitaisiin liittää vain tietynlaisten suomalaisten hyvin rajattuun joukkoon. Turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyminen, keskusteluilmapiirin kiristyminen ja mahdolliset uudet maahanmuuttovastaiset poliittiset toimijat voivat lisätä suomalaisten maahanmuuttovastaisuutta. Toisaalta maahanmuuttajien määrän kasvu lisää myös maahanmuuttajakontaktien mahdollisuutta: pitkällä aikavälillä turvapaikanhakijakriisi voi johtaa maahanmuutolle myönteisempään ilmapiiriin.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Maahanmuutto suomalaisessa julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa	1
1.2. Maahanmuutto ja maahanmuuttovastaisuus Suomessa	5
1.3. Tutkimusasetelma ja tutkielman rakenne	10
2. Maahanmuuttovastaisuuteen liittyvät ideologiat ja asenteet	12
2.1. Maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevien asenteiden tutkimuksesta	12
2.2. Rasismi	13
2.3. Kulttuurirasismi, kulttuurinen fundamentalismi ja ksenofobia	16
2.4. Hyvinvointisovinismi	19
3. Maahanmuutto politiikan tutkimuksessa	22
3.1. Maahanmuutto uhkana hyvinvointivaltiolle	22
3.2. Maahanmuutto poliittisten jakolinjojen murroksessa	25
3.3. Maahanmuutto ja monikulttuurisuus	30
4. Maahanmuuttoasenteisiin vaikuttavat tekijät	35
4.1. Yksilötaso, rakenteellinen taso, kysyntä ja tarjonta	35
4.2. Sosiaalinen identiteetti, uhka ja konflikti	36
4.3. Kontaktihypoteesi	40
4.4. Sosiaalinen pääoma	42
4.5. Poliittinen tarjonta ja puoluevalinta	45
5. Tutkimuksen toteuttaminen	49
5.1. Tutkimuskysymykset, hypoteesit ja aineisto	49
5.2. Tilastolliset analyysimenetelmät ja käytetyt muuttujat	51
6. Tulokset	54
7. Johtopäätökset	66
Lähteet	72
Liitteet	85

1. Johdanto

1.1. Maahanmuutto suomalaisessa julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa

Loppuvuonna 2015 kului tuskin yhtäkään päivää ilman maahanmuuttoa koskevaa uutista. Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä alkoi yllättäen kasvaa kesällä 2015 huipentuen syyskuuhun, jolloin turvapaikanhakijoita käveli Ruotsista rajan yli Suomeen jopa satoja päivässä. Media uutisoi Euroopan turvapaikka- tai pakolaiskriisistä. Osa suomalaisista reagoi tarjoamalla apuaan: vapaaehtoisia auttajia ilmoittautui niin paljon, ettei kaikkia ehditty hyödyntää. Pääministeri Juha Sipilä tarjosi Kempeleen kotiaan turvapaikanhakijoiden majoituspaikaksi ja innoitti myös monet muut suomalaiset samaan. Kaikki suomalaiset eivät kuitenkaan toivottaneet turvapaikanhakijoita tervetulleeksi. Turvapaikanhakijoiden tuloa vastaan järjestettiin useita rajojen sulkemista vaativaa mielenosoitusta. Loppuvuodesta 2015 uutisoitiin useammasta epäilystä vastaanottokeskukseen kohdistuneesta polttopulloiskusta ja turvapaikanhakijan pahoinpitelystä. Myös turvapaikanhakijoiden tekemät rikokset ja tappelut vastaanottokeskuksissa ovat herättäneet median huomion. Useita turvapaikanhakijoita on epäiltyinä raiskauksista, seksuaalisesta häirinnästä, näpistyksistä ja pahoinpitelyistä. Syrjäseudulla sijaitsevilla vastaanottokeskuksissa syttyneet joukkotappelut herättivät myös poliisin huolehtimaan turvallisuudestaan. Joidenkin suomalaisten luottamus poliisin toimintakykyyn näyttää jo horjuvan: ympäri Suomea on perustettu katupartioita huolehtimaan ainakin valkoisen kansanosan turvallisuudesta.

Vaikka turvapaikanhakijatilanne ja kärjistynyt maahanmuuttokeskustelu usein nimetään uudeksi kriisiksi, on tärkeää muistaa, että maahanmuutto ei ole Suomessa uusi ilmiö, vaikka se onkin useisiin muihin Euroopan maihin ja Pohjoismaihin verrattuna ollut Suomessa vähäistä. Pakolaiset ovat herättäneet keskustelua mediassa jo 1970-luvulla. Eduskuntapuolueiden poliittisella agendalla maahanmuutto tosin nousi varsinaisesti vasta 2010-luvun taitteessa. Maahanmuuton politisoituminen oli yhteydessä perussuomalaisten kannatuksen kasvuun, vaikka se ei suinkaan ollut ainoa perussuomalaisten suosiota vuoden 2011 eduskuntavaaleissa selittävä tekijä. Myös vuonna 2012 perussuomalaisten maahanmuuttovastaiset kansanedustajat ovat lausunnoillaan varmistaneet maahanmuuttokeskustelun pysymisen otsikoissa. Osa lausunnosta on herättänyt voimakkaita vastareaktioita: kesällä 2015 Olli Immosen monikulttuurisuuden vastainen Facebook-päivitys sai 15 000 suomalaista osoittamaan mieltään monikulttuurisemman ja avoimemman Suomen puolesta. Julkisen keskustelun perusteella näyttäisi, että maahanmuutto ja monikulttuurisuus herättävät nyt aikaisempaa enemmän tunteita ja toisaalta jakavat kansaa niitä puolustaviin ja vastustaviin. Mistä nämä tunteet kumpuavat? Miksi osassa ihmisistä maahanmuutto herättää halun auttaa tulijoita, osassa halun sulkea rajat? Mikä maahanmuuton vastustajia ja puolustajia erottaa? Tämä tutkielma käsittelee näitä kysymyksiä.

Tutkielmassa keskitytään erityisesti maahanmuuttoa vastustavien asenteiden ja ideologioiden tarkasteluun sekä näitä selittävien syiden kartoittamiseen. 2000-luvun lopussa suomalaiseen maahanmuuttokeskusteluun nousi uusi käsite maahanmuuttokriittisyys. Maahanmuuton vastustajat omaksuivat sen kuvaamaan omaa valtavirrasta poikkeavaa kriittistä näkemystään maahanmuuttoon ja sen tarpeeseen. Maahanmuuton tutkijat näkivät asian toisin: useissa 2010-luvun vaihteessa julkaistussa teoksessa tutkijat ilmaisivat maahanmuuttokritiikin olevan harhaanjohtava käsite maahanmuuttovastaisten kaksijakoisen ja ennakkoluuloisen suhtautumisen kuvaamiseen. Nyt näyttäisi siltä, että maahanmuuttokriittisyys on vakiintunut julkisessa keskustelussa käsitteeksi, jolla viitataan erityisesti maahanmuuttoa vastustavien poliitikkojen asenteeseen, mutta jolla voidaan kuvata myös kaikenlaista maahanmuuttoa vastustavaa, maahanmuuttopolitiikkaa arvostelevaa ja maahanmuuttajia syrjivää retoriikkaa. Maahanmuuttokritiikki näin nähtynä niputtaa yhteen useita erilaisia, eri motiiveista nousevia maahanmuuttoa tai maahanmuuttajia vastustavia asenteita. Tutkielman tarkoituksena on eritellä erilaisia maahanmuuttovastaisia ideologioita. Todennäköisesti erilaisista ideologisista lähtökohdista kumpuavat maahanmuuttovastaiset asenteet myös selittyvät erilaisilla tekijöillä, joita tutkielmassa pyritään tunnistamaan.

Maahanmuutosta ja maahanmuuttajista on julkaistu useita tutkimuksia viimeisen vuosikymmenen aikana. Useat näistä ovat liittyneet maahanmuuttajien kotoutumiseen tai kotouttamiseen (ks. bibliografia Ojala ym. 2015). Myös suomalaisesta maahanmuuttopolitiikasta on julkaistu laajempaa katsausta (Leitzinger 2008; Seppälä 2004). Helsingin yliopiston ruotsinkielisessä yhteiskuntatieteiden yksikössä on ollut vuodesta 1998 lähtien oma etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuslaitoksensa (Centre for Research on Ethnic Relations and Nationalism), jonka tutkijat ovat julkaisseet paljon erilaista maahanmuuttoon liittyvää tutkimusta. Myös Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian professorit Karmela Liebkind ja Inga Jasinskaja-Lahti ovat julkaisseet lukuisia tutkimuksia liittyen etnisiin suhteisiin, etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin sekä etniseen syrjintään Suomessa. He ovat tutkineet esimerkiksi Suomen eri etnisten vähemmistöjen identiteettejä, enemmistöön kohdistuvia asenteita, akkulturaatiota ja kokemuksia etnisestä syrjinnästä (ks. esim. Jasinskaja-Lahti ym. 2012; Jasinskaja-Lahti ym. 2006).

Liebkindin ja Jasinskaja-Lahden tutkimukset ovat keskittyneet pääasiassa maahanmuuttajavähemmistöjen kokemuksiin. Sosiologi Magdalena Jaakkola on tutkinut sekä ulkomaalaisvähemmistöjen oloja Suomessa että kantaväestön maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita. Jaakkola julkaisi kahden vuosikymmenen aikana viisi valtakunnallista tilastollista tutkimusta suomalaisten suhtautumisesta maahanmuuttajiin (Jaakkola 1989; 1995; 1999; 2005; 2009). Jaakkolan viimeisin aineisto on vuodelta 2007 eikä vastaavanlaista tilastollista aineistoa suomalaisten maahanmuuttajiin tai maahanmuuttoon liittyvistä asenteista ole tämän jälkeen kerätty.

Politiikan tutkimuksen puolella Elina Kestilä (2005; 2006) on tarkastellut suomalaisten suhtautumista maahanmuuttoon yhtenä radikaalioikeistopuolueen kysyntään liittyvänä tekijänä. Maahanmuuttoon suhtautumisen tarkastelussa Kestilä (2006) käytti aineistonaan vuosina 2002—2003 kerättyä European Social Surveyn aineistoa, joka mahdollisti suomalaisten maahanmuuttoasenteiden vertailun muiden eurooppalaisten asenteisiin. Jaakkolan ja Kestilän tutkimuksien tuloksia esitellään laajemmin myöhemmin tässä tutkielmassa.

Suomalaisessa julkisessa ja poliittisessa keskustelussa esiintyvää rasismia, ennakkoluuloisuutta ja etnistä syrjintää on käsitelty viime vuosina useammassa teoksessa. Suvi Keskinen, Anna Rastas ja Salla Tuori, kaikki paljon monikulttuurisuutta ja rasismia tutkineita tutkijoita, toimittivat vuonna 2009 teoksen *En ole rasisti, mutta*, josta välittyy voimakkaasti huoli maahanmuuttovastaisuuden ja rasismien yleistymisestä julkisessa keskustelussa. Toimittaja Jussi Förbom (2010) on kirjoittanut samaa huolta poliittisen keskustelun osalta kantavan kirjan eduskunnassa vuosina 2008—2009 käydyistä keskusteluista. Vuonna 2011 julkaistiin rasismintutkija Vesa Puurosen laajemmin rasismien ilmiöön paneutuva teos *Rasistinen Suomi*, jossa aikaisempien teosten tavoin tarkastellaan huolestuneena suomalaisen maahanmuuttokeskustelun uusia äänenpainoja ja maahanmuuttokriittisiksi itseään nimittävien poliittista aktivoitumista. Viimeisin aihetta käsitellyt tutkimus on Niko Pyrhönen (2015) väitöskirja, jossa hän tutkii maahanmuuttokriittisen uuspopulismien narratiiveja ja niiden vakiintumista osaksi suomalaista julkista keskustelua. Maahanmuuttokriittistä on kirjoitettu myös yksi selvästi positiivisemmän näkökulman julkisen maahanmuuttokeskustelun muutoksesta tarjoava teos, Milla Hannulan (2011) *Maassa maan tavalla: maahanmuuttokriittikin lyhyt historia*, jossa kuvataan maahanmuuttovastaisen liikkeen kehitystä Suomessa parin viime vuosikymmenen aikana.

Mediassa käytyä maahanmuuttokeskustelua on tutkittu erityisesti Tampereen yliopiston tiedostusopin laitoksella 2000-luvun aikana runsaasti (ks. katsaus Maasilta 2012, 13—16). Maahanmuutto nousi vaaliteemaksi vuoden 2011 eduskuntavaaleissa ja sen saamaa mediajulkisuutta tutkittiin niin mediatutkimuksen (Maasilta 2012) kuin politiikan tutkimuksenkin (Pernaa & Railo 2012) puolella. Pakolaisiin liittyviä kysymyksiä sisältyi jo vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimukseen, ja vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksen yhteydessä tutkittiin maahanmuuttokysymyksen vaikutusta puoluevalintaan (Borg 2012a). Eduskuntavaalitutkimuksen mukaan maahanmuutto ei vuonna 2011 noussut kovin merkittäväksi yksittäiseksi asiakysymykseksi ja ehkä juuri siitä johtuen maahanmuuton politisoitumista ei ole Suomessa kovin laajasti tutkittu. Maahanmuutto on kuitenkin tunnistettu yhdeksi perussuomalaisten kannatukseen vaikuttavista tekijöistä (Borg 2012b) ja teemaa on sivuttu joissakin perussuomalaista puoluetta tarkastelevissa julkaisuissa (esim. Ylä-Anttila 2014; Arter 2010).

Maahanmuuttoa on tutkittu myös suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuuden, kansalaisyhteiskunnan maahanmuuttoon sopeutumisen, maahanmuuttajien poliittisen aktiivisuuden ja maahanmuuttajien oikeudellisen aseman näkökulmista (ks. esim. monitieteellinen artikkelikokoelma Martikainen ym. 2013). Maahanmuutto on viimeisen vuosikymmenen aikana herättänyt monitieteellisiä tutkimusmielenkiintoja. Erityisesti maahanmuuttoon liittyvää julkista keskustelua ja maahanmuuttokriittistä retoriikkaa on tutkittu laajasti. Suomalaisten maahanmuuttoasenteita tai maahanmuuttajiin suhtautumista selvittävää tutkimusta on kuitenkin tehty vähemmän, ihan viime vuosina ei lainkaan. Viimeisin edustava nimenomaan maahanmuuttoasenteisiin liittyvä tilastollinen aineisto on Jaakkolan vuonna 2007 toteuttamasta kyselytutkimuksesta. European Social Surveyn ja Eduskuntavaalitutkimuksen yhteydessä on kysytty joitakin maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä myös tämän jälkeen, mutta näitä analysoivia tutkimuksia ei ole viime vuosina julkaistu.

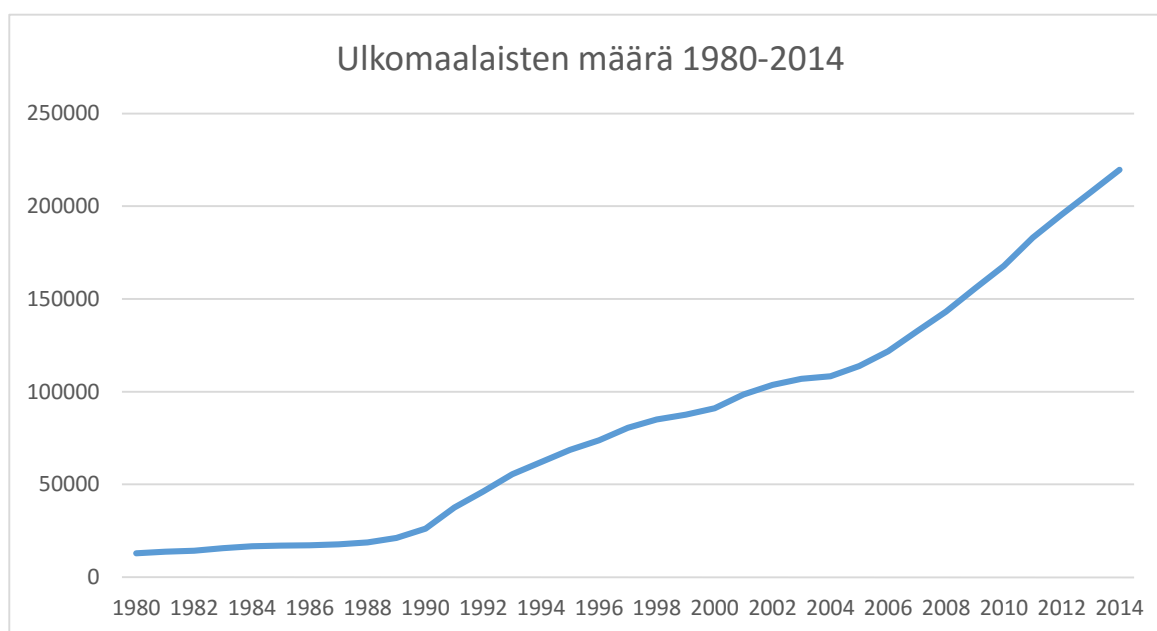
Elinkeinoelämän valtuuskunnan ja eri medioiden tilaamissa gallupeissa on kysytty myös maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä. Erityisesti syksyllä 2015, turvapaikanhakijoiden määrän kasvun myötä aktivoituneen maahanmuuttokeskustelun innoittamana, useat eri mediat tilasivat suomalaisten maahanmuuttoasenteita selvittäviä mielipidekyselyitä. Suomen Kuvalehti julisti elokuun lopussa tilaamansa kyselyn perusteella joka seitsemannen suomalaisen olevan rasisti (SK 2015), kun päivää myöhemmin Iltalehti painotti oman kyselynsä perusteella, etteivät suomalaisten epäluulot turvapaikanhakijoita kohtaan perustu ihonväriin (IL 2015). Kyselyiden tulokset eivät itseasiassa eronneet toisistaan. Helsingin Sanomat teetti oman kyselynsä lokakuussa ja uutisoi sen perusteella maahanmuuttoasenteiden koventuneen, vaikka lokakuun tuloksia ei uutisessa verrattu aikaisempiin kyselyihin (HS 2015). Perussuomalaiset teetti lokakuussa kyselyn, joka sisälsi osittain samoja kysymyksiä puolueen vuosina 2010 ja 2014 tilaamien kyselyiden kanssa. Perussuomalaiset uutisoi maahanmuuttotutkimustaan verkkolehdeksään otsikolla ”25—50-vuotiaat kriittisimpiä maahanmuutolle – ’eniten menetettävää’” (Suomen Uutiset 2015). Arvio kriittisyyden motiiveista perustui Taloustutkimuksen tutkimusjohtajan kommenttiin, jota ei sen kummemmin avattu. Uutisessa myös painotettiin kriittisyyden lisääntyneen, vaikka kyselyn tulostensa mukaan maahanmuuttopolitiikkaa liian löyhänä pitävien määrä on vuoden 2014 kyselyn jälkeen kasvanut prosenttiyksiköllä, mikä mahtuu tutkimuksen virhemarginaaliin.

Vaikka gallupeilla voidaan hankkia arvokasta tietoa julkisesta mielipiteestä, esimerkiksi nämä maahanmuuttoon liittyvät mielipidetiedustelut ovat ongelmallisia niiden epämääräisen uutisoinnin vuoksi. Uutisjuttuja varten kerättyä kyselytietoa voitaisiin hyödyntää pidemmällekin menevässä analyysissa, mutta kyselyt eivät ainakaan vielä ole innoittaneet tällaista tutkimusta. Tämän tutkielman tarkoitus on vastata suomalaisen maahanmuuttoasennetutkimuksen puutteeseen. Tutkielmassa

analysoidaan suomalaisten maahanmuuttoon suhtautumista kuvaavaa kyselytutkimusaineistoa. Aineisto on vuonna 2014 kerätty European Social Survey:n valtakunnallisesti edustava tilastodata. Aineisto ei mahdollista viimeisimpien, vuoden 2015 aikana mahdollisesti tapahtuneiden asennemuutosten tarkastelua, mutta edustavuus tarjoaa mahdollisuuden koko väestöä koskevien johtopäätösten tekemiseen. Näiden pohjalta viimeisessä luvussa luodaan katsetta myös tämän päivän ja tulevaisuuden maahanmuuttoasenteisiin.

1.2. Maahanmuutto ja maahanmuuttovastaisuus Suomessa

Kansainvälisesti katsoen Suomi ei ole ainakaan ennen vuotta 2015 ollut merkittävä kohde ulkomaisille muuttoliikkeille. Maailmansotien jälkeinen Suomi ei ollut syrjäisestä maantieteellisestä sijainnistaan ja verrattaen heikosta taloudellisesta kehityksestään johtuen kovin houkutteleva kohdema. Suomalainen ulkomaalaispolitiikka ei myöskään houkutellut tulijoita. (Saukkonen 2013, 87.) Suomessa oli 1980-luvulle tultaessa noin 13 000 ulkomaan kansalaista. Ulkomaalaisten määrä on kasvanut melko tasaisesti 1980-luvulta lähtien ja 13-kertaistunut viimeisen 30 vuoden aikana. Vuonna 2014 Suomessa asui noin 220 000 ulkomaalaista. (ks. kuvio 1.)

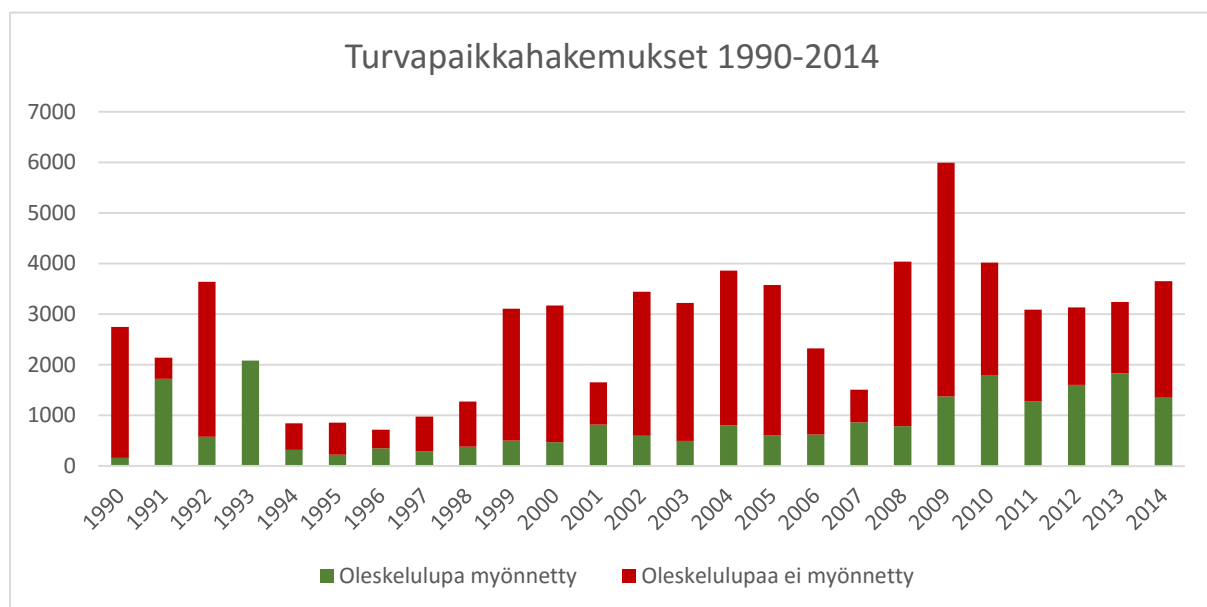

Kuvio 1. Ulkomaalaisten määrä Suomessa 1980—2014. Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne.

Pakolaisia Suomessa on ollut koko itsenäisyyden ajan. Valtion Pakolaisavustuskeskus perustettiin vuonna 1922. Tällöin Suomessa oli noin 33 500 pakolaista, joista pääosa oli inkeriläisiä, karjalaisia ja venäläisiä. (Seppälä 2004, 13.) Ensimmäiset kauempaa saapuneet pakolaiset tulivat Chilestä vuosina 1973—1977, kun Suomi otti vastaan 182 Pinochetin vallankaappausta pakenevaa. Järjestelmällisesti pakolaisia on vastaanotettu vuodesta 1979 lähtien, jolloin Suomi päätti ottaa sata pakolaista Vietnamista. Vuonna 1984 Suomessa oli noin 400 pakolaista, joista suurin osa oli kotoisin

Kaakkois-Aasiasta. (Mt, 23; 28; 40.) Ensimmäiset afrikkalaiset turvapaikanhakijat saapuivat 1990-luvulla Somaliasta. Sisällissotaa pakenevat somalialaiset saapuivat yllättäen junalla Moskovasta ja laivalla Tallinnasta ja herättivät Suomessa suurta ihmetystä. Vuonna 1995 Suomessa oli jo yli 4 000 Somalian kansalaista. Jugoslavian hajoamissotien seurauksena turvapaikanhakijoita alkoi 1990-luvulla saapua myös Balkanilta. 1990-luvun loppupuolella pakolaisia alkoi tulla myös Lähi-Idästä: Irakista, Iranista ja Afganistanista. (Maahanmuuttovirasto 2015; Tilastokeskus, Väestörakenne.) Myös vuosituhaten vaihteen jälkeen suurin osa Suomesta turvapaikkaa hakeneista on tullut näistä maista ja Somaliasta (Maahanmuuttovirasto, Turvapaikka- ja pakolaistilastot). Turvapaikkahakemusten ja myönnteisten turvapaikkapäätösten määrissä on ollut jonkin verran vuosittaista vaihtelua (ks. kuvio 2). Vuosituhaten vaihteesta vuoteen 2014 saakka turvapaikkahakemusten määrä vaihteli 1 500 ja 6 000 hakemuksen välillä. Keskimäärin oleskelulupa myönnettiin noin kolmasosalle turvapaikkaa hakeneista.

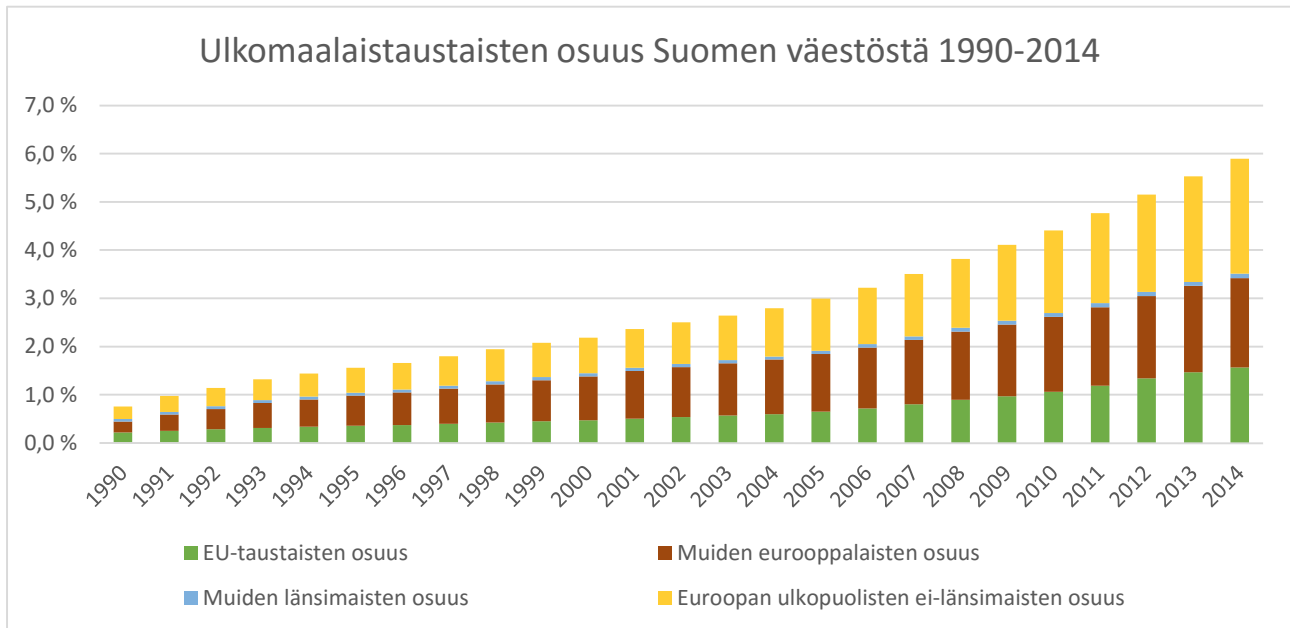
Kesällä 2015 turvapaikanhakijoiden määrä alkoi kasvaa äkillisesti. Kesäkuussa saapuneiden hakijoiden määrä oli kolminkertainen samaan aikaan edellisvuona saapuneisiin verrattuna, heinäkuussa jo viisinkertainen. Korkein piikki saavutettiin syyskuussa, kun turvapaikkaa Suomesta haki yli 10 000 ihmistä. Koko vuoden 2015 aikana Suomeen saapui 32 478 turvapaikanhakijaa, joista yli puolet oli irakilaisia. (Maahanmuuttovirasto, Turvapaikka- ja pakolaistilastot.)

Kuvio 2. Turvapaikkahakemukset ja niiden perusteella myönnetyt oleskeluluvat 1990—2014. Lähde: Maahanmuuttovirasto, Turvapaikka- ja pakolaistilastot.

Ulkomaalaistaustaisia, eli henkilöitä joiden kumpikaan vanhempi ei ole syntynyt Suomessa, oli Suomessa vuonna 2014 vajaa kuusi prosenttia väestöstä. Heistä EU-maista tulevien osuus oli noin 1,5 prosenttia, muista Euroopan maista (ml. venäläistaustaiset) tulevien osuus noin kaksi prosenttia

ja ei-länsimaisista Euroopan ulkopuolisista maista tulevien osuus noin 2,5 prosenttia. (ks. kuvio 3.) Vaikka ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on moninkertaistunut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana, muihin Pohjoismaihin verrattuna maahanmuuttajaväestön osuus on Suomessa yhä varsin alhainen. Suomen väestöstä 5,5 prosenttia on syntynyt ulkomailla, kun Ruotsissa ulkomaalaissyntyisten osuus on 16 prosenttia, Norjassa 14 prosenttia, Islannissa 11,5 prosenttia ja Tanskassa 10 prosenttia. (EuroStat 2014.)

Kuvio 3. Ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä 1990—2014. Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne.

Suomen ulkomaalaislainsäädäntö perustui pitkään ulkomaalaisasetukseen, joista viimeisin oli vuodelta 1958. Asetuksessa säädettiin esimerkiksi ulkomaalaisen maahantulosta, viisumien myöntämisestä, käännyttämisestä ja turvapaikasta. Asetuksen säännökset olivat väljiä ja ulkomaalaisen oikeusturva olikin Suomessa noina vuosina varsin heikko. Ensimmäinen ulkomaalaislaki (400/1983) säädettiin vasta vuonna 1983, jolloin lainsäädäntöön otettiin myös Suomen vuonna 1968 allekirjoittaman Geneven pakolaissopimuksen mukaiset pakolaisen asemaa koskevat säännökset. (Seppälä 2004, 156—159.) Ulkomaalaislaki paransi ulkomaalaisten oikeusturvaa, mutta tarve lainsäädännön uudistamiselle tuli kuitenkin jo vuosikymmenen vaihteessa Suomen liityttyä Euroopan neuvostoon ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen vuonna 1989. Uudella ulkomaalaislailla (378/1991) määriteltiin muun muassa pysyvän ja määräaikaisen oleskeluluvan ehdot. Vuonna 1999 säädettiin niin sanottu kotouttamislaki (493/1999), jossa säädettiin turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja maahanmuuttajien kotoutumista edistävästä toimenpiteistä. Kotouttamislakiin otettiin mallia esimerkiksi Ruotsista ja Alankomaista, joissa oli omaksuttu maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen kehottava monikulttuurinen

kotouttamispolitiikka. Vuonna 2002 annettiin erillinen laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä (116/2002).

Ulkomaalaislain seuraava kokonaisuudistus tehtiin vuonna 2003, kun yhä voimassa oleva ulkomaalaislaki (301/2004) säädettiin. Tuolloin lainsäädännössä otettiin aikaisempaa myönteisempi suhtautuminen ulkomaalaisen työvoiman maahanmuuttoon. Työn perässä muuttavat haluttiin huomioida entistä paremmin myös kotouttamistoimissa ja vuonna 2010 säädettiin kotouttamislain korvaava laki kotouttamisen edistämisestä (1386/2010), jonka tarkoituksena oli tuoda kotouttamistoimet kaikkien maahanmuuttajien saataville oleskelun perusteesta riippumatta. (Saukkonen 2013, 87—88; 92—95.) Vuonna 2011 säädettiin laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011).

Kaikkiin edellä mainittuihin maahanmuuttoa koskeviin lakeihin on tehty viime vuosina useita muutoksia. Maahanmuuttajien määrän kannalta merkittävä oli esimerkiksi vuoden 2012 alusta voimaan tullut lakimuutos, jonka jälkeen perheenkokoaja ei ole enää voinut hakea perheenyhdistämistä Suomesta käsin vaan oleskelulupaa hakevien perheenjäsenten on jätettävä hakemuksensa Suomen edustustoon (HE 104/2011 vp). Lakimuutoksella reagoitiin kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden perheenyhdistämisten kasvaneeseen määrään. Muutos toimi: kansainvälistä suojelua saaneiden perheenjäsenten oleskelulupahakemukset laskivat lain voimaantulon jälkeen yli 2 000 hakemuksesta alle 600 hakemukseen (Maahanmuuttovirasto 2013). Vuonna 2015 sisäministeriö ja Maahanmuuttovirasto ovat reagoineet turvapaikkahakemusten määrän äkilliseen lisääntymiseen muun muassa perustamalla järjestelykeskuksen Tornioon turvapaikanhakijoiden rekisteröimistä varten, tehostamalla turvapaikkahakemusten käsittelyä ja päivittämällä Irakin, Somalian ja Afganistanin turvallisuustilannearvioita. Hallitus on esittänyt turvapaikkapoliittisessa toimenpideohjelmassaan (2015) useita tiukennuksia Suomen maahanmuuttopolitiikkaan. Toimenpideohjelman mukaan Suomi tulee jatkossa seuraamaan muiden EU- ja Pohjoismaiden turvapaikkalainsäädäntöä ja -käytäntöä ja reagoimaan nopeasti kansallisiin muutostarpeisiin.

Maahanmuutto on Suomessa kohtalaisen tuore poliittinen tema. Maahanmuuttovastaisuuden poliittinen organisoituminen on tapahtunut varsinaisesti vasta 2000-luvun loppupuolella. Maahanmuuttovastaisia ja rasistisia liikkeitä Suomeen syntyi kuitenkin jo 1990-luvun alussa skinhead-ryhmien järjestäytymisen myötä. Skiniryhmiä oli useilla paikkakunnilla, joista Joensuun ryhmä oli näkyvin ja myös poliittisissa vaikutusyrityksissään aktiivisin. Joensuun skinit jakoivat rasistisia lentolehtisiä kouluissa, liimasivat julisteitaan ympäri kaupunkia, antoivat haastatteluja ideologiastaan tiedotusvälineille ja järjestivät mielenosoituksia. Toiminta oli väkivaltaan yllyttävää

ja väkivaltaista: skinit pahoinpitelivät sekä maahanmuuttajia että heidän puolustajiaan ja tuhosivat heidän omaisuuttaan. Joensuun skinit kiinnittivät median huomion marraskuussa 1995, kun tummaihoisen amerikkalainen joensuulaisessa koripallojoukkueessa pelannut Darryl Parker ilmoitti palaavansa kotimaahansa skinien ahdistelun, uhkailun ja pahoinpitely-yritysten vuoksi. Tämän jälkeen Pohjois-Karjalan poliisi käynnisti rasisminvastaisen hankkeen ja pari vuotta myöhemmin Joensuun poliisi teki ratsian skinien kerhohuoneelle. Viranomaistoiminnan myötä järjestäytyneet skinhead-ryhmät hajosivat, mutta rasistinen ja maahanmuuttajavastainen toiminta ei täysin loppunut. (Puuronen 2011, 195—198, Perho 2010.)

Sisäministeriön vuoden 2014 arvion mukaan äärioikeistolainen ekstremismi on Suomessa kokonaisuutena arvioiden vähäistä ja suunnittelematonta. Rasistisia skinhead-kerhoja toimii yhä useissa suomalaisissa kaupungeissa. Poikkeuksen pääosin löyhästi organisoituun toimintaan tekee avoimesti kansallissosialismia ja valkoisen rodun paremmuutta kannattava Suomen Vastarintaliike, jossa on sisäministeriön arvion mukaan muutamia kymmeniä aktiivisia toimijoita. Suomen Vastarintaliikkeellä on nettisivut, oma lehti, paikallisia osastoja ja järjestäytyntä katupartio toimintaa. Suomen Vastarintaliike perustettiin kesällä 2008 ja se tekee tiivistä yhteistyötä pohjoismaisten rinnakkaisjärjestöjensä kanssa. Sisäministeriö näkee Suomen Vastarintaliikkeen potentiaalisesti vaarallisena, demokratianvastaisena ja militanttina liikkeenä. (Sisäministeriö 2014; Vastarinta 2015.)

Uusia maahanmuuttovastaisia liikkeitä on syntynyt myös 2010-luvulla. Esimerkiksi vuonna 2011 perustettu Finnish Defend League vastustaa omien sanojensa mukaan maahanmuuton lisäämistä ja monikulttuurisuuden ihannoitua. Suomeen ainakin yritettiin perustaa saksalaisen islamisaatiota ja nykyistä maahanmuuttopolitiikkaa vastustavan Pegida-liikkeen maajaostoa alkuvuodesta 2015. Loppuvuonna 2015 järjestettiin useita Rajat Kiinni -mielenosoituksia eri paikkakunnilla. Mielenosoitukset organisoitiin Facebookin avulla ja niiden osanottajamäärät vaihtelivat parista kymmenestä pariin sataan. Uudelle maahanmuuttovastaiselle liikehdinnälle näyttäisi olevan ominaista sen löyhä, internetin sosiaalisten medioiden kautta tapahtuva organisoituminen. Kansanliikkeistä siis tuskin voidaan puhua, mutta maahanmuuttovastaisen aktivismin voidaan todeta heränneen uudestaan.

Suomessa oli joitakin maahanmuuttovastaisia puoluepoliittisia järjestöjä jo 1990-luvulla, mutta ensimmäiset eduskuntaan pyrkivät maahanmuuttovastaiset puolueet nähtiin vuoden 2003 vaaleissa, kun Turun paikalliskokouksen, rasistisesta toiminnastaan kertaalleen tuomitun Olavi Mäenpään Suomen Kansan Sinivalloiset ja lahtelaisen Väinö Kuisman Suomi Nousee – Kansa Yhdistyy asettivat ensimmäiset ehdokkaansa. Molemmat puolueet jäivät kuitenkin vaille kansanedustajan

paikkaa ja ovat sittemmin lopettaneet toimintansa. (Puuronen, 2011, 205—206.) Olavi Mäenpää tosin toimii yhä Turun kaupunginvaltuutettuna. Mäenpään viimeisin puolue Sinivalkoinen Rintama (ent. Vapauspuolue) poistettiin puolerekisteristä vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen sen jäätyä ilman edustajan paikkaa toisissa peräkkäisissä vaaleissa.

Suomessa toimii myös joitakin kansallismielisiä järjestöjä, jotka ovat periaatteellisesti maahanmuuttovastaisia. Tällainen järjestö on esimerkiksi Suomen Sisu, joka perustettiin vuonna 1988 Suomalaisuuden liiton nuorisojärjestönä. Suomen Sisu vastustaa kansojen luonnotonta sekoittamista ja kehittyneiden kulttuurien korvaamista globaaleilla alakulttuureilla (Suomen Sisu 2006). Suomen Sisun puheenjohtajana toimii perussuomalaisten kansanedustaja Olli Immonen. Hannula (2011) näkee Suomen Sisun järjestönä, josta nykyisen maahanmuuttokriittisen liikkeen juuret ovat lähtöisin. Hannulan kuvaamaa maahanmuuttokriittistä liikettä ja siihen liittyvää maahanmuuttovastaisuuden politisoitumista kuvataan tarkemmin luvussa 3.2.

1.3. Tutkimusasetelma ja tutkielman rakenne

Tutkielman tarkoituksena on tarjota melko laaja katsaus maahanmuuton vastustamiseen ja sen sisälle mahtuviin erilaisiin asenteisiin ja ideologioihin sekä avata maahanmuuttoon suhtautumiseen liittyvää keskustelua politiikan tutkimuksessa. Tutkielman konteksti on suomalainen yhteiskunta ja analyysin aineiston populaationa suomalaiset. Analyysissä pyritään vastaamaan kysymyksiin siitä, millaisia maahanmuuttovastaisia ideologioita suomalaisten suhtautumisessa maahanmuuttoon voidaan erottaa, ja mitkä tekijät selittävät suomalaisten maahanmuuttovastaisia asenteita. Seuraavassa luvussa esiteltävän maahanmuuttovastaisiin ideologioihin liittyvän teoreettisen viitekehyksen pohjalta oletetaan, että suomalaisten maahanmuuttoasenteista voidaan erottaa kolme toisistaan erillistä maahanmuuttoasenneulottuvuutta: etnisiin ja rodullisiin eroihin liittyvä ulottuvuus, kulttuurisiin eroihin liittyvä ulottuvuus ja hyvinvointivaltion säilyttämiseen liittyvä ulottuvuus. Aikaisemman tutkimuksen perusteella maahanmuuttovastaisuuden arvellaan olevan yleisempää matalasti koulutettujen, taloudellisen asemansa heikoksi kokevien, elämäntilanteeseensa ja Suomen taloudelliseen tilanteeseen tyytymättömien, vähän maahanmuuttajia tuntevien, matalan sosiaalisen pääoman omaavien ja perussuomalaisia äänestävien suomalaisten keskuudessa. Tutkielman pyrkimyksenä on maahanmuuttovastaisien asenteiden erittelyn ja näihin vaikuttavien tekijöiden tarkastelun lisäksi myös avata suomalaista maahanmuuttopoliittista keskustelua ja pohtia sen tulevaisuuden näkymiä.

Tutkielman seuraava osa esittelee maahanmuuttovastaisuuteen liittyviä ideologioita ja asenteita. Luku on jaettu neljään osaan, joista ensimmäisessä esitetään joitakin maahanmuuttoasenteiden tutkimukseen liittyviä yleisiä kysymyksiä ja kolmessa seuraavassa esitellään rotuun ja etnisyyteen,

kulttuurieroihin ja hyvinvointivaltion säilyttämiseen liittyviä maahanmuuttovastaisia ideologioita ja asenteita. Kolmannessa luvussa esitellään kolme teemaa, joiden kautta maahanmuuttovastaisuutta on politiikan tutkimuksessa käsitelty. Näihin teemoihin olisi voitu sisällyttää myös monia muita, mutta käsittelyyn valittiin kolme tämän tutkielman kannalta keskeisintä: maahanmuutto uhkana hyvinvointivaltiolle, maahanmuutto poliittisten jakolinjojen murroksessa sekä maahanmuutto ja monikulttuurisuus. Neljännessä luvussa käydään läpi tekijöitä, joiden on aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu olevan yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen, ja joita hyödynnetään myöhemmässä analyysissä. Luvussa viisi esitetään teoriasta nousevat tutkimuskysymykset ja hypoteesit sekä kuvataan analyysissä käytettävä tilastollinen tutkimusmenetelmä, muuttajat ja European Social Surveyn tilastollinen aineisto. Luvussa kuusi esitellään analyysin tulokset. Viimeisessä luvussa esitetään analyysistä johdettavia tulkintoja sekä pidemmälle vietyjä johtopäätöksiä ja myös pohditaan tutkielman rajoitteita sekä tulevaisuuden tutkimuksellisia tarpeita.

2. Maahanmuuttovastaisuuteen liittyvät ideologiat ja asenteet

2.1. Maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevien asenteiden tutkimuksesta

Maahanmuuttoon liittyviä asenteita voidaan käsitteellistää monella eri tavalla. Ensinnäkin maahanmuuttoon kohdistuvat asenteet voidaan erottaa maahanmuuttajiin kohdistuvista asenteista. Ceobanu ja Escandell (2010) ovat vaatineet, että maahanmuuttoasenteiden ja maahanmuuttajiasenteiden välille tulisi tutkimuksessa tehdä selkeä ero eikä niitä tulisi ainakaan yhdistää yhdeksi samaa asiaa mittaavaksi mittariksi. Tutkimuksessa on selitetty maahanmuuttajiin kohdistuvilla asenteilla kuten rasismilla maahanmuuton vastustamista ja havaittu, että näiden välillä on selkeä yhteys (Mayda 2006). Useat tutkimukset ovat kuitenkin keskittyneet selittämään etnisiä tai maahanmuuttajavastaisia ennakkoluuloja muilla tekijöillä (esim. Hello ym. 2002; McLaren 2003; Quillian 1995). Näiden tutkimusten ei voida sanoa suoraan kuvaavan maahanmuuttovastaisuutta, vaikka maahanmuuttajavastaiset ennakkoluulot ja maahanmuuton vastustaminen liittyvätkin toisiinsa. Maahanmuutosta voidaan keskustella yhteiskunnallisena ilmiönä, joka vaikuttaa esimerkiksi työllisyyteen, sosiaalipalveluiden tarpeeseen, väestörakenteeseen ja kielipolitiikkaan. Maahanmuuttokeskustelu on kuitenkin aina jollain tavalla maahanmuuttajakeskustelua. Lopulta keskustellaan aina siitä, millaisia maahanmuuttajia tarvitaan tai halutaan ja millaisia ei tarvita tai haluta. Maahanmuuttovastaisuutta ei voida täysin erottaa maahanmuuttajavastaisuudesta. Maahanmuuttovastaisuus ei kuitenkaan välttämättä liity maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin.

Maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot ja syrjintä on myös syytä erottaa toisistaan. Yksilöllä voi olla maahanmuuttajavastaisia ennakkoluuloja ilman, että hän osallistuu maahanmuuttajien syrjintään. Ennakkoluulo liittyy yksilön päänsisäiseen asennoitumiseen, kun syrjintä taas liittyy yksilön käytökseen. Kyselytutkimuksessa syrjivää käytöstä on hankala todentaa, mutta kyselyllä voidaan selvittää, kannattaako henkilö maahanmuuttajia syrjiviä käytäntöjä (ks. esim. Coenders & Scheepers 1998). Tutkimuksessa on selvitetty myös etnistä poissulkemista, jota on mitattu haluttomuutena antaa maahanmuuttajille kansalaisoikeuksia (Scheepers ym. 2002). Maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot liittyvät epäilemättä vahvasti maahanmuuttajien syrjintään tai poissulkemiseen, mutta tutkimuksen kannalta asenteen ja käyttäytymisen välille tehtävä ero on olennainen.

Maahanmuuttajia koskevien asenteiden osalta on myös huomioitava, että maahanmuuttajat ovat erittäin heterogeeninen joukko ja myös maahanmuuttovastaiset asenteet saattavat kohdentua tiettyyn maahanmuuttajaryhmään. Ennen maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden määrittelyä on tärkeää määrittää, kuka on maahanmuuttaja. Maahanmuuttajien joukosta voidaan erottaa esimerkiksi maassa

oleskelevat toisen maan kansalaiset, kansalaisuuden saaneet ulkomailla syntyneet, turvapaikanhakijat, pakolaiset, työperäiset maahanmuuttajat, perheen yhdistämisen kautta maahan muuttaneet, toisen polven maahanmuuttajat, etnisesti eroavat maahanmuuttajat, länsimaiset maahanmuuttajat ja EU:n sisäiset maahanmuuttajat. Maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita kartoittavassa kyselyssä on hankala tietää, miten vastaaja on rajannut maahanmuuttajiin kuuluvien joukon, ellei tarkkaa maahanmuuttajan määritelmää ole kysymyksessä annettu. Tämä ongelma liittyy myös tämän tutkielman tutkimusasetelmaan.

Maahanmuuton tai maahanmuuttajien vastustamisen lisäksi tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa on käytetty termiä maahanmuuttoskeptisyys tai maahanmuuttokriittisyys, kun on haluttu tehdä ero maahanmuuton ehdottomaan vastustamiseen tai rasismiin (ks. esim. Rydgren 2008). Viime aikoina tiedotusvälineet ovat käyttäneet maahanmuuttokriittisyyttä yleisterminä, joka kattaa kaikki maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevat vastustavat, kielteiset, kriittiset tai skeptiset asenteet. Osa suomalaisista tutkijoista kirjoittaa sanan maahanmuuttokriittisyys lainausmerkkien sisään osoittaakseen, ettei termi ole heidän mielestään korrekki tai paikkaansa pitävä ilmaisu maahanmuuttoa vastustavien ihmisten asennoitumisen kuvaajana (ks. esim. Pyrhönen 2014; Maasilta 2012; Förbom 2010). Mari Maasilan (2012, 11) mukaan ”Nykyisen maahanmuuttokeskustelun nimittäminen ’maahanmuuttokriittiseksi’ saa sen kuulostamaan lähtökohdiltaan positiiviselta ja harkitsevalta suhtautumiselta maahanmuuttoon, vaikka keskustelussa esitetään usein hyvinkin jyrkkiä ja kaksijakoisia näkemyksiä.”. Hannula (2011) taas näkee maahanmuuttokriittisyyden valtavirran sallivan maahanmuuttopolitiikan kyseenalaistavana oppositiovoimana.

Maahanmuuttokriittisyydelle ei siis ole olemassa selkeää määritelmää ja termin tulkintaan näyttää vaikuttavan oleellisesti tulkitsijan oma näkemys maahanmuutosta ilmiönä. Maahanmuuttokriittisiksi itsensä luokittelevien henkilöiden joukosta voidaan todennäköisesti erottaa hyvin erilaisia maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita ja ideologioita, kuten rasismia, kulttuurirasismia ja hyvinvointisovinismia. Yksi tämän tutkielman tavoitteista on erotella näitä asenteita käsitteellisesti ja empiirisesti toisistaan. Seuraavat alaluvut esittelevät joitakin maahanmuuttovastaisia ideologioita ja niihin liittyvää teoreettista keskustelua.

2.2. Rasismi

Klassisen määritelmän mukaan rasismi tarkoittaa uskoa siihen, että jokin rotuun perustuva ryhmä on luonnostaan alempi- tai ylempiarvoinen toiseen ryhmään nähden (ks. esim. Macionis & Plummer 2002, 262). Rasismin käsitteellä voidaan viitata myös uskoon muuhun kuin biologiaan perustuvien hierarkioiden olemassaolosta: esimerkiksi Unescon vuoden 1967 julkilausumassa todetaan, että ”Rasismi väittää valheellisesti, että on olemassa tieteellinen perusta ryhmien hierarkkiselle

järjestämislle muuttamattomien ja luonnollisten psykologisten tai kulttuuristen piirteiden perusteella.” (Unesco 1969, 51). Sosiaali- ja yhteiskuntatieteilijät ovat erimielisiä siitä, tulisiko muuta kuin rotuajatteluun perustuvaa syrjintää kutsua rasismiksi, ja tulisiko esimerkiksi kulttuurillisiin eroihin perustuva syrjintä erottaa käsitteellisesti kulttuuri- tai uusrasismiksi. Rasismi on erittäin yleinen ja vakiintunut käsite ja sille on tieteessäkin hankala antaa yhtä ja oikeaa määritelmää.

Rasismien käsite syntyi 1930-luvulla, kun rotuajattelun tieteellistä perustaa alettiin kyseenalaistaa. Samaan aikaan Hitlerin johtama natsipuolue valjasti rodun käsitteen käyttöönsä juutalaisvainojen legitimoimiseksi. Toisen maailmansodan jälkeen rodun käsitteen rooli juutalaisten kansanmurhassa tuli koko maailman tietoisuuteen, mikä herätti voimakkaan rotusyrjinnän vastarinnan ja kiihdytti keskustelua rodun käsitteen tieteellisyydestä. Meni kuitenkin vuosia ennen kuin yksimielisyys rodullisen erottelun epätieteellisyydestä saavutettiin. (Miles 1994, 66—72). Merkittävän roolin tässä prosessissa otti Unesco, jonka yleiskokous sitoutui vuonna 1949 rotukysymyksen tieteelliseen tarkasteluun ja tämän informaation levittämiseen rotuennakkoluulojen poistamiseksi (Unesco 1950: 1). Unesco antoi 1950- ja 1960-lukujen aikana neljä rotukysymykseen liittyvää toisiaan täydentävää julkilausumaa. Näistä neljäs julkilausuma keskittyi rasismiin, sen muotoihin sekä ilmiön pysäyttämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Tässä julkilausumassa myös huomioitiin, että rasismi ei ole kadonnut menetettyään tieteellisen pohjan biologiaan perustuvalta rotuerottelulta, vaan löytänyt uusia jumalallisia, kulttuurisia tai koulutusnormien erilaisuuteen liittyviä perusteita ihmisryhmien väliselle eriarvoisuudelle. (Unesco 1969.) Unescon neljännessä julkilausumassa rasismien käsite ei siis rajaudu biologiaan pohjaavaan rotuerotteluun, vaan myös uskontoon, kulttuuriin tai psykologisiin pohjautuva syrjintä tunnustetaan rasismiksi.

Rasismintutkija Robert Miles on kritisoinut Unescon tekemiä rasismien määritelmiä ja todennut Unescon antamien julkilausumien vauhdittaneen rasismien käsitteen inflaatiota, jonka myötä rasismien käsite on laajentunut sisältämään kaikki prosessit ja toiminnot, jotka johtavat jonkin alistetun ryhmän syrjintään tai hallitsevan ryhmän suojaamiseen. Milesin mukaan tämän niin sanottu institutionaalinen rasismi jakaa ihmisiä kahteen luokkaan, mustiin ja valkoisiin, eikä huomioi näiden ryhmien sisäisiä luokkajakoja. Rasismista tulee tällöin nimenomaan valkoisen kansanosan erioikeus ja sille annettu yleinen määritelmä ei kykene erittelemään rasismien ilmiötä muista ilmiöistä. Jos rasismi halutaan nähdä vain tiettyyn ryhmään kohdistuva erityisenä ilmiönä, sen erityiset seuraukset pitäisi pystyä erottamaan muista tekijöistä johtuvista seurauksista ja tämän kohtelun kohdistuminen vain tähän tiettyyn ryhmään pitäisi pystyä todentamaan. Miles ei tyrmää institutionaalisen rasismien käsitettä kokonaan, mutta vaatii sille kapeampaa ja täsmällisempää määrittelyä. (Miles 1994, 78—93.)

Tärkeä rasismien määrittelyyn liittyvä kysymys onkin se, viitataan rasismilla ideologiaan, jolla on tiettyjä sen rasismiksi määrittäviä piirteitä, vai käsitetäänkö rasismiksi kaikki sellaiset käytännöt, tahalliset tai tahattomat, jotka johtavat jonkin alempiarvoiseksi määritellyn ihmisryhmän syrjintään. Miles (1994) on yksi niistä teoreetikoista, jotka ovat pyrkineet määrittelemään rasismien ideologiaksi, jolla on tiettyjä erityispiirteitä, kuten yhteys laajempaan rodullistamisen prosessiin ja tiettyjä ihmisryhmiä syrjiviin käytäntöihin. Milesin (1994, 114–116) mukaan rasismilla tulisi viitata ainoastaan ideologiseen ilmiöön ja rasismi tulee tunnistaa sen ideologisen sisällön eikä siihen liittyvien toimintojen perusteella. Miles katsoo, että rasismiin sisältyy aina rodullistamisen prosessi, jossa tietyille biologisille piirteille annetaan merkityksiä, joiden perusteella tietty ihmisryhmä tunnistetaan ja erotellaan. Tunnistettuun ryhmään myös liitetään joitakin muita kielteisiä biologisia tai kulttuurisia tuntomerkkejä, joiden vuoksi tietty luonnollisesti muotoutuneeksi katsottu ryhmä koetaan uhkaavaksi. Pelkkä rodullistamisen prosessi, eli toiminta, jossa ihmisryhmä erotetaan toisista tiettyjen biologisten piirteiden perusteella, ei siis Milesin mukaan ole rasismia: rasismien ideologia syntyy tälle toiseksi representoidulle ryhmälle annettujen negatiivisten tunnusmerkkien myötä, jotka arvioidaan suhteessa oman ryhmän positiivisiin tunnusmerkkeihin. (Mt, 116—117.)

Myös Tzvetan Todorov (1994) on tahtonut erottaa rasistisen käyttäytymisen rasistisesta ideologiasta ja käyttää ideologisesta rasismista termiä rasialismi (*racialism*). Rasialismiksi on aiemmin kutsuttu myös yleisesti uskoa siihen, että ihmiset jakautuvat biologisiin perustein kategorioihin, joita kutsutaan roduiksi. Rasialismilla on siis tarkoitettu neutraalia uskoa rotujen olemassaoloon, jolloin vasta rasismissa aatteesta tulee latautunut, kun rodut laitetaan hierarkkiseen järjestykseen. (Appiah 1992, 13.) Todorov kuitenkin käyttää rasialismin käsitettä kuvaamaan ideologista rasismia, jonka klassisen muodon hän kiteyttää viiteen teesiin. Ensinnäkin rasialistisen ideologian mukaan on olemassa erilaisia ihmisrotuja, joita ei tulisi sekoittaa keskenään. Toisekseen rasialismi olettaa, että fyysiset ja moraaliset ominaisuudet ovat toisistaan riippuvaisia niin, että tietyt fyysiset eroavaisuudet johtavat tiettyihin kulttuurisiin eroavaisuuksiin. Näin esimerkiksi korkean älykkyyden voidaan nähdä olevan tiettyyn rotuun kuuluva piirre. Kolmanneksi yksilön rodullisen tai etnisen yhteisön nähdään määrittävän yksilön käyttäytymistä. Neljänneksi rasialistilla on käytössään arvojen hierarkia, jonka perusteella hän voi esimerkiksi päättää millainen ulkonäkö on kaunista tai millainen äly on arvokkainta. Viides teesi liittyy neljän edellisen hyödyntämiseen. Rasialismille neljä edellistä teesiä ovat faktoja, jotka kuvaavat todellisuutta. Viides teesi on, että rasialistien rotuihin liittyvä tietämys toimii pohjana moraaliselle arvioinnille ja poliittisen ideaalin rakentamiselle. Viides teesi tarkoittaa, että rasialistinen teoria laitetaan käytäntöön. Todorovin mukaan rasialistinen ideologia muotoutuu näiden teesien summasta: jos yksikin niistä puuttuu, kyse on eri ideologiasta. (Mt, 90—94.)

Sekä Miles että Todorov tahtovat siis erottaa rasismien ideologian rasistisesta käyttäytymisestä eli rotuun perustuvasta syrjinnästä sinänsä. Milesin rasismien ideologian määritelmä on laajempi: sen voidaan nähdä sisältävän jopa rasismien ilman rotua (ks. esim. Siebers & Dennisen 2014). Milesin mukaan rasismia ei tule rajoittaa diskurssiin, joka sisältää rotujen hierarkian käsitteen. Milesin mukaan rotu on itsessään ideologinen käsite ja aikaansa sidottu diskurssi. Ihmisen ulkonäköön liittyviä piirteitä, kuten ihonväriä, on pidetty osoituksena erillisistä kollektiiveista jo kauan ennen kuin rodun käsite ilmaantui eurooppalaiseen ajatteluun 1700-luvun lopulla. Rodun käsitteestä tuli selitys eurooppalaisten toiseksi luokittelemien kollektiivien eroavaisuudelle, joka voitiin rodun käsitteen avulla perustella luonnolliseksi. (Miles 1994, 51; 110—111.) Rodun käsitteen taustalla vaikuttava tietyn ihmisryhmän toiseksi representoiminen on kuitenkin ollut olemassa jo ennen sen nimeämistä: rasismia on siis ollut jo ennen rotua. Milesin rasismien määritelmä ei ole sidottu aikaansa vaan samalla määritelmällä voidaan kuvata kolonialistista rasismia 1600-luvulla ja tämän päivän maahanmuuttajiin kohdistuvaa rasismia. Todorovin rasialismin määritelmä on tiukemmin rajattu ja siihen voidaan katsoa kuuluvaksi vain rodun biologisuuteen kiinnittyvät rasistiset teoretisoinnit.

Suomessa rasismia on viime vuosina tutkinut erityisesti sosiologi Vesa Puuronen. Puuronen näkee rasismien monimuotoisena käsitteenä, joka kuvaa sekä sosiaalista konstruktioita että sosiaalisen todellisuuden ilmiötä. Puuronen sisällyttää rasismien kokonaisuuteen useita erilaisia rodullisen ja kulttuurisen syrjinnän muotoja, kuten natsismin, äärinationalismin ja islaminvastaisuuden sekä kaikki sellaiset institutionaaliset ja arkielämän käytännöt, jotka asettavat jotkin etniset, rodulliset tai kulttuuriset ryhmät alempiarvoiseen asemaan. (Puuronen 2011, 48—66.) Osa tutkijoista käsitteellistääkin rasismien tähän tapaan hyvin laajasti. Kyse on vain teoreettisesta erottelusta: rasismien määritelmiä on yhtä monta kuin on rasismien tutkijoitakin. Tässä tutkielmassa käsitteellä rasismi viitataan ainoastaan henkilön etniseen taustaan, rotuun tai ihonväriin perustuvaan ennakkoluuloisuuteen ja vihamielisyyteen. Maahanmuuttajavastaisia asenteita, jotka perustuvat muihin kuin etnisyyteen ja rotuun, käsitellään seuraavassa alaluvussa.

2.3. Kulttuurirasismi, kulttuurinen fundamentalismi ja ksenofobia

Osa teoreetikoista on halunnut erottaa niin sanotun vanhan rotuerotteluun perustuvan rasismien uudesta, noin 1980-luvulta lähtien tunnistetusta eri tavalla ilmenevästä ja erilaiseen toisen representaatioon perustuvasta rasismista. Balibar (1991) on kutsunut rasismien uutta muotoa uusrasismiksi (*néo-racisme*), Wieviorka (1998) kulttuurirasismiksi (*racisme culturelle*) ja Taguieff (1988) erilaistavaksi rasismiksi (*racisme différentialiste*). Uusrasismi nähdään usein rasismien ideologian sisäisenä mutta kieleltään ja merkityksellisestään vanhasta kolonialismin aikaan kiteytyvästä rasismista eroava ilmiönä. Uusrasismi on Balibarin (1991) mukaan rasismia ilman rotua,

jossa ihmisryhmien välisen etäisyyden säilyttäminen legitimoidaan biologisen perimän sijaan ylitsepääsemättömillä kulttuurisilla eroavaisuuksilla. Kulttuuriin perustuva rasismi ottaa antropologisen kulturalismin näkökulman ja näkee ihmisryhmien kulttuurien väliset luonnollisina. On siis ymmärrettävää, että näiden luonnollisten kulttuurisesti erilaisten ryhmien sekoittaminen johtaa rasismiin ja etnisiin konflikteihin, jotka pystyttäisiin välttämään pitämällä erilaiset, joskin teoriassa samanarvoiset kulttuuriset ryhmät omissa kansallisvaltioissaan. Uusrasismi oikeuttaa ksenofobian eli muukalaispelon ja sosiaalisen aggression tunteet kulttuuristen erojen luonnollisuuden perusteella. (Balibar 1991; ks. myös Taguieff 1988.) Käytännön kannalta uusrasismi ei usein eroa vanhasta rasismista: Balibarin mukaan uusrasismi johtaa käytännössä samaan syrjivään ja väkivaltaiseen toimintaan kuin niin sanottu vanha rasismi. Vesa Puurosen (2011, 57) mukaan myös Suomessa 1990-luvun alussa aktivoituneiden rassistien liikkeiden opit perustuivat uusrasismiin, jossa ihmiset luokitellaan luonnollisiksi katsottuihin ryhmiin kulttuuristen piirteiden, kuten kielen, uskonnon tai tapojen perusteella.

Kulttuurisiin eroihin perustuva syrjintä voidaan myös nähdä rasismin ideologiasta erillisenä oppijärjestelmänä, jos rasismi määritellään nimenomaan rotuhierarkian ajatukseen perustuvaksi ideologiaksi. Esimerkiksi Stolcken (1995; 1999) kulttuurisen fundamentalismin teoria sisältää käytännössä täysin saman ajatuksen ksenofobian legitimoimisesta kulttuurierojen luonnollisuuden perusteella. Kulttuurinen fundamentalismi perustuu kahteen oletukseen: siihen, että erilaiset kulttuurit eivät ole vertailukelpoisia ja siihen, että koska ihmiset ovat synnynnäisesti etnosentrisiä, kulttuurien väliset suhteet ovat luontaisesti vihamielisiä. Stolcken mukaan ksenofobia on kulttuuriselle fundamentalismille se ideologian legitimoiva luontainen ominaisuus, joka rotu on rasismille. (Stolcke 1999, 29.) Kulttuurisessa fundamentalismissa ihmiselle nähdään luonnolliseksi pelätä tai kammoksua toisten kulttuurien edustajia, joten kulttuurien konfliktiton yhteiselo ei ole mahdollista. Stolcken (1999) mukaan kulttuurinen fundamentalismi, toisin kuin rasismi, kuitenkin jättää mahdollisuuden maahanmuuttajien sopeuttamiselle tulomaan kulttuuriin. Maahanmuuttajia siis voi ja saa tulla, kunhan he hylkäävät oman kulttuurisen perimänsä ja omaksuvat täysin uuden kotimaansa kulttuurin.

Siebers ja Dennisen (2014) ovat omassa tutkimuksessaan havainneet kulttuurisen fundamentalismin teorian käyttökelpoiseksi ja kyseenalaistaneet uusrasismien käsitteen täsmällisyyden. Siebersin ja Dennisenin mukaan tämän päivän maahanmuuttajien kulttuuriin eroihin perustuvalla erottelulla on hyvin vähän tekemistä kolonialistisen rasismien ja antisemitismin kanssa, jonka vuoksi tämä ilmiö tulisi ontologisesti erottaa rasismien käsitteestä. Siebers ja Dennisen kyseenalaistavat Milesin (1994) ajatuksen rodullistamisen prosessin ja rodun käsitteen erillisyydestä ja esittävät kysymyksen, miksi maahanmuuttajien syrjintää pitäisi yhä kutsua rasismiksi, jos syrjintä ei millään tavalla perustu

biologiin vaan täysin kulttuurisiin piirteisiin. Rasismien käsitteen voidaan nähdä menettävän merkityksensä, jos sitä käytetään universaalina terminä kuvaamaan kaikkia sellaisia ennakkoluuloja tai syrjiviä käytäntöjä, jotka kohdistuvat eri rotua, etnisyyttä tai kulttuuria edustaviin ryhmiin tai henkilöihin.

Myös maahanmuuttovastainen oikeisto on ollut halukas erottamaan rasismien monikulttuurisuuden ja maahanmuuton vastustamisen retoriikasta. 1970-luvulla uuden oikeiston älymystön piirissä nostettiin esiin ajatus kulttuurisesta differentialismista, jonka mukaan erilaiset kulttuurit ovat kyllä tasa-arvoisia, mutta erilaisuuden säilyttämiseksi kulttuurit tulisi pitää erillään. Taustalla oli ajatus siitä, että länsimaat olivat moraalilla ja kulttuurisella totalitarianismillaan estäneet kolonialismista kärsineiden kolmansien maiden kehityksen, ja nyt sekä Euroopalla että kolmansilla mailla tulisi olla oikeus ja velvollisuus kulttuuriseen erilaisuuteen. Kulttuurisen erilaisuuden oikeuden perusteella rodullinen moninaisuus tulisi hylätä ja maahanmuuttajat palauttaa omiin kulttuureihinsa. (Spektorowski 2003, 116—117). Todorovin (1994, 156—157) mukaan kulttuurien erilaisuuden korostaminen on korvannut klassisen ideologisen rasismien, jonka ajatus rotujen hierarkiasta korvautuu teoriolla toisistaan erotetuista kulttuureista, jotka eivät voi ja joiden ei tule kommunikoida keskenään. Todorov kutsuu tätä uutta rasistista ideologiaa kulturalismiksi, joka korvaa fysiologisen rodun kielellisellä, historiallisella tai psykologisella rodulla. Todorovin mukaan rasistinen käytös ei ole tänäänkään päivänä kadonnut tai edes muuttunut: sen legitimisoi diskurssi vain vetoaa rasistisen ideologian sijasta nationalismiin, kulturalismiin tai differentialismiin eli erilaisuuden oikeutukseen.

Euroopan maahanmuuttovastainen oikeisto on markkinoinut itseään sekä kulttuurisen monimuotoisuuden ja identiteetin säilyttämisen puolustajana kolmansien maiden kulttuurit alistavaa universalismia vastaan että länsimaisen liberaalin perinnön puolustajana (Betz & Johnson 2004, 316). Kulttuurisen erilaistamisen jalon tavoitteen motiivi näyttää kuitenkin usein olevan pelko huonompana pidetyn kulttuurin sekoittumisesta omaan kulttuuriin, minkä uskotaan johtavan oman kulttuurin tuhoutumiseen. Eurooppalaiset radikaalioikeistopuolueet ovat luoneet uhkakuvan islamisaatiosta, joka uhkaa avoimia länsimaisia yhteiskuntia (Betz & Johnson 2004, 319). Myös Suomen maahanmuuttovastaisen oikeiston edustajat ovat ilmaisseet voimakkaasti, ettei heidän ajattelussaan ole missään nimessä kyse kulttuurien tasa-arvoisuudesta. Perussuomalaisten europarlamentaarikon ja Suomen maahanmuuttovastaisen liikkeen kärkihahmon Jussi Halla-ahon mukaan ”islam on tuhoisa, vaarallinen ja erityisesti primitiivinen uskonto ja kulttuurikompleksi” (Halla-aho 2005) ja perussuomalaisten kansanedustajan ja äärintationalistisen Suomen Sisu -järjestön puheenjohtaja Olli Immosen mukaan ”islam on suvaitsematon, hyvin alkeellinen, vapautta rajoittava ja ihmisoikeuksia loukkaava uskonto” (Nyt 2015). Vaikka maahanmuuttovastaisessa retoriikassa painotettaisiinkin

oikeutta kulttuuriseen erilaisuuteen ja oikeutta omaan identiteettiin, taustalla vaikuttavat ennakkoluulot ja ksenofobia eivät usein ole kadonneet mihinkään.

Ksenofobia-käsitettä on usein käytetty, kun suoraan rotuun tai etnisyyteen perustuvat ennakkoluulot ja syrjintä on haluttu jollain tavalla erottaa muista maahanmuuttajia vastustavista asenteista. Rydgrenin (2008) mukana ksenofobiaan eli muukalaispelkoon sisältyy ajatus siitä, että ihmisten on luonnollista elää 'omiensa' kanssa sekä tähän liittyvä vihamielisyys 'toisia' kohtaan. Rydgren pitää olennaisena erona rasismiin esimerkiksi sitä, ettei ksenofobia välttämättä aktivoitu ennen kuin 'toisiksi' määritellyt tulevat lähelle ja uhkaavat omaksi koetun ryhmän identiteettiä eli yhteisiä uskomuksia, tapoja ja arvoja. Esimerkiksi somalialaisiin ei suhtauduttaisi vihamielisesti, jos he pysyisivät Somaliassa, mutta maahanmuuttajina Suomessa heidät koetaan uhkana ja ongelmana. Ksenofobian voidaan nähdä myös tarkoittavan yleisesti maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja siten sisältyvän laajempaan maahanmuuttajavastaiseen ideologiaan, kuten kulttuuriseen fundamentalismiin.

2.4. Hyvinvointisovinismi

Kaksi edellistä lukua ovat esitelleet teoretisointeja maahanmuuttajavastaisista asenteista, jotka perustuvat joko rodulliseen tai kulttuuriseen erittelyyn, ja joihin liittyy toisen rotuun tai kulttuuriin kuuluvien ihmisten ylenkatsomista tai halveksintaa. Maahanmuuttovastaisuuden taustalla voi vaikuttaa näistä erillisenä perusteena myös rationaalinen laskelma hyvinvointivaltion itselle tuottamien etujen pienemisestä. Tällaista haluttomuutta jakaa hyvinvointivaltion tarjoamia hyötyjä maahanmuuttajille on kutsuttu politiikan tutkimuksessa hyvinvointisovinismiksi (*welfare chauvinism*). Termiä käyttivät ensimmäistä kertaa Jørgen Andersen ja Tor Bjørklund (1990), jotka halusivat kuvata sillä Tanskan ja Norjan edistyspuolueiden suhtautumista maahanmuuttajiin. Hyvinvointisovinismi eli ajatus siitä, että sosiaalipalvelut tulisi rajata omille kansalaisille tai maahanmuuttajien oikeutta niihin tulisi rajoittaa, sopi Andersenin ja Bjørklundin mielestä paremmin kuvaamaan näiden puolueiden vetovoimaa kuin ennakkoluuloisuus tai rasismi. Hyvinvointisovinismissa maahanmuuttajien ei koeta ansaitsevan hyvinvointivaltion tarjoamia hyötyjä, koska heidän kulttuurinen identiteettinsä eroaa selvästi kantaväestön identiteetistä, he eivät ole vastavuoroisesti tuottaneet hyvinvointivaltiolle mitään ja he ovat tehneet perustellun päätöksen lähteä kotimaastaan (Reeskens & van Oorschot 2012, 122).

Kitschelt (1995) näkee hyvinvointisovinismin tapana liittää tulonjakoon ja työmarkkinoihin liittyvät kysymykset osaksi äärioikeiston rasistista viestiä. Hyvinvointisovinismissa hyvinvointivaltio nähdään sosiaalisen tuen tarjoajana niille tietyn etnisen ryhmän jäsenille, jotka ovat osallistuneet hyvinvointivaltion rakentamiseen. Maahanmuuttajat esitetään vapaamatkustajina, jotka eivät

osallistu rakennukseen, mutta saapuvat nauttimaan eduista. (Kitschelt 1995, 22.) Myös Suomen poliittista ja julkista keskustelua tutkineen Niko Pyrhösen (2013, 32) mukaan hyvinvointisovinismi on maahanmuuton vastustajien keino välittää poliittista agendaansa retoriikalla, joka ei vaikuta rasisiselta ja on siksi julkisesti hyväksyttävää. On hyvin mahdollista, että rationaalisen esitetyn hyvinvointisovinnistisen ajattelun taustalla on rasismia tai kulttuurista fundamentalismia. Periaatteessa puhdas hyvinvointisovinismi voidaan kuitenkin erottaa rasismista tai kulttuurisesta fundamentalismista, jos maahanmuuttajien jättäminen hyvinvointivaltion palveluiden ulkopuolelle perustellaan muulla kuin rodullisella tai kulttuurisella erilaisuudella.

Hyvinvointisovinnistinen asenne voi pohjautua esimerkiksi oletukseen siitä, että modernin hyvinvointivaltion pystyessä pitämään on helpompaa kansallisessa yhteisössä, joka jakaa yhteisen perimän, kielen ja identiteetin, kuin yhteisössä, johon kuuluu paljon maahanmuuttajia ja kulttuurisesti ja etnisesti eroavia ryhmiä (Freeman 2011, 1553). Tutkijoiden näkemykset tämän oletuksen todenperäisyydestä eroavat: tätä keskustelua hyvinvointivaltion ja heterogeenisen yhteiskunnan yhteensopivuudesta esitellään laajemmin seuraavassa kappaleessa. Tällaisella argumentilla voidaan kuitenkin osoittaa, että hyvinvointisovinismi erotettuna rasismista tai kulttuurisesta fundamentalismista on ainakin teoreettisesta mahdollista.

Suurin osa hyvinvointisovinnisteista ei todennäköisesti ole perehtynyt alan tutkimukseen vaan perustaa ajattelunsa enemmän huoleen omasta taloudellisesta ja sosiaalisesta asemastaan. Hyvinvointisovinismi on todennäköisintä yhteiskunnan huono-osaisimpien jäsenten keskuudessa, jotka kuuluvat tulonjaossa saavien puolelle ja pelkäävät maahanmuuttajien määrän kasvun johtavan hyvinvointivaltion etuuksien heikkenemiseen (Kitschelt 1995, 262). Tällöin hyvinvointisovinismi edustaa eräänlaista vasemmiston paradoksia: periaatteessa tulonsiirtoja heikommin pärjääville kannatetaan – mutta yksi iso tai ainakin kasvava huono-osaisten ryhmä, maahanmuuttajat, jätetään kokonaan tulonjaon ulkopuolelle. Solidaarisuus maahanmuuttajia kohtaan on kaikkialla Euroopassa heikompaa kuin solidaarisuus vanhuksia, sairaita, vammaisia tai työttömiä kohtaan (van Oorschot 2008). Tulonsiirtoja puoltavien joukossa koulutuksen on osoitettu olevan merkittävä hyvinvointisovinnistiseen ajatteluun vaikuttava tekijä: korkeasti koulutetut tulonsiirtojen kannattajat puoltavat tulonsiirtoja myös maahanmuuttajille, kun alemmin koulutetut tulonsiirtojen kannattajat jättävät maahanmuuttajat tulonsiirtojen ulkopuolelle (van der Waal ym. 2012).

Kitscheltin (1995, 262) mukaan merkittävä osa kantäväestöstä on taipuvainen vastustamaan maahanmuuttajia erityisesti, jos maahanmuuttajien sisällyttäminen yhteiskuntaan olisi kallista kattavien ja uudelleenjakavien sosiaaliohjelmien vuoksi. Hyvinvointisovinnisti näkee varsinkin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat maahanmuuttajat taakkana tai uhkana

hyvinvointivaltiolle. Hyvinvointisovinismi ilman rasismia tai kulttuurista fundamentalismia on rationaaliseksi esitettyä pohdintaa siitä, millaisia ratkaisuja on tehtävä, jotta hyvinvointivaltion tarjoamat edut ja sosiaali- ja terveystalouden laatu voidaan säilyttää. Kantaväestöllä nähdään siis olevan suurempi oikeus palveluihin kuin maahanmuuttajaväestöllä, jonka vuoksi hyvinvoinnin tuottamisesta kantaväestölle on huolehdittava ensin. Maahanmuuttajien hyväksyntä yhteiskunnan jäseniksi riippuu siitä, koituuko heistä yhteiskunnalle hyötyä vai haittaa.

Edellä esitetyt käsitteet muodostavat teoreettisen viitekehyksen tässä tutkielmassa tehtävälle suomalaisten maahanmuuttovastaisien asenteiden tarkastelulle. Jako rotuun liittyviin, kulttuuria koskeviin ja valtion taloudellisiin vaikutukseen kohdistuviin asenteisiin on löydettävissä myös aikaisemmasta tutkimuksesta. Jaakkola (2005) on omassa tutkimuksessaan eritellyt esimerkiksi suomalaisten rasisisuutta, näkemyksiä maahanmuuttajien kulttuurisista, uskonnollisista ja poliittisista oikeuksista sekä kokemusta maahanmuutosta saatavista hyödyistä ja haitoista. Aikaisemman tutkimuksen perusteella voidaan siis lähtökohtaisesti olettaa, että tässä luvussa esitettyihin maahanmuuttovastaisiin ideologioihin liittyviä piirteitä on löydettävissä myös tässä tutkielmassa käytettävästä suomalaisten maahanmuuttoasenteita kuvaavasta aineistosta.

Seuraava kappale esittelee joitakin teemoja, joiden kautta maahanmuuttovastaisia asenteita on politiikan tutkimuksessa lähestytty. Luku ei sisällä kattavaa katsausta maahanmuuttoa koskevaan tutkimukseen tieteenalalla, vaan esittelee kolme maahanmuuttovastaisien asenteiden tutkimuksen kannalta olennaista lähestymistapaa. Nämä teemat liittyvät kiinteästi sekä edellä esitettyihin maahanmuuttovastaisiin asenteisiin että myöhemmin esiteltäviin maahanmuuttovastaisuutta selittäviin tekijöihin.

3. Maahanmuutto politiikan tutkimuksessa

3.1. Maahanmuutto uhkana hyvinvointivaltiolle

Hyvinvointisovinismiin liittyy huoli siitä, miten kansakunnan yhtenäisyydelle perustetut hyvinvointivaltiot selviävät globalisaation ja maahanmuuton mukanaan tuomasta etnisestä monimuotoisuudesta. Keskustelua hyvinvointivaltion ja laajan maahanmuuton yhteensopimattomuudesta on käyty myös tutkijoiden keskuudessa. Keskustelu perustuu kahteen perusolettamaan. Hyvinvointivaltio on ensinnäkin suljettu järjestelmä, jonka etuudet on rajattu koskemaan ainoastaan sen jäseniä. Toisekseen hyvinvointivaltion ylläpitäminen edellyttää tulonjakoa, jonka oikeutus on riippuvainen hyvinvointivaltion jäsenten kokemasta yhteisöllisyyden tunteesta ja jäsenten välisestä solidariteetista. Kysymys kuuluu siis, kenet lasketaan yhteisön jäseneksi, ja millä perusteella, ja miten moninaistuvan yhteisön jäsenten välinen yhteisöllisyyden tunne säilytetään.

Gary Freeman esitti jo 1980-luvulla, että yli kansallisten rajojen liikkuva työvoima tulee johtamaan eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden amerikkalaistumiseen. Ulkomaisesta työvoimasta on Freemanin (1986) mukaan paitsi taloudellisia myös poliittisia kustannuksia, jotka ovat erityisen vaarallisia hyvinvointivaltion tulevaisuuden kannalta. Freemanin mukaan ulkomaisen työvoiman lisääntyminen johti 1980-luvun uuden maahanmuuttovastaisen oikeiston aktivoitumiseen ja poliittisen epävarmuuteen. Merkittävin poliittinen seuraus oli kuitenkin Freemanin mukaan se, että kantaväestön mielessä sosiaaliavustukset profiloituivat nyt ensimmäistä kertaa tiettyyn näkyvään vähemmistöön. Freemanin mukaan hyvinvointivaltion päivät ovat luetut, kun kansalaiset alkavat nähdä sen jonain 'heille' tarkoitettuna ja 'meidän' maksamana. (Freeman 1986.)

Myöhempi tutkimus on tarjonnut Freemanin argumenteille sekä vahvistusta että kritiikkiä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että hyvinvointivaltion sisäinen solidariteetti laskee väestön moninaisuuden lisääntyessä (Sanderson 2004), ja että hyvinvointivaltion legitimitetti heikkenee ulkomaalaisväestön osuuden kasvaessa (Mau & Burkhardt 2007). Luttmerin (2001) mukaan etnisen moninaisuuden kielteinen vaikutus johtuu kahdesta syystä: negatiivisen altistumisen vaikutuksesta, mikä tarkoittaa, että tuki sosiaaliavustuksille heikkenee kun niitä saavien osuus kasvaa, ja rodullisen ryhmäjoaliteetin vaikutuksesta, mikä tarkoittaa, että tuki hyvinvointivaltiolle heikkenee, kun oman rodullisen ryhmän jäsenten osuus sosiaaliavustusten saajista pienenee.

Crepaz (2007) on kiistänyt maahanmuuttajien määrän negatiivisen vaikutuksen tulonjaon legitimitettiin. Matalasti koulutetut ja alempiin tuloluokkiin kuuluvat, eli ne, jotka tutkimusten mukaan ovat altteimpia maahanmuuttovastaisille ennakkoluuloille, kannattavat tulonjakoa maahanmuuttajien määrän lisääntymisestä huolimatta. Crepazin tutkimus osoittaa, että

maahanmuuttajiin ennakkoluuloisesti suhtautuvat eivät suinkaan ole itse hyvinvointivaltion nettomaksajia, vaan useimmiten saajapuolelle kuuluvia vastahakoisia veronmaksajia. (Crepaz 2007, 91—92.) Erottelu 'meihin' ja 'heihin' ei siis perustu ainakaan maksajien ja saajien väliseen jakoon eivätkä ennakkoluulot johdu maahanmuuttajien rikkomasta tyytyväisten veronmaksajien solidariteetista.

Valtioiden vertailussa sosiaalipalvelumenojen ja rodullisen jakautuneisuuden välillä on osoitettu olevan yhteys: mitä rodullisesti jakautuneempi valtio on, sitä vähemmän se käyttää rahaa sosiaalipalveluihin (Alesina & Glaeser 2004, 141). Yhdysvaltojen ja Euroopan hyvinvointivaltiomallien eroja tutkineiden Alesinan ja Glaeserin (2004, 145; 181) mukaan Yhdysvaltojen rodullinen jakautuneisuus selittää noin puolet Yhdysvaltojen ja Euroopan välisistä eroista tulonjaossa. Kansakunnan homogeenisyys on tehnyt tulonjaosta helppoa useissa Euroopan maissa, kun heterogeenisessä Yhdysvalloissa näkyvimmit vähemmistöt ovat aina olleet yliedustettuina köyhien joukossa, mikä on tehnyt tulonjaosta sopimisesta vaikeaa. Alesina ja Glaeser kysyvätkin, voiko antelias eurooppalainen hyvinvointivaltio todella selvitä heterogeenisessä yhteisössä.

Crepazin (2007) mukaan tällainen Yhdysvaltojen ja Euroopan vertaileminen on ylipäättänsä ongelmallista, koska Yhdysvallat on ollut lähtökohtaisesti heterogeeninen valtio, kun Euroopassa maat ovat ensin kehittyneet kulttuurisesti yhtenäiseksi ja vastanneet väestön moninaistumisen haasteisiin vasta hyvinvointivaltion kehittymisen jälkeen. Crepaz näkee, että erityisesti pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa on kehittynyt korkea ihmisten välinen luottamus, josta johtuen nämä kansakunnat ovat ennakkoluulottomampia vastaanottaessaan maahanmuuttajia kuin valtiot, joissa vastaavaa hyvinvointivaltiokehitystä ei ole tapahtunut. Tämän luottamuksen ansiosta hyvinvointivaltiot selviävät maahanmuuton haasteista muita valtioita paremmin: ksenofobia ja ennakkoluulot ovat matalimmalla tasolla juuri skandinaavisissa korkean luottamuksen yhteiskunnissa. (Crepaz 2007, 252—256.)

Kitschelt on nähnyt kansakuntien historialla olevan juuri päinvastainen vaikutus eri väestöryhmien väliseen luottamukseen. Kitscheltin (1995, 261) mukaan hyvinvointisovinismia esiintyy todennäköisemmin maissa, joissa hyvinvointivaltio on rakennettu etnisesti homogeeniseen yhteisöön ja maahanmuuttajat ovat saapuneet vasta tämän rakennuksen jälkeen. Suomen voidaan epäilemättä katsoa kuuluvan tähän ryhmään, koska maahanmuutto Suomeen oli 1990-luvulle saakka todella marginaalista. Kitschelt (1995, 261—262) katsoo hyvinvointivaltion oikeutuksen Suomen kaltaisissa maissa perustuvan nettosaajien ja nettomaksajien kykyyn samaistua toistensa tilanteisiin sekä hyvinvointivaltion tuottamiin ryhmäetuihin, kuten alhaiseen rikollisuuteen ja vähäiseen köyhyyteen.

Maahanmuuttajat katsotaan helposti tämän järjestelmän ulkopuolisiksi ja näitä etuja uhkaavaksi joukoksi.

Kitschelt (1995) ja Crepaz (2007) ovat yhtä mieltä siitä, että maahanmuutolla on jo lähtökohtaisesti ollut vaikutusta siihen, millainen sosiaalisen tuen järjestelmä valtioon on rakennettu. Hyvinvointivaltio on laajin niissä maissa, joissa se on perustettu kulttuurisesti ja etnisesti yhtenäisen kansakunnan aikana, kuten Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Hyvinvointivaltion etuudet heikkenevät kun siirrytään tarkastelemaan heterogeenisempiä valtioita tai valtioita, jotka ovat lähtökohtaisesti perustuneet maahanmuutolle. (Kitschelt 1995, 263.) Crepazin mukaan juuri hyvinvointivaltiokehitys luo mahdollisuuden universaalien luottamuksen kasvulle. Hyvinvointivaltion tulevaisuus on jaetun ihmisyyden kokemuksessa ja rajat ylittävässä luottamuksessa, jonka rakentaminen on helpointa yhteiskunnassa, jossa luokkaerot ovat matalia ja sosiaalinen turvaverkko pienentää toiseen luottamiseen liittyvää riskiä. (Crepaz 2007, 255—256.) Näkökulmasta riippuen maahanmuuttajat voivat siis olla uhka hyvinvointivaltiolle tai hyvinvointivaltio mahdollisuus maahanmuuttajille. Joka tapauksessa maahanmuutto on ilmiö, joka vaikuttaa nykypäivän yhteiskuntien poliittiseen kehitykseen.

Vesa Puuronen pitää ajatusta etnisesti ja kulttuurisesti poikkeuksellinen homogeenisestä suomalaisesta kansasta myyttinä. Puurosen mukaan tämä myytti luotiin jo 1800-luvun kansakunnan rakentamisprosessin aikana ja siitä on tullut kiistan osa suomalaista kansallisidentiteettiä. Kansalaisten etninen ja uskonnollinen samanlaisuus ja yhteinen hyväksyntä samaan kansalliseen ryhmään kuulumisesta ovat suomalaisen hyvinvointivaltion perusoletuksia. Puurosen mukaan oletus on myös ollut, että ryhmät, jotka saapuvat Suomeen eivätkä täytä näitä kriteerejä, integroituvat tai assimiloituvat nopeasti. Puuronen näkee homogeenisen kansakunnan myytin hidastaneen hyvinvointipalveluiden tuottajien ja myös hyvinvointivaltion tutkijoiden reagoimista kulttuurisesti moninaistuvaan suomalaiseen yhteiskuntaan. (Puuronen 2004, 34—35.) Niko Pyrhönen näkee tämän suomalaisen poissulkevan hyvinvointivaltioretoriikan juontavan juurensa ruotsalaisesta kansankodin ajatuksesta, joka on perusta koko pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin synnylle. Pyrhösen mukaan hyvinvointivaltion rakennus oli nationalistinen ja sosiaalisesti protektionistinen prosessi, joka oli alusta lähtien suunnattu suojelemaan niiden keskenään suhteellisen samanlaisten ryhmien etuja, jotka voitiin katsoa suomalaisiksi. (Pyrhönen 2015, 23—24.) Pohjoismaisen hyvinvointivaltion malli on epäilemättä rakennettu tällaiselle Puurosen ja Pyrhösen kuvaamalle etnisesti ja kulttuurisesti yhtenäisen kansan ajatukselle. Kansan yhtenäisyys on toki suhteellista – Suomessakin on aina ollut etnisten vähemmistöjen edustajia, kuten saamelaisia ja romaneja – mutta kansainvälisesti katsoen Suomen etninen ja kulttuurinen yhtenäisyys ei ole ollut myytti vaan todellisuutta ainakin 1900-luvun loppupuolelle saakka. Vielä 1990-luvulle tultaessa suomalaisista lähes 90 prosenttia kuului

evangelisluterilaiseen kirkkoon ja ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä oli alle prosentin (Tilastokeskus, Väestörakenne).

Vaikka kaikki Pohjoismaat ehkä perustuvat yhtenäisen kansakunnan ajatukselle, joka ei lähtökohtaisesti ole kovin vastaanottavainen erilaisia ihmisryhmiä kohtaan, Pohjoismaat ovat ottaneet maahanmuuttoon varsin erilaisia lähestymistapoja. Ruotsi päätyi omaksumaan monikulttuurisuuden politiikan, jossa ruotsalaisen kansallisidentiteetin omaksumisen vaatimuksesta on luovuttu. Tanskassa kansallisen identiteetin omaksumista taas on painotettu voimakkaasti. Norja ja Suomi asettuvat johonkin näiden välille. (Ks. Pohjoismaiden maahanmuuttopolitiikan vertailua esim. Brochmann & Hagelund 2012.) Kestilän (2006) tutkimuksen mukaan ainakin vielä 2000-luvun alkupuolella maahanmuuton vaikutus nähtiin Suomea lukuun ottamatta Pohjoismaissa talouden kannalta positiivisena. Suomalaiset kokivat maahanmuuton tuolloin taloutta heikentävänä ilmiönä. Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden välillä on siis eroja maahanmuuttoon suhtautumisessa. Hyvinvointivaltion luoma sosiaalinen ja taloudellinen turva saattaa vaikuttaa maahanmuuttoasenteisiin, mutta täysin se ei niitä selitä.

3.2. Maahanmuutto poliittisten jakolinjojen murreksessa

Maahanmuuttovirtojen voimistuminen voidaan nähdä yhtenä globalisaation mukanaan tuomana ilmiönä, joka on muokannut kansallista ja kansainvälistä politiikkaa. Hanspeter Kriesi ym. (2006, 2008; ks. myös Bornschier 2010; Teney ym. 2014) ovat esittäneet teorian, jonka mukaan länsimaisissa yhteiskunnassa ilmenee uudenlaista kulttuurista kilpailua, jota etnisesti eroavien ryhmien lisääntynyt maahanmuutto Eurooppaan osittain selittää. Tämän kulttuurisen kilpailun, markkinoiden avautumiseen liittyvän taloudellisen kilpailun sekä kansallisvaltioiden suvereniteetin muutokseen liittyvän poliittisen kilpailun myötä länsimaisia poliittisia järjestelmiä ohjaavat jakolinjat ovat muotoutuneet uudelleen. Kriesin ym. mukaan länsieurooppalaiset poliittiset järjestelmät ovat jo pitkään määrittäneet kahden ulottuvuuden kautta: sosioekonomisen eli luokkayhteiskuntaan sijoittumista kuvaavan sekä sosiokulttuurisen eli uskontoon liittyvää jakoa kuvaavan ulottuvuuden kautta. Nämä ulottuvuudet ovat säilyneet samoina, mutta löytäneet uusia muotoja ensin 1960-luvun lopun ”uuden politiikan” myötä ja nyt jälleen globalisaation aiheuttamien ilmiöiden edessä. Työelämän muutos ja siihen liittyvä uuden keskiluokan syntyminen muovasivat sosioekonomista ulottuvuutta toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. 1960-luvulla alkunsa saaneet uudet poliittiset liikkeet, kuten vihreä liike ja feministiset liikkeet taas muokkasivat sosiokulttuurista ulottuvuutta, joka muovaantui uskonnollisesta jakolinjasta konservatiivisten ja liberaalien arvojen väliseksi jakolinjaksi. Kriesin ym. mukaan myöskään globalisaation aiheuttama uusi konflikti ei

muuta poliittisen tilan kaksiulotteisuutta, vaan ainoastaan näiden ulottuvuuksien merkityksiä. (Kriesi ym. 2006; 2008.)

Sosioekonomisella ulottuvuudella markkinoiden avautuminen luo uudenlaista kilpailua, joka jakaa ihmiset avoimista markkinoista hyötyviin ja niitä puolustaviin sekä markkinoiden avautumisesta kärsiviin ja kansallisuutta korostaviin. Sosiokulttuurisella ulottuvuudella maahanmuutto Eurooppaan etnisesti ja kulttuurisesti eroavista maista aiheuttaa kulttuurista kilpailua, joka jakaa ihmisiä kulttuurista monimuotoisuutta kannattaviin ja vastustaviin. Kriesin ym. (2008, 6—7) mukaan etnisesti eroavien ihmisten koetaan uhkaavan kantaväestön elämäntapaa ja kollektiivista identiteettiä, ja heille myönnetyt sosiaaliset ja taloudelliset avustukset nähdään kilpailuna samoista rajatuista resursseista. Kriesi ym. (2008, 13) arvelevat, että maahanmuuton myötä sosiokulttuurinen konservatismi tulee kiteytymään etnisyyden ja nationalismin käsitteisiin.

Globalisaatio on siis vaikuttanut siihen, miten ihmiset suhtautuvat maahanmuuttoon. Maahanmuuttoasenteiden on havaittu kiristyvän sekä maahanmuuttajien kasvavasta määrästä johtuen (Quillian 1995) että taloudellisen epävarmuuden lisääntymisen vuoksi (Kaya & Karakoc 2012). Toisaalta maahanmuuttajien määrän kasvaessa kantaväestön mahdollisuudet tutustua maahanmuuttajiin ovat paremmat: kontaktiteorian mukaan ryhmien väliset kontaktit vähentävät ennakkoluuloja (Allport 1954; Pettigrew 1998). Globalisaation myötä eri kulttuureja edustavien ihmisten väliset kontaktit lisääntyvät, minkä on havaittu johtavan ennakkoluulojen hälventymiseen (McLaren 2003; Pettigrew ym. 2007). Globalisaatio on myös muuttanut tapaamme kommunikoida ja välittää tietoa ja näin lyhentänyt välimatkaa eri puolilla maapalloa asuvien eri kulttuurien edustajien välillä. Globaali tiedonkulku vähentää osaltaan ihmisten välisiä ennakkoluuloja: uutisia paljon seuraavien ihmisten on osoitettu suhtautuvan luottavaisemmin ulkomaalaisiin kuin ihmisten, jotka eivät juuri seuraa uutismedioita (Norris & Inglehart 2009, 189—192).

Ulkomaalaisiin ja maahanmuuttajiin suhtautumiseen vaikuttavat myös monet muut yksilölliset tekijät. Kriesin ym. (2008) mukaan koulutuksella on merkittävä vaikutus siihen, miten yksilöt kokevat globalisaation mukanaan tuoman taloudellisen ja kulttuurisen uhan. Heidän mukaansa korkeammin koulutetuilla on sekä enemmän ammatillisia kansallisesti ja kansainvälisesti markkinoitavia kykyjä että kielitaidon ja avoimuuden tuottamia resursseja toisten kulttuurien ymmärtämiseen. Korkeasti koulutettujen on myös muissa tutkimuksissa havaittu korostavan kulttuurista moninaisuutta ja olevan optimistisempia maahanmuuton taloudellisten vaikutusten suhteen (Hainmueller & Hopkins 2014). Myös ammatinvalinnalla on merkitystä: maahanmuuttajien määrän lisääntyminen vaikuttaa erityisesti tiettyjen alojen työntekijöiden maahanmuuttoasenteisiin. Kasvavilla aloilla työskentelevät eivät koe maahanmuuttajien uhkaavan työpaikkaansa eikä

maahanmuuttajien määrän lisääntyminen siksi vaikuta heidän maahanmuuttoasenteisiinsa samalla tavalla kuin pienenevien alojen työntekijöiden asenteisiin. Työntekijät perustavat maahanmuuttoasenteensa ainakin jossain määrin arvioon siitä, hyötyykö heidän alansa maahanmuuttajatyövoimasta. (Dancygier & Donnelly 2013.)

Kriesi ym. (2006; 2008) arvioivat, että globalisaation aiheuttama uusi konflikti muokkaa paitsi yksilöiden mielipiteitä, myös puolueiden identiteettejä ja arvovalintoja. Puolueet tulevat mukautumaan globalisaatiossa häviävien ja voittavien väliseen konfliktiin ja muuttamaan positiotaan sen mukaisesti. Van der Brug ja van Spanje (2009) ovat kiistäneet Kriesin ym. oletuksen siitä, että poliittinen kysyntä ja tarjonta jakautuisivat näin tasaisesti. Kansalaisten osalta Kriesin ym. teoria näyttäisi pitävän paikkaansa: van der Brugin ja van Spanjen tulokset osoittavat, että länsieurooppalaiset voidaan asettaa arvojensa perusteella sosioekonomiselle ja sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle, jotka määrittyvät globalisaation häviäjien ja voittajien jaon mukaisesti. Puolueiden joukosta van der Brug ja van Spanje pystyivät kuitenkin vuonna 2010 erottamaan vain yhden ulottuvuuden, joka määrittyy sekä talouteen että kulttuuriin liittyvien kysymysten perusteella. Van der Brugin ja van Spanjen analysoimien eurooppalaisten puolueiden joukosta ei löytynyt yhtäkään, joka olisi sekä taloudellisissa kysymyksissä vasemmalla että kireän maahanmuuttopolitiikan kannalla. Van der Brugin ja van Spanjen mukaan poliittinen kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa: mikään puolue ei heidän analyysinsä mukaan edustanut sosiokulttuurisesti konservatiivista ja sosioekonomisesti vasemmistolaista äänestäjää.

Suomen osalta on huomautettava, ettei van der Brugin ja van Spanjen vuosina 2004—2008 kerätty asiantuntija-aineisto huomioi perussuomalaisia, joiden kannatus oli noina vuosina vielä varsin marginaalista. Eduskuntavaaleissa perussuomalaisten kannatuksen kasvu näkyi vasta vuonna 2011, mutta maahanmuutto oli teemana alkanut politisoitua jo aikaisemmin. Maahanmuuton vastustaminen on kuitenkin Suomessa varsin tuore poliittinen tema. Hannula (2011) on tarkastellut maahanmuuttovastaisen liikehdinnän kehitystä 1990- ja 2000-lukujen Suomessa. Itsekin maahanmuuttokriitikoksi tunnistautuva Hannula kuvaa maahanmuuttovastaisuuden saapumista poliittisille keskusteluareenoille ja maahanmuuttoa vastustavan maahanmuuttokriittiseksi itseään kutsuvan yhteisön syntyä. Hannula pitää maahanmuuttokriittisyyttä liikkeenä ja rintamana, jonka juuret ovat vuonna 1998 perustetussa oikeistolaisessa, Suomalaisuuden liiton nuorisjärjestönä aloittaneessa Suomen Sisussa, joka on sittemmin löytänyt kasvualustansa internetin Hommaforum-keskustelupalstalta.

Internetillä oli olennainen osa sisulaisten piirissä kehittyneen maahanmuuttovastaisuuden kehityksessä. Sisulaiset ylläpitivät ”kansallismielisiä keskustelusivuja” eli internetin

keskustelupalstaa, jonka keskustelunaiheet kulminoituivat Hannulan mukaan maahanmuuttokysymyksiin, vaikka sivustolla keskusteltiin myös muista teemoista, kuten pakkoruotsista, feminismin uhkasta ja toisen maailmansodan häviäjävaltioiden turhasta demonisoinnista. Hannula katsoo sisulaisten keskustelusivuilla syntyneen kansallismielisyyden edustaneen uudenlaista ajattelu- ja toimintatapaa, joka mahdollisti maahanmuuttokriitikoiden verkostoitumisen ja maahanmuuttopolitiikkaa koskevan tiedon jakamisen. (Hannula 2011, 40—42.) Sisulaiset aktivoituivat poliittisesti vuoden 2003 eduskuntavaaleissa, mutta heidän ehdokkaansa jakautuivat useisiin pienpuolueisiin. Sisulaisia oli ehdolla Suomen Kansan Sinivalkoisissa, Suomi Nousee – Kansa Yhdistyy -puolueessa, Vapaan Suomen liitossa, Perussuomalaisissa, Yhteisvastuupuolueessa ja Muutosvoimat -puolueessa. (Hannula 2011, 74.)

Sisulaiset eivät saaneet vuonna 2003 ehdokkaitaan eduskuntaan, mutta maahanmuuttovastaisena profiloitunut entinen showpainija Tony Halme valittiin perussuomalaisten listalta sitoutumattomana eduskuntaan lähes 17 000 äänellä. Halmeen valinta oli osoitus nuorten, yleensä äänestämättä jättäneiden miesten protestista. Osa suomalaisista piti Halmeen valintaa osoituksena edustuksellisen demokratian ongelmista, mutta toisaalta Halme saattoi olla palvelus suomalaiselle demokratialle, joka ei aikaisemmin ollut tarjonnut mielipiteen sijaa tyytymättömille pääkaupunkiseudun köyhempien lähiöiden nuorille. (Arter 2003.) Halmeen poliittinen ura jäi kuitenkin lyhyeksi. Halme kärsi päihdeongelmista, jotka johtivat pian hänen kansanedustajan uransa alun jälkeen vammautumiseen, ehdolliseen vankeustuomioon, eduskunnasta työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiseen ja lopulta Halmeen itsemurhaan vuonna 2010. Perussuomalaisista vuonna 2003 eduskuntaan valittiin myös Timo Soini ja Raimo Vistbacka. Perussuomalaisten vuoden 2003 vaaliohjelmassa ei kuitenkaan vielä ollut maahanmuuttovastaisia sisältöjä, vaan ohjelmassa painottui sen edeltäjältä, Suomen Maaseudun Puolueelta, peritty antielitistinen, suuria puolueita ja niiden poliittista konsensusta pilkkaava retoriikka (Arter 2010).

Seuraavissa eduskuntavaaleissa vuonna 2007 perussuomalaisten listalla sitoutumattomana oli jo ehdolla Jussi Halla-aho, jota Hannula (2011) pitää maahanmuuttokriittiselle liikkeelle erittäin merkittävänä hahmona. Eduskuntavaaleissa Halla-ahon kannatus ei vielä riittänyt paikkaan, mutta seuraavan vuoden kunnallisvaaleissa Halla-aho ja monet muut perussuomalaisiin liittyneet maahanmuuttokriittisiksi itseään kutsuvat ehdokkaat tulivat valituksi, mukaan lukien nykyiset kansanedustajat Olli Immonen ja Juho Eerola sekä eduskunnan puhemies Maria Lohela. Perussuomalaisten kannatuksen kasvun ohella myös liikehdintä nettipalstoilla kiihtyi. Halla-ahon vieraskirjassa aktiivisesti kirjoitelleet perustivat vuonna 2009 maahanmuuttokriittisen keskustelupalsta Hommaforumin sekä Homma ry:n. Samana vuonna Timo Soini valittiin Euroopan parlamenttiin. Hänen varaedustajakseen valittiin Sampo Terho, joka nousi mepiksi, kun Soini valittiin

eduskuntaan vuonna 2011. Perussuomalaisten nousu noissa vaaleissa oli huima: puolueen kannatus kasvoi 15 prosenttiyksikköä ja nosti puolueen kerralla pienpuolueesta yhdeksi neljästä suuresta. Myös moni sisulainen ja hommalainen sai paikan eduskunnassa. Maahanmuuttovastaisia kansanedustajia valittiin kuitenkin myös nettiaktiivisuuden ulkopuolelta: esimerkiksi perussuomalaisten Teuvo Hakkaraisen ja Pentti Oinosen kannatusta ei todennäköisesti ole kerätty nettikirjoittelulla.

Maahanmuuttovastaisuuden politisoitumista ei tulekaan typistää internet-liikkeeksi, vaikka monet maahanmuuttovastaiset ovatkin löytäneet toisensa Suomen Sisun ja Hommaforumin keskustelupalstoilla. Hommaforumin vuonna 2010 toteuttamasta käyttäjäkyselystä käy ilmi, että käyttäjistä 91 prosenttia on miehiä ja 54 prosenttia alle 35-vuotiaita. Käyttäjistä joka toinen on korkeakoulutettu ja 78 prosenttia asuu pääkaupunkiseudulla tai yli 50 000 asukkaan kaupungissa. (Hommaforum 2010.) Korkeasti koulutetut internetiä aktiivisesti käyttävät nuoret miehet eivät näytä sopivan aikaisemmin esitettyyn kuvaan maahanmuuton vastustajista kansainvälistymistä ja työpaikkojen katoamista pelkäävinä sisäänpäin kääntyneinä kansalaisina. Todennäköisesti netissä aktivoitunut maahanmuuttokriittisten joukko ei olekaan Suomen ainoa maahanmuuttovastainen rintama.

Maahanmuuttovastaisuudella on selkeä yhteys perussuomalaisten kannatuksen kasvuun ja myös Hommaforumin maahanmuuttokriittiset ovat asettuneet laajasti puolueen tueksi. Perussuomalaisiin pettyneet hommalaiset tosin perustivat vuoden 2011 eduskuntavaaleihin oman Muutos2011-puolueensa, jonka kannatus jäi marginaaliseksi. Maahanmuuttokriittisyys oli vuoden 2011 vaaleissa yksi merkittävimmistä perussuomalaisia äänestäneiden puoluevalintaan vaikuttaneista tekijöistä, mutta ei missään nimessä täysin selitä kannatuksen huimaa kasvua (Borg 2012b). Perussuomalaisten vuoden 2011 ehdokkaiden joukossa kriittinen suhtautuminen maahanmuuttoon oli kuitenkin yksi asia, jonka kaikki ehdokkaat jakoivat (Ylä-Anttila 2014). Maahanmuuttokriittisyys ei siis välttämättä kuvaa kaikkia perussuomalaisten äänestäjiä, mutta se näyttäisi kuvaavan puoluetta. Ylä-Anttilan (2014) mukaan myös perussuomalaisen puolueen valtavirran vasemmistolainen taloudellinen tasa-arvon puolustaminen rajautuu syntyperäisten suomalaisten joukkoon.

Hannula (2011) näkee maahanmuuttokriittisen liikkeen syntyneen Suomen Sisun ja Jussi Halla-ahon blogin yhteen kokoamien nuorten poikkeuksellisista uudenlaisen ajattelun ja toiminnan tavoista. Maahanmuuttovastaisuus ja maahanmuuttoa vastustavat ryhmittymät eivät kuitenkaan ole Suomessakaan 2000-luvun ilmiöitä. Pikemminkin käänteen tekevänä voidaan pitää 1990-luvun alussa syntyneitä skinhead-ryhmiä, jotka olivat todennäköisesti ensimmäisiä järjestäytyneitä maahanmuuttajia vastustavia liikkeitä. On ensinnäkin hiukan kyseenalaista, edustavatko internetin Hommaforumille maahanmuutosta keskustelemaan kerääntyneet ihmiset jotain tiettyä liikettä tai

rintamaa. Maahanmuuton vastustaminen on kyllä politisoitunut ja noussut suomalaisten puoluevalintaan vaikuttavaksi tekijäksi: tästä maahanmuuttovastaiset pienpuolueet ja perussuomalaisten maahanmuuttovastaiset kansanedustajat ovat osoitus. Maahanmuuttokysymyksen politisoituminen on omalta osaltaan vaikuttanut suomalaisen politiikan ulottuvuuksien muutokseen. Suomalaisten puoluevalintaan vaikuttavat yhteiskunnalliset arvot ja asenteet eivät enää jakaudu ainoastaan sosioekonomisen jakolinjan mukaisesti vaan puoluevalintaan vaikuttavien tekijöiden joukosta voidaan tunnistaa myös yhteiskunnallisiin arvokysymyksiin keskittyvä sosiokulttuurinen jakolinja (ks. esim. Grönlund & Westinen 2012). Maahanmuutto jakaa poliittisena kysymyksenä sekä äänestäjiä että puolueita. Maahanmuuton vastustajat ovat pyrkineet kyseenalaistamaan maahanmuuton lisäksi myös monikulttuurisuutta, johon liittyvää julkista ja tutkimuksellista keskustelua seuraava luku käsittelee.

3.3. Maahanmuutto ja monikulttuurisuus

Maahanmuuttoa voidaan tarkastella myös kulttuurien yhteensovittamisen näkökulmasta. Monikulttuurisuuden käsitettä käytetään kuvaamaan sekä modernien valtioiden nykypäiväistä tilaa, joissa useiden erilaisten kulttuurien olemassaolo on todellisuutta, että monikulttuurisuutta painottavia poliittisia ohjelmia tai muuta normiohjausta. Monikulttuurisuuteen suhtautumisen kannalta on oleellista, puhutaanko deskriptiivisestä vai normatiivisesta monikulttuurisuudesta. On myös huomioitava, että monikulttuurisuus liittyy paitsi maahanmuuttajien mukanaan tuomiin kansallisiin, etnisiin ja kulttuurisiin piirteisiin myös valtion sisäisten kulttuuristen vähemmistöjen huomioimiseen. Tutkielman aiheesta johtuen tässä alaluvussa keskitytään eurooppalaiseen maahanmuuttajien kulttuuriseen erilaisuuteen liittyvään monikulttuuristumisen ilmiöön.

Keskustelu monikulttuurisuudesta on kiteytynyt liberaalin valtion ja kansojen ja kulttuurien moninaisuuden yhteensovittamiseen sekä kulttuurisille vähemmistöille annettaviin yhteiskunnallisiin erioikeuksiin niiden tasa-arvoisen aseman turvaamiseksi. Will Kymlicka (1995) on esittänyt, ettei liberaali yksilön oikeuksia korostava traditio suinkaan ole ristiriidassa vähemmistöille annettavien etuuksien kanssa, vaan yksilöiden oikeuksien takaaminen pikemminkin edellyttää kulttuuristen ryhmien erilaisuuden tunnustamista ja joitakin ryhmäeriytettyjä oikeuksia. Kymlickan mukaan valtio ei voi taata eri kulttuurisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten oikeuksien toteutumista ilman vähemmistöille taattuja etuuksia, koska valtio suosii välttämättä tiettyä, yleensä enemmistön kulttuurista identiteettiä, joka asettaa vähemmistöt aina epätasa-arvoiseen asemaan. Kymlicka erottaa maahanmuuttajat muista kulttuurisista vähemmistöistä, koska he ovat jättäneet oman kulttuurinsa taakseen vapaaehtoisesti. Maahanmuuttajilla ei siis ole muiden kulttuuristen vähemmistöjen tavoin oikeutta itsehallintoon tai kielellisiin etuoikeuksiin. Valtion tulee kuitenkin mahdollistaa

maahanmuuttajien integroituminen yhteiskuntaan, mikä tarkoittaa esimerkiksi syrjinnän ehkäisemistä, kulttuurisen perinnön säilyttämisen takaamista ja kaksikielisyyteen kannustamista. Kymlickan mukaan valtaviertakulttuurin tulee mukautua maahanmuuttajien kulttuuriin, jotta maahanmuuttajat eivät luo omaa erillistä sosiaalista kulttuuriaan vaan integroituvat osaksi yhteiskuntaa. Mukautuminen voi tarkoittaa esimerkiksi lainsäädännöllisten erivapauksien myöntämistä. Pakolaisina tulleiden maahanmuuttajien oikeuksien tulisi Kymlickan mukaan olla vielä tätäkin laajemmat, koska heidän ei voida katsoa jättäneen kotimaataan ja kulttuuriaan taakseen vapaaehtoisesti. (Kymlicka 1995, 96—100.)

Brian Barry on kritisoinut voimakkaasti Kymlickan ja muiden monikulttuurisen kansalaisuuden puolestapuhujien teoretisointia. Barryn mukaan ensinnäkin tilanne, jossa kaikki kulttuurit tunnustettaisiin tasa-arvoisina, on silkkä mahdottomuus. Jokainen kulttuuri arvottaa omalla tavallaan mikä on hyvää, pahaa, oikeaa tai väärää, eikä kaikkia näitä katsantokantoja siis mitenkään voida pitää samanarvoisina. Kulttuurista tasa-arvoisuutta ei siis voida saavuttaa. (Barry 2001, 270.) Barryn mukaan liberalistinen sitoutuminen kansalaisten tasa-arvoon tarkoittaa, että lait turvaavat tasavertaisen kohtelun eri uskontojen ja kulttuurien edustajille (Mt, 24). Barry kannattaa yksityistämisen strategiaa, jossa jokaiselle yksilölle tarjotaan samojen sääntöjen kehystämä valikoima mahdollisuuksia, joista yksilöt voivat omien tarpeidensa, kulttuurinsa ja uskomustensa ohjaamina valita heille itselleen sopivat. Sama koskee myös uskonnollisia yhteisöjä: kaikkien uskonnollisten yhteisöjen tulee toimia samojen sääntöjen mukaisesti, mutta näiden sääntöjen sisällä yhteisöt ja niiden edustajat ovat vapaita tunnustamaan uskontoaan. Barry ei näe, miksi tiettyyn kulttuuriin tai uskontoon kuuluvilla yksilöillä tai yhteisöillä tulisi olla oikeuksia, joita muille ei anneta. Barryn mukaan poikkeuksien myöntäminen kulttuurisilla perusteilla on lähes aina epäoikeutettua muita kohtaan. (Mt, 32—33; 62—68.) Barryn mukaan monikulttuurisuuden korostaminen johtaa tilanteeseen, jossa kaikki tietyn ryhmän ongelmat liitetään heidän kulttuuriinsa, vaikka kulttuuri ei välttämättä ole ongelmien aiheuttaja tai edes ryhmää yhdistävä tekijä. Monikulttuurisuuden politiikka olettaa, että ryhmän identiteetti perustuu yhteiseen kulttuuriin ja kulttuurinen erilaisuus on syy ryhmän heikkoon asemaan. Ryhmäidentiteetin kulturalisaatio piilottaa alleen ryhmän sisäiset todelliset epäkohdat, kuten yksilöiden mahdollisuuksien ja resurssien epäsuhdan. (Mt, 305—306.)

Barryn lähtökohta maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroimiseen on ratifikaatio eli kansalaisuuden saaminen. Kansalaisuuden ratifioimisen vaatimuksena maahanmuuttajien täytyy todennäköisesti omaksua joitakin uuden kulttuurin piirteitä, kuten maan kieli. Uuden kansallisen identiteetin luominen ei kuitenkaan Barryn mukaan vaadi edellisestä luopumista: maahanmuuttajat voivat assimiloitua uuteen yhteiskuntaan omaksuen uuden kulttuurisen identiteetin samalla ylläpitäen edellistä. Barry vastustaa monikulttuuristien ajatusta yhteisöjen instituutioista rakentuvasta

yhteiskunnasta ja painottaa yhteisten instituutioiden merkitystä yhteisöllisyyden rakentajana. (Mt, 89.)

Kymlickan ja Barryn argumentit liittyvät nimenomaan normatiiviseen monikulttuurisuuteen: he ovat eri mieltä siitä, miten useiden erilaisten kulttuurien edustajat tulee huomioida yhteiskunnan normien näkökulmasta. Kumpikaan ei siis kyseenalaista monikulttuurisuutta deskriptiivisessä muodossa eli sitä, että useimpiin yhteiskuntiin sisältyy monenlaisia kulttuureja ja näin myös saa olla. Empiirinen monikulttuurisuustutkimus on pääasiassa keskittynyt vertailemaan eri maiden monikulttuurisuuden politiikkaa eli esimerkiksi kulttuurisille vähemmistöille lainsäädännössä annettuja erityisiä oikeuksia, valtion tukea monikulttuurisille instituutioille tai vähemmistöjen niin sanottua positiivista syrjintää (ks. katsaus tutkimukseen Koopmans 2014). Maahanmuuttajien määrän lisääntyessä monikulttuurisuustutkijat ovat varsinkin Euroopassa keskittyneet nimenomaan maahanmuuttajien mukanaan tuomaan kulttuuriseen moninaisuuteen, jota Kymlickan ajatus monikulttuurisesta kansalaisuudesta ja Barryn kritiikki tälle ovat kehystäneet. Suomi on usein jäänyt näissä tutkimuksissa huomiotta, koska maahanmuutto suuremmassa mittakaavassa on Suomessa varsin tuore ilmiö. Suomi on kuitenkin mukana monikulttuurisuuspolitiikan indeksissä (Multiculturalism Policy Index), jossa on annettu pisteitä 21 länsimaalle niiden monikulttuurisuutta tukevien poliittisten ratkaisujen perusteella. Indeksi on laskettu kolmena eri ajankohtana, vuosina 1980, 2000 ja 2010. Indeksissä on eritelty maahanmuuttajaväestöä koskevia monikulttuurisuutta tukevia normeja ja poliittisia ratkaisuja. Näissä pisteissä Suomi on noussut vuoden 1980 nollostapisteestä 6.5 pisteeseen, mikä katsotaan indeksissä osoitukseksi vahvasta panostuksesta monikulttuurisuuteen. (Queens University 2015.)

Vaikka Suomessa monikulttuurisuus on ilmeisesti viimeisen vuosikymmenen aikana huomioitu politiikassa ja normiohjauksessa entistä laajemmin, osa tutkijoista on nähnyt monikulttuurisuuden politiikan tulleen tiensä päähän. Christian Joppken (2004) mukaan monikulttuurisuuden läpilyönti ei ole ainakaan maahanmuuttajaväestön suhteen alun perinkään ollut niin voitokas kuin Kymlicka esittää. Joppken mukaan valtiot ovat vetäytymässä monikulttuurisuuden politiikasta, jossa kulttuurien erilaisuus tunnustetaan ja kulttuuriin perustuvia poikkeuslupia myönnetään, ja siirtymässä entistä liberaalimpien periaatteiden aikaan, jossa etnisyyden merkityksiä puretaan. Joppken mukaan monikulttuurisuuden politiikasta halutaan luopua, koska sillä ei ole kansalaisten tukea, se on johtanut huonoihin lopputuloksiin kuten maahanmuuttajien taloudelliseen syrjäytymiseen ja omaehtoiseen eristäytymiseen ja koska valtiot ovat saaneet uutta itsevarmuutta.

Joppken argumentti on viime vuosina saanut tukea myös Euroopan poliittiselta johdolta. Jo vuonna 2010 Saksan liittokansleri Angela Merkel totesi monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamisen

epäonnistuneen (Spiegel 2010) ja pari kuukautta myöhemmin Ison-Britannian pääministeri David Cameron (BBC 2011) ja tuolloin Ranskan presidenttinä toiminut Nicolas Sarkozy (Le Figaro 2011) yhtyivät tähän mielipiteeseen. Joulukuussa 2015, Saksaan vuoden aikana saapuneiden turvapaikanhakijoiden ylitettyä miljoonan hakijan määrän, Merkel sanoi monikulttuurisuuden johtavan rinnakkaisiin yhteisöihin ja olevan siksi valheellista (Spiegel 2015).

Monikulttuurisuuspolitiikan heikkouksia on osoitettu myös tutkimuksessa. Koopmansin (2010) mukaan monikulttuurisuuden politiikka takaa maahanmuuttajille tasa-arvoiset yhteiskunnalliset oikeudet ilman kannustetta kielen opiskeluun tai oman etnisen ryhmän ulkopuolisten kontaktien luomiseen. Koopmansin tutkimus osoitti, että monikulttuurisuuspolitiikka yhdistettynä anteliaaseen hyvinvointivaltioon on johtanut heikkoihin tuloksiin maahanmuuttajien integroimisessa Ruotsissa, Belgiassa ja Alankomaissa. Koopmansin mukaan integroimisen välineenä monikulttuurisuuspolitiikka toimii huonosti ja johtaa huonoon tilanteeseen sekä maahanmuuttajien sosioekonomisen osallisuuden että tasa-arvon kannalta.

Suomessa monikulttuurisuudesta on tullut maahanmuuton vastustajien uhkakuva. Suomen maahanmuuttokriittisen nettiliikkeen johtohahmo ja perussuomalaisten europarlamenttiedustaja Jussi Halla-aho on määritellyt monikulttuurisuuden tilanteeksi, ”jossa yhden yhteiskunnan sisällä elää toisistaan kulttuurillisesti eroavia ja sisäisesti kulttuurin yhteen liimaamia ihmisryhmiä”. Halla-aho kutsuu monikulttuurismiksi ideologiaa, ”joka pitää monikulttuurisuutta lähtökohtaisesti rikkautena; joka kannattaa monikulttuurisuuden aktiivista luomista, lisäämistä ja ylläpitämistä; ja joka pitää monikulttuurisuutta ainakin yhtenä perusteena maahanmuutolle”. (Halla-aho 2008.) Hannulan (2011, 9; 212.) mukaan maahanmuuttokriittinen liike on syntynyt vastavoimana monikulttuurisuuden politikalle ja vieläkin maahanmuuttokriittiset käyvät poliittista kamppailua monikulttuuristien kanssa. Myös voimakasta kieltä on käytetty: kesällä 2015 perussuomalaisten kansanedustaja Olli Immonen kohahdutti julkaisemalla Facebookissaan mahtipontisen englanninkielisen päivityksen, jossa hän kertoi unelmoivansa vahvasta ja urheasta kansakunnasta, joka kukistaa painajaisen nimeltä monikulttuurisuus, ja luottavansa kanssataistelijoihinsa, joiden kanssa hän tulee taistelemaan loppuun saakka isänmaansa ja aidon suomalaisen kansakunnan puolesta (Immonen 2015). Monikulttuurisuuden vastustaminen ei ole ainoastaan perussuomalaisten netissä aktivoituneen maahanmuuttokriittisen siiven agendalla, vaan myös osa puolueen virallista viestiä: perussuomalaisten maahanmuutto-poliittisessa ohjelmassa (2015) vaaditaan monikulttuurisuuden keinotekoisien pönkittämisen kuriin laittamista ja siitä ajatuksesta irrottautumista, että monikulttuurisuus sinänsä olisi tarpeellista tai tavoiteltavaa.

Suomalaisten maahanmuuttokriitikkojen puheenvuoroissa monikulttuurisuuden vastustamisella ja maahanmuuttovastaisuudella ei näytä juuri olevan eroa. Tällöin monikulttuurisuuden vastustamisessa ei ole kyse ainoastaan valtion monikulttuurisuuden politiikan, kuten maahanmuuttajien kulttuuristen erioikeuksien takaamisen, vastustamisesta vaan monikulttuurisuuden vastustaminen näyttää linkittyvän kulttuuriseen fundamentalismiin, jossa eri kulttuurien sekoittumista ei nähdä toivottavana, ja toiset kulttuurit saatetaan nähdä omaa alempiarvoisempina. Mistä tällaiset asenteet sitten kumpuavat? Tämän tutkielman tarkoituksena on tunnistaa maahanmuuttovastaisia asenteita selittäviä tekijöitä. Seuraava luku esittelee aiempaa tutkimusta näihin tekijöiden liittyen.

4. Maahanmuuttoasenteisiin vaikuttavat tekijät

4.1. Yksilötaso, rakenteellinen taso, kysyntä ja tarjonta

Maahanmuuttoasenteisiin vaikuttavia tekijöitä voidaan tutkia joko yksilön ominaisuuksien tai yhteiskunnan rakenteiden näkökulmasta. Yksilötasolla voidaan tunnistaa sosiodemografisia tekijöitä, persoonallisuuteen liittyviä piirteitä, yksilön arvoja tai poliittista orientaatiota koskevia preferenssejä tai muita yksilön elämäntapaan tai käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten yksilö suhtautuu maahanmuuttoon tai maahanmuuttajiin. Rakenteellisella tasolla tutkitaan niitä yhteiskuntaa määrittäviä rakenteellisia tekijöitä, jotka ohjaavat yhteiskunnan jäsenten maahanmuuttoasenteita. Rakenteellisen tason tutkimus on yleensä vertailevaa tutkimusta, jossa on tutkittu esimerkiksi, onko valtioiden taloudellisella tilanteella, poliittisella ilmapiirillä tai maahanmuuttajien määrällä vaikutusta siihen, miten maahanmuuttoasenteet valtioiden välillä eroavat toisistaan. Rakenteelliset tekijät vaikuttavat yksilötason tekijöihin: esimerkiksi yhteiskunnan heikko taloudellinen tilanne näkyy myös yksilötasolla sekä todellisena sosioekonomisen aseman muutoksena että ilmapiirin muutoksen luomana koettuna uhkana. Rakenteelliset tekijät vaikuttavat siihen, millainen mahdollisuus rakenne puoluekentälle muodostuu: poliittiset puolueet vastaavat tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa muotoutuneeseen yksilötason kysyntään. Kriesin ym. (2006) mukaan maahanmuutosta on tullut kansalaisille merkittävä poliittinen kysymys, joka vaikuttaa poliittiseen kysyntään ja sitä kautta myös poliittiseen tarjontaan. Toisaalta poliittinen tarjonta voi myös muokata yksilötason asenteita, ja poliittisessa tarjonnassa tapahtuneet muutokset, kuten maahanmuuttovastaisen puolueen kannatuksen kasvu, muuttavat poliittista ilmapiiriä eli vaikuttavat rakenteellisella tasolla.

Tämä tutkielma rajautuu Suomen kontekstiin eikä analyysissä siis pyritä vertailemalla erottamaan yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden vaikutusta. Yhteiskunnan rakenteelliset tekijät ovat kuitenkin tutkimuksen taustoittamisen kannalta oleellisia, ja näitä onkin jonkin verran jo esitelty aiemmissa luvuissa. Rakenteellisen tason tekijöiden ja yksilötason tekijöiden tutkimuksen taustalla vaikuttaa sama teoreettinen viitekehys, jonka esittely on myös tämän tutkielman kannalta tarpeellista. Seuraava alaluku esittelee konfliktiteoriaan perustuvaa tutkimusta, jossa käydään läpi sekä yksilöiden että yhteiskuntien ominaisuuksien vaikutusta todelliseen ja koettuun uhkaan. Uhan käsitteen avaamiseksi luvussa esitellään myös sosiaalisen identiteetin teoriaa. Tämän jälkeen esitellään teoria maahanmuuttajakontaktien vaikutuksesta yksilöiden maahanmuuttajiin kohdistuviin asenteisiin, joka liittyy myös seuraavaan, sosiaalista pääomaa käsittelevään alalukuun. Viimeinen alaluku käsittelee poliittisen tarjonnan ja puoluevalinnan yhteyttä maahanmuuttoasenteisiin. Kokonaisuudessaan tämän luvun tarkoitus on esitellä ne tekijät, joiden vaikutusta suomalaisten maahanmuuttovastaisen asenteisiin analyysissä myöhemmin testataan.

4.2. Sosiaalinen identiteetti, uhka ja konflikti

Maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita tarkastellaan usein ryhmien välisten suhteiden näkökulmasta, jossa kantaväestö ja maahanmuuttajat käsitetään eri ryhmien edustajina. Tällöin puhutaan sosiaalipsykologiassa käytetyistä sisäryhmän (*in-group*) ja ulkoryhmän (*out-group*) käsitteistä. Allport (1954, 31) määrittelee sisäryhmän ryhmäksi, jonka jäsenet käyttävät me-muotoa samalla merkityksellä. Tiettyyn sisäryhmään kuulumisen riippuu siis pitkälti yksilön henkilökohtaisesta näkemyksestä. Tajfelin (1982) mukaan ryhmän identifikaatio edellyttää, että ryhmällä on jokin ulkoinen ryhmän jäseniä yhdistävä ominaisuus, ryhmän jäsenet ovat tietoisia kuulumisestaan ryhmään ja ryhmän jäsenet arvottavat ryhmään kuulumistaan jollain tavalla. Sosiaalipsykologisissa kokeissa on havaittu, että ulkoryhmiin kohdistetut negatiiviset asenteet liittyvät usein kiinteästi omaan ryhmän suosimiseen ja muita paremmaksi kokemiseen. Tätä ilmiötä voidaan selittää sosiaalisen identiteetin teorialla, jonka mukaan ihmisillä on perustuvanlaatuinen tarve korkea oma ryhmänsä muita sosiaalisia ryhmiä parempana. Ihminen on taipuvainen suosimaan omaa ryhmäänsä ja rakentamaan omaa sosiaalista identiteettiään liittämällä itseensä ryhmässä positiiviseksi kokemian ominaisuuksia. Tajfel (1982) kutsuu tätä prosessia sosiaalseksi identifikaatioksi. Tajfelin mukaan ihmisellä on luontainen pyrkimys saavuttaa tai säilyttää oman sosiaalisen ryhmänsä paremmuus suhteessa muihin ryhmiin. Oman positiivisen identiteetin ylläpitämiseksi muihin sosiaalisiin ryhmiin liitetään negatiivisia mielikuvia niin sanotun kontraidentifikaation prosessin kautta (Scheepers ym. 2002).

Sosiaalisen identiteetin teoria on lähtökohta kantaväestön maahanmuuttovastaisten asenteiden tutkimiselle. Ulkomaalaisiin, maahanmuuttajiin tai muihin etnisesti tai kulttuurisesti eroaviin ryhmiin kohdistuvia ennakkoluuloja voidaan selittää kokemuksella eri väestöryhmien yhteiskunnallisten asemien hierarkiasta. Herbert Blumerin (1958) mukaan ryhmien väliset ennakkoluulot perustuvat rodulliselle kategorisoinnille, jossa hallitsevalla ryhmällä on vahva kokemus kuulumisesta ylempiarvoiseen rodulliseen ryhmään, joka omaa yksinoikeutetusti joitakin hyötyjä ja etuoikeuksia. Rodulliseen kategorisointiin sisältyy normatiivinen kokemus siitä, millainen asema ja paikka kullakin väestöryhmällä tulisi olla suhteessa muihin ryhmiin. Rotuennakkoluulot perustuvat siis valtaapitävän ryhmän tunteelle siitä, että vähemmistöryhmä on alempiarvoinen, ulkopuolinen ja erilainen, ja uhkaa jotakin hallitsevalle ryhmälle luonnollisesti kuuluvaa etuoikeutta. (Blumer 1958.) Blumerin teorian lähtökohtana ovat mustien ja valkoisten väliset rotuennakkoluulot 1950-luvun Yhdysvalloissa, eikä se siksi vaikuta soveltuvan esimerkiksi Suomen kontekstiin kovin hyvin. Blumerin teoria oli kuitenkin tärkeä askel etnisten ryhmien välisten ennakkoluulojen selittämiseksi ryhmätason tekijöillä. Rotuennakkoluuloja oli aikaisemmin selitetty yksilöllisillä ominaisuuksilla, kuten yksilön

kognitiivisilla piirteillä, yhteiskunnallisella asemalla tai taloudellisilla intresseillä, jotka eivät kuitenkaan pystyneet täysin selittämään mihin ennakkoluulot perustuvat (Quillian 1995).

Blumerin teoriaa on myöhemmin testattu useissa eri tutkimuksissa ja sen teoreettiselle pohjalle ryhmätason selittäjistä on rakennettu uusia etnisten ryhmien välisiä konflikteja selittäviä teorioita. Realistisen konfliktiteorian mukaan vähemmistöryhmä muodostaa todellisen uhan hallitsevalle ryhmälle, jolloin ennakkoluulot toimivat ikään kuin hallitsevan ryhmän puolustuksena vähemmistön luomaa todellista kollektiivista uhkaa vastaan (ks esim. Bobo 1983, Citrin ym. 1997). Maahanmuuttajien määrän kasvun nähdään siis lisäävän esimerkiksi samoista työpaikoista kilpailevien työntekijöiden määrää ja luovan sosioekonomista kilpailua yhteiskunnassa. Kilpailuasetelman vuoksi maahanmuuttajat koetaan uhkana ja heihin suhtaudutaan ennakkoluuloisesti ja jopa vihamielisesti. Blalockin (1967) mukaan koettu uhka ja todellinen uhka voidaan teoreettisesti erottaa toisistaan. Todelliseen uhkaan liittyvät sekä rakenteellisen tason tekijät, kuten vähemmistön suhteellinen koko, yhteiskunnan taloudellinen tilanne ja tulonjakoon liittyvät kysymykset, että yksilötason tekijät, kuten kilpailu samoista työpaikoista. Koettuun uhkaan vaikuttavat näiden todellisten uhkatekijöiden lisäksi myös vähemmistön näkyvyys yhteiskunnassa sekä yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten luonteenpiirteet ja tietoisuus omasta asemasta (Blalock 1967, 101—102). Konfliktiteoriassa on siis kyse kahden ryhmän intressien yhteentörmäyksestä ja tästä nousevasta uhan tunteesta.

Quillian sovelsi vuoden 1995 artikkelissaan Blumerin ja Blalockin Yhdysvaltojen mustien ja valkoisten välisten rotuennakkoluulojen kontekstissa rakennettua teoreettista viitekehystä eurooppalaiseen kontekstiin, jossa konflikti nähdään kantaväestön ja maahanmuuttajien välisenä. Tämän jälkeen konfliktiteoriaa on hyödynnetty useissa eurooppalaisten maahanmuuttoasenteita käsitelleissä tutkimuksissa. Blalockin teoreettisen mallin mukaisesti näissä tutkimuksissa tarkastelu on jaettu yksilötason konflikteja selittäviin tekijöihin ja rakenteellisiin tekijöihin, jotka selittävät maiden ja alueiden välisiä asenne-eroja. Rakenteellisella tasolla Euroopan ulkopuolelta kotoisin olevien maahanmuuttajien määrän on havaittu vaikuttavan maahanmuuttoasenteisiin: ennakkoluuloisuus lisääntyy maahanmuuttajaväestön suhteellisen koon kasvaessa (Scheepers ym. 2002; Semyonov ym. 2008). Myös valtion taloudellisen tilanteen heikentymisen on osoitettu johtavan maahanmuuttoasenteiden kiristymiseen (Semyonov ym. 2006). Näiden tekijöiden vaikutuksen on havaittu voimistuvan, jos ne ilmenevät yhtä aikaa: maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot vahvistuvat varsinkin, jos maassa on sekä suuri maahanmuuttajaväestö että heikko taloudellinen tilanne (Quillian 1995).

Toisaalta yksilön asenteiden määrittäjinä kaikkien näiden tekijöiden vaikutuksen on osoitettu olevan vähäinen (Citrin & Sides 2008). Myös Kunovich (2004) on kritisoinut tutkimuksia, jotka käsittelevät ryhmien välisen kilpailun aiheuttamaa sosioekonomista uhkaa ja siitä johtuvia ennakkoluuloja valtioiden tasolla. Kunovichin mukaan yksilön sosioekonomisen aseman vaikutus maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuluihin on erilainen eri maissa. Toisin kuin ryhmätason konfliktiteorian pohjalta voisi olettaa, yksilön sosioekonomisen aseman vaikutus maahanmuuttoasenteisiin on heikompi Itä-Euroopan kuin Länsi-Euroopan maissa. Kunovich osoittaa, ettei ryhmätason tekijöillä, kuten valtion taloudellisella tilanteella, voida ennustaa yksilötason tekijöiden ja maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen välistä suhdetta.

Kuitenkin yhteiskunnassa tapahtuvilla muutoksilla, kuten maahanmuuttajien määrän kasvulla tai valtion taloudellisen tilanteen heikkenemisellä, on epäilemättä yksilötason asenteita ohjaavia vaikutuksia. Kilpailun ja uhan kokemuksen vaikutusta on tutkittu myös yksilötasolla. Rationaalisen valinnan teoriaan pohjaten eniten uhkaa kokevien yksilöiden tulisi suhtautua kilpailevaan ryhmään epäluuloisimmin. Tutkimuksessa työväenluokkaan kuuluvien eli maahanmuuttajien kanssa samoista työpaikosta kilpailevien sekä henkilöiden, joiden henkilökohtainen taloudellinen tilanne on matalan tulotason tai työttömyyden vuoksi heikko, on oletettu suhtautuvan maahanmuuttajiin muuta väestöä vastustavammin. Työttömien, ruumiillista työtä tekevien ja matalapalkkaisten onkin useissa tutkimuksissa havaittu suhtautuvan maahanmuuttoon muita vastustavammin (ks. esim. Scheepers ym. 2002; Semyonov 2008).

Ammatin, työttömyyden ja tulotason lisäksi myös yksilön arviota omasta taloudellisesta tilanteesta, työttömyyden mahdollisuudesta tai tulotason heikkenemisestä tulevaisuudessa on käytetty taloudellisen kilpailun tai uhan kokemuksen mittareina. Scheepersin ym. (2002) eurooppalaisia maita vertailleen tutkimuksen tulosten mukaan yksilön kokema työttömyyden ja henkilökohtaisen aseman heikkenemisen uhka on yhteydessä maahanmuuttajavastaiseen asenteeseen.

Toisaalta sekä eurooppalaisessa että amerikkalaisessa tutkimuksessa on myös havaittu, ettei yksilön kokemalla työttömyyden uhalla (McLaren 2003) eikä yksilön kokemuksella oman taloudellisen tilanteen heikkoudesta (Citrin ym. 1997) ole merkittävää yhteyttä maahanmuuttovastaisuuteen yksilötasolla. Citrin ym. (1997) havaitsivat, että sen sijaan yksilön huoli valtion taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen. McLarenin (2003) mukaan työttömyyden uhka vaikuttaa yksilön kokemaan etniseen uhkaan, joka taas on yhteydessä maahanmuuttajavastaiseen asenteeseen. Myös Schneiderin (2008) tulokset osoittavat, että henkilön heikko sosioekonominen asema vahvistaa etnisen uhan kokemusta. Koettu etninen uhka tulee teoreettisesti erottaa maahanmuuttajavastaisista asenteista, vaikka se niihin voimakkaasti

vaikuttaakin: maahanmuuttajavastaisuus selittyy siis sekä suoraan yksilön sosioekonomiseen asemaan liittyvillä tekijöillä että etnisen uhan kokemuksella (Scheepers ym. 2002).

Tyytyväisyyttä omaan elämään on joissakin aikaisemmissa tutkimuksissa pidetty yhtenä yksilön kokeman uhan epäsuorana mittarina, ja se on siksi huomioitu maahanmuuttovastaisia asenteita tarkastelevissa tutkimuksissa. Ihmisten, jotka ovat tyytymättömiä omaan elämäntilanteeseensa, on arveltu todennäköisemmin syyttävän maahanmuuttajien kaltaista ulkopuolista ryhmää heikosta tilanteestaan (McLaren 2003). Tyytyväisyydellä omaan elämään on havaittu olevan maahanmuuttajavastaisia asenteita heikentävä vaikutus (McLaren 2003; Zick ym. 2011).

Kuten yleensäkin tilastollisissa asennetutkimuksissa, myös maahanmuuttoasenteita tarkasteltaessa kontrollimuuttujina on perinteisesti pidetty ainakin henkilön sukupuolta, ikää ja koulutusta. Eurooppalaisissa tutkimuksissa sukupuolen vaikutuksesta on saatu eriäviä tuloksia: osassa tutkimuksista naisten on havaittu olevan miehiä maahanmuuttajavastaisempia (Zick ym. 2011) kun toisissa tutkimuksissa on saatu päinvastaisia tuloksia (Scheepers ym. 2002; Semyonov ym. 2006) tai sukupuolella ei ole havaittu olevan vaikutusta henkilön maahanmuuttoasenteisiin (Davidov & Meuleman 2012). Euroopan laajuisessa tutkimuksessa maahanmuuttajavastaisien asenteiden on havaittu olevan voimakkaimpia yli 65-vuotiaiden joukossa, mutta osassa maista myös nuorin ikäryhmä, 16—21-vuotiaat, on asenteiltaan keskimmäisiä ikäryhmiä maahanmuuttajavastaisempi (Zick ym. 2011). Koulutuksen vaikutuksesta saadut tulokset ovat melko yksiselitteisiä: koulutuksella on vahva yhteys maahanmuuttoasenteisiin ja korkeammin koulutetut suhtautuvat maahanmuuttoon matalammin koulutettuja myönteisemmin (ks. esim. Hello ym. 2002; Coenders & Scheepers 2003).

Tutkimuksissa myös vastaajan asuinpaikka on usein kontrolloitu. Koska useissa Euroopan maissa maahanmuuttajaväestö on keskittynyt suuriin kaupunkiin, tutkimuksessa on konfliktiteorian mukaisesti oletettu, että suurkaupungeissa asuvat kokevat maahanmuuttajien luoman kilpailun voimakkaampana ja siksi ilmaisevat enemmän maahanmuuttajavastaisia asenteita (Scheepers ym. 2002). Osassa tutkimuksissa on kontrolloitu asuminen etnisessä naapurustossa eli alueella, jonka asukkaista suurin osa kuuluu etniseen vähemmistöön. Maaseudulla asuvien ja toisaalta myös etnisessä naapurustossa asuvien on havaittu olevan muita vastaajia maahanmuuttovastaisempia (Semyonov ym. 2008). Suurissa kaupungeissa asuvien on, päinvastoin kuin konfliktiteoria antaisi olettaa, osoitettu olevan muita maahanmuuttomyönteisempiä (Scheepers ym. 2002).

Magdalena Jaakkola on tutkinut suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoasenteisiin vaikuttavia tekijöitä 1987—2007 välisenä aikana. Jaakkola on tutkinut myös sosioekonomisen uhan kokemusta, joka selittää suomalaisten maahanmuuttoon suhtautumista. Vuonna 2003 lähes puolet suomalaisista ilmoitti olevansa täysin samaa mieltä väitteen ”Jos

työttömyys lisääntyy, osa ulkomaalaisista olisi lähetettävä pois Suomesta” ja yli puolet suomalaisista väitteen ”Suomen on ensisijaisesti huolehdittava, että ainakin maan omalle väestölle on tarjolla töitä” kanssa. Yksilön sukupuoli, koulutus ja ammatti selittävät sosioekonomisen uhan kokemusta: miehet, vähemmän kouluttautuneet sekä työntekijät ja eläkeläiset kokivat sosioekonomista uhkaa yleisemmin kuin korkeakoulutetut ja ylemmät toimihenkilöt/johtajat. Jaakkolan tuloksissa taloudellisen laman vaikutus sosioekonomisen uhan kokemukseen näkyi selvästi. Suomalaiset kokivat maahanmuuttajat taloudellisesti selvästi uhkaavampina vuonna 1993 kuin edellisessä kyselyssä 1987 tai myöhemmissä 1998 ja 2003 kyselyissä. Sosioekonomisen uhan kokemus selittää sekä pakolaisten että työperäisten maahanmuuttajien vastaanottamisen vastustamista. (Jaakkola 2005.)

Jaakkola on tutkimuksissaan käsitellyt erikseen suhtautumista työperäiseen maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen. Matalasti koulutetut ja heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat suomalaiset kokevat muita useammin maahanmuuton yleistymisen uhkaavaksi. Jaakkolan viimeisimmän tutkimuksen (2009) tuloksissa ilmenee sekä yhdenmukaisuuksia että eroavaisuuksia eurooppalaisten tutkimusten kanssa. Eri ikäryhmiin kuuluvien suomalaisten suhtautumisessa ulkomaisiin työnhakijoihin ei ole eroa, mutta nuoret (15—24-vuotiaat) ja yli 50-vuotiaat suhtautuvat pakolaisiin myönteisemmin kuin keskimmäiset ikäluokat, mikä eroaa eurooppalaisissa tutkimuksissa saaduista tuloksista. Suomalaisten miesten ja naisten välillä maahanmuuttajiin suhtautumisessa ei ole merkitsevää eroa. Jaakkola on tutkimuksissaan huomionut myös yksilön asuinpaikan, mutta tulosten mukaan asuinpaikalla ei ole itsenäistä vaikutusta maahanmuuttajiin suhtautumiseen. Asuinpaikan yhteys maahanmuuttoasenteisiin näyttää perustuvan paikkakuntien ikä- ja koulutusrakenteiden välisiin eroihin, jonka vuoksi vaikutus katoaa, kun vastaajan ikä ja koulutus otetaan huomioon. (Jaakkola 2009.)

Brylka ym. (2015) ovat tutkineet suomalaisten kansallisen identiteetin vaikutusta venäläisten maahanmuuttoon suhtautumiseen. He havaitsivat, että suomalaisten voimakas kansallinen identifioituminen on yhteydessä negatiivisiin asenteisiin venäläisiä maahanmuuttajia kohtaan. Voimakkaasti suomalaisuuteen identifioituvat myös kokivat venäläisten maahanmuuton yleisemmin uhkana kuin mahdollisuutena. Koulutuksella oli positiivinen vaikutus maahanmuuttoasenteisiin: enemmän kouluttautuneet suhtautuivat venäläisten maahanmuuttoon myönteisemmin. Vastaajan sukupuolella tai iällä ei havaittu olevan vaikutusta.

4.3. Kontaktihypoteesi

Kielteistä suhtautumista maahanmuuttajiin on usein selitetty vähäisillä kontakteilla maahanmuuttajaväestöön. Kontaktihypoteesin mukaan eri ryhmien väliset kontaktit vähentävät ryhmien toisiaan kohtaan tuntemia ennakkoluuloja. Kontaktihypoteesi kehitettiin alun perin

ratkaisuksi Yhdysvaltojen mustan ja valkoisen väestönosan välisiin ennakkoluuloihin, mutta sitä on sittemmin hyödynnetty myös muiden etnisten ryhmien välisten suhteiden tarkastelussa. On selvää, etteivät kaikki etnisten ryhmien väliset kontaktit auta ennakkoluulojen poistamisessa: kohtaamiset voivat myös voimistaa olemassa olevia kielteisiä mielikuvia ja olla siten haitallisia ryhmien välisille suhteille. Allportin (1954) mukaan vähemmistö- ja enemmistöryhmien väliset ennakkoluulot voivat vähentyä kontaktissa, jossa eri ryhmiin kuuluvat samassa asemassa olevat ihmiset tavoittelevat yhteistä päämäärää. Kontaktin vaikutus tehostuu huomattavasti, jos kontaktilla on institutionaalista, lakien, tapojen tai ilmapiirin takaamaa tukea. Kontaktin on luotava eri ryhmien edustajille näkemys jaetusta edusta ja yhteisestä ihmisyydestä. (Allport 1954, 281.) Pettigrew'n (1998) mukaan optimaalisessa ryhmien välisiä ennakkoluuloja vähentävässä kontaktitilanteessa vallitsee näiden Allportin määrittelemien olosuhteiden, eli ryhmien tasa-arvoisen aseman, yhteisten päämäärien, ryhmien välisen yhteistyön ja auktoriteettien tuen, lisäksi mahdollisuus ystävyuden muodostumiseen. Pettigrew painottaa ajallisen ulottuvuuden merkitystä: kontaktin on tarjottava riittävästi aikaa eri ryhmien edustajien välisen ystävyuden kehittymiselle. Allportin määrittelemät olosuhteet muodostavat tilanteen, joka kannustaa ryhmien välisen ystävyyssuhteen luomisen, mutta tämä vaatii riittävästi aikaa. Pettigrew myös huomauttaa, että kontaktihypoteesiin sisältyy valikoitumisen ongelma: ihmiset, jotka ovat lähtökohtaisesti ennakkoluuloisempia toista ryhmää kohtaan, välttelevät kontaktia heidän kanssaan. Kontaktin ja ennakkoluulojen välinen kausaalinen yhteys on siis kaksisuuntainen. (Pettigrew 1998.)

Yhdysvalloissa tehdyt tutkimukset ovat tuottaneet kontaktihypoteesista jokseenkin ristiriitaisia tuloksia, mutta tuoreemmissa eurooppalaisissa tutkimuksissa ryhmien välisellä kontaktilla on havaittu olevan selviä positiivisia vaikutuksia ryhmien välisten ennakkoluulojen hälventämisessä. Tulosten erilaisuuden on arveltu johtuvan kahdesta syystä: aikaisemmassa amerikkalaisessa tutkimuksessa kontaktitilanteet eivät ole täyttäneet Pettigrew'n ystävyyssuhteen mahdollisuuden edellytystä ja ryhmien välisten ennakkoluulojen historiallinen konteksti on Yhdysvalloissa erilainen kuin Euroopassa. (McLaren 2003.) Eurooppalaisessa kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiin suhteisiin liittyvässä tutkimuksessa on havaittu, että henkilöt, joilla on maahanmuuttajaystäviä kokevat vähemmän suuresta maahanmuuttajien määrästä johtuvaa uhkaa vähemmän kuin henkilöt, joilla ei ole ystävinään maahanmuuttajia (McLaren 2003; Schneider 2008). Kontaktien vaikutus korostuu maissa, joissa on suuri maahanmuuttajavähemmistö: ihmiset, joilla on maahanmuuttajaystäviä eivät koe maahanmuuttajien lisääntyvää määrää niin uhkaavana kuin ihmiset, joilta maahanmuuttajakontaktit puuttuvat (McLaren 2003). Kontaktihypoteesilla voidaan myös osoittaa, että maahanmuuttajien määrän lisääntyminen ei välttämättä konfliktiteorian mukaisesti lisää

koetun uhan määrää enää tietyn tason jälkeen, koska maahanmuuttajien määrän lisääntyessä myös potentiaaliset kontaktit lisääntyvät ja ihmisten ennakkoluuloisuus vähenee (Schneider 2008).

Maahanmuuttajakontaktien on osoitettu selittävän myös suomalaisten maahanmuuttoasenteita. Magdalena Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan suomalaiset, jotka tuntevat useita maahanmuuttajia kokevat harvemmin sosioekonomista uhkaa, kannattavat harvemmin rasistisia asennevääntämiä ja suhtautuvat myönteisemmin sekä pakolaisten että ulkomaalaisen työvoiman vastaanottamiseen.

4.4. Sosiaalinen pääoma

Maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen liittyy useita uhkakuvia, joita on nostettu esiin aikaisemmissa luvuissa. Maahanmuuton voidaan nähdä uhkaavan hyvinvointivaltiota sen taloudellisten tai sosiaalisten kustannusten vuoksi. Konfliktiteorian mukaan maahanmuutto luo todellista tai koettua uhkaa joko kollektiivisella tai yksilöllisellä tasolla. Yksi uhan kokemuksen negatiivisista vaikutuksista on sosiaalisen luottamuksen heikentyminen. Maahanmuuton on pelätty heikentävän ihmisten välistä sosiaalista luottamusta, jota usein pidetään erittäin tärkeänä yhteisöllisenä ominaisuutena yhteiskunnan ja demokratian toimivuuden kannalta.

Sosiaalinen luottamus on yksi sosiaalisen pääoman muodostavista tekijöistä. Sosiaalinen pääoma on yhteiskuntatieteellinen käsite, jota eri teoreetikot ovat luonnehtineet eri tavoin, eikä sosiaaliselle pääomalle siksi voida antaa yksiselitteistä määritelmää. Käsitteen ensimmäisenä käyttäjänä pidetyn Pierre Bourdieun mukaan sosiaalinen pääoma on yksilöön liittyvä ominaisuus, joka yhdessä taloudellisen ja kulttuurisen pääoman kanssa määrittää, millainen henkilön sosiaalinen asema on (Bourdieu 1985). Toinen käsitteen kehitykselle merkittävä teoreetikko James Coleman taas tarkoittaa sosiaalisella pääomalla sosiaalisen toiminnan kautta muotoutuvaa resurssia, joka yksilöllä on käytettävissään. Colemanin mukaan sosiaalista pääomaa muodostuu esimerkiksi tilanteessa, jossa ihminen tekee toiselle palveluksen. Sosiaalisesta toiminnasta syntyvä kiitollisuudenvelka on resurssi, joka on myöhemmin hyödynnettävissä. Vastavuoroinen toiminta kuitenkin edellyttää korkeaa yhteisön sisäistä luottamusta, joka on toinen sosiaalisen pääoman muoto. Sosiaalista pääomaa ovat myös suhteiden luomat informaatiokanavat sekä yhteisön sisäiset normit ja normeja tukevat sanktiot, jotka kannustavat yhteisön jäseniä toimimaan yhteisen hyvän puolesta oman etunsa sijaan. Colemanin sosiaalinen pääoma ei siis Bourdieun sosiaalisen pääoman tavoin kytkeydy ainoastaan yksilöön, vaan koituu myös yhteisön hyväksi: yhteisön sisäisten normien tuottama hyöty kohdistuu kaikkiin yhteisön jäseniin, ei ainoastaan niihin yksilöihin, jotka ovat mukana normien luomisessa. Taloustieteen termein voidaan tällöin todeta julkisen pääoman olevan julkinen hyödyke. (Coleman 1988.)

Ehkä tunnetuin sosiaalisen pääoman tutkija on Robert Putnam, joka on tarkastellut käsitettä pääasiassa yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmista. Putnamin mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa niitä ”sosiaalisen organisaation ominaisuuksia, kuten luottamusta, normeja ja verkostoja, jotka voivat parantaa yhteisön tehokkuutta mahdollistamalla koordinoitun toiminnan.” (Putnam 1993, 167). Putnamin sosiaalisen pääoman tarkastelun lähtökohtana on yhteiskunnan ja demokratian toimivuus. Putnam aloitti tutkimuksensa Italian aluehallinnosta, jota tutkiessaan hän havaitsi, että sekä valtio että taloudelliset markkinat toimivat paremmin sivilisoituneessa ympäristössä (Putnam 1993, 181). Sivilisaation astetta Putnam mittasi tarkastelemalla erilaisia kansalaisten yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta kertovia indikaattoreita, kuten järjestöosallistumista (Mt, 91—99). Putnamin mukaan sivilisaatiosta jälkeen jääneet alueet kärsivät kollektiivisen toiminnan ongelmasta, joka voidaan ratkaista sosiaalisella pääomalla. Sosiaalista pääomaa ovat ne vastavuoroisuuden normit ja kansalaisaktiivisuuden verkostot, jotka kannustavat vapaaehtoiseen yhteistoimintaan yhteisön sisällä (Mt, 167).

Myöhemmin Putnam huolestui sosiaalisen pääoman rappiosta erityisesti kotimaassaan Yhdysvalloissa. Putnamin mukaan amerikkalainen kansalaisyhteiskunta nousi maailmansotien jälkeen kukoistukseensa yhteisöllisyyden, kansalaisaktiivisuuden ja poliittisen osallistumisen kasvaessa, joka on sittemmin heikentynyt asuinalueiden levittäytymisen, television ja muun viihdeelektroniikan yleistymisen, sukupolvien vaihdoksien ja työelämän muutoksien myötä. (Putnam 1995). Putnam näkee sosiaalisen pääoman ihmisten välisiin suhteisiin ja yhteisöön liittyvänä ominaisuutena, joka vaikuttaa olennaisesti yhteiskunnan ja demokratian toimivuuteen. Toisen Putnamin sosiaaliselle pääomalle antaman määritelmän mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa ”yksilöiden välisiä siteitä – sosiaalisia verkostoja ja vastavuoroisuuden normeja sekä sitä luottamusta, jota edeltävät tekijät tuottavat” (Putnam 2000, 19). Tästä määritelmästä on erotettavissa kolme sosiaalisen pääoman osaa: sosiaaliset verkostot, sosiaaliset normit ja sosiaalinen luottamus. Sosiaalisen pääoman indikaattoreiksi ovat vakiintuneet järjestöosallistuminen sekä yleinen luottamus ihmisiin, joita käytetään sosiaalisen pääoman mittareina myös tässä tutkielmassa.

Putnam jakaa sosiaalisen pääoman siltoja rakentavaan (*bridging*) ja ryhmäyttävään (*bonding*)¹. Tämä erottelu kuvastaa sitä, miten toiset sosiaalisen pääoman muodot luovat ryhmän sisäisiä siteitä ja kannustavat muita ihmisiä poissulkevan ryhmäidentiteetin luomiseen, kun toiset sosiaalisen pääoman muodot auttavat ryhmärajat ylittävien siteiden luomisessa ja edistävät yhteyksien löytämistä sosiaalisista ja muista eroavaisuuksista huolimatta. Putnamin mukaan ryhmäyttävä sosiaalinen pääoma toimii esimerkiksi ryhmän sisäisen solidaarisuuden luoja tilanteissa, joissa

¹ Tätä sanaparia käyttivät Putnamin käsitteisiin viitaten ensimmäisen kerran Gittel & Vidal (1998), jonka jälkeen myös Putnam itse alkoi käyttää näitä termejä. Suomennokset minun.

heikompiosaiset ryhmän jäsenet tarvitsevat apua yhteisöltä. Siltoja luova sosiaalinen pääoma taas on hyödyllistä erityisesti, kun tarvitsemme tietoa tai kontakteja oman ryhmämme ulkopuolelta. Erilaiset sosiaalisen pääoman muodot ovat siis tarpeellisia erilaisissa tilanteissa ja eri tarkoituksiin. Usein sosiaalinen pääoma ei ole selkeästi joko siltoja rakentavaa tai ryhmäyttävää vaan sisältää piirteitä molemmista: esimerkiksi uskonnollinen yhteisö voi tuoda yhteen saman uskontokunnan edustajia, mutta useista eri sosiaalisista ja etnisistä ryhmistä. (Putnam 2000, 22—23.)

Colemanin tavoin Putnam näkee sosiaalisen pääoman sekä yksityisenä että julkisena hyödykkeenä, johon tehty sijoitus koituu sekä sijoituksen tekijän että muiden sivullisten hyödyksi (Putnam 2000, 20). Tällaisella julkisella hyödykkeellä, jonka hyödyt voidaan jakaa tietyn ryhmän kesken, voi olla negatiivisia vaikutuksia laajemman yhteisön tai yhteiskunnan kannalta. Ryhmäyttävä sosiaalinen pääoma tuottaa suuria hyötyjä ryhmään kuuluvalle, mutta saattaa olla muiden ryhmien tai yhteiskunnan kannalta erittäin haitallista. Sosiaalisella pääomalla voi siis olla myös negatiivisia vaikutuksia. Putnamia onkin kritisoitu siitä, että hän sivuuttaa sosiaalisen pääoman mahdolliset haitalliset vaikutukset (ks. esim. van Deth & Zmerli 2010). Järjestöosallistuminen ja ihmisten yhteistoiminta voi tapahtua yhteisössä, jonka jäsenten välillä on korkea keskinäinen luottamus, mutta yhteisön normit ja arvot voivat olla yhteiskunnan kannalta kyseenalaisia. Esimerkiksi rikollisjengejä voidaan pitää tällaisena sosiaalisen pääoman pimeää puolta edustavina järjestöinä. Maahanmuuttoon liittyen esimerkiksi radikaalista äärioikeistosta voi löytyä järjestöjä, joihin osallistumisen voitaisiin katsoa lisäävän sosiaalista pääomaa, mutta joiden jäsenten jakamat arvot ja normit eivät sovi yhteen yhteiskunnan tai demokratian normien kanssa. Maahanmuuttovastaisessa yhteisössä jaettu arvomaailma kyllä luo keskinäistä luottamusta, mutta todennäköisesti heikentää luottamusta tiettyihin yhteisön ulkopuolisiin henkilöihin, kuten maahanmuuttajiin tai monikulttuurisuuden kannattajiin.

Yleinen sosiaalinen luottamus on yksi niistä yhteiskunnan ominaisuuksista, joita maahanmuuttajien määrän lisääntymisen on pelätty heikentävän. Parin viime vuosikymmenen aikana maahanmuuton vaikutusta sosiaaliseen luottamukseen on tarkasteltu useissa tutkimuksissa. Osassa maakohtaisista tutkimuksista yleisen sosiaalisen luottamuksen on havaittu heikentyvän etnisen monimuotoisuuden lisääntyessä (ks. esim. Alesina & Ferrara 2002; Dincer 2010; Dinesen & Sønderskov 2012). Myös Putnamin (2007) mukaan etninen monimuotoisuus tulee vähentämään ihmisten sosiaalista solidariteettia, sosiaalista pääomaa ja varsinkin sosiaalista luottamusta. Putnamin tulokset perustuvat Yhdysvalloissa kerättyyn aineistoon, ja hänen väitteensä paikkaansa pitävyyttä eurooppalaisessa kontekstissa on sittemmin haastettu (ks. esim. Gesthuizen ym. 2008; Scheepers ym. 2013).

Sosiaalisen luottamuksen kehitys on yhteydessä kontaktihypoteesiin: tutkijat ovat korostaneet etnisen monimuotoisuuden lisääntymisen yhteyttä etnisten ryhmien välisten kontaktien lisääntymiseen.

Etnisen monimuotoisuuden ja sosiaalisen luottamuksen välisen suhteen on väitetty riippuvan siitä, millaisiin ryhmien välisiin kontakteihin monimuotoisuuden lisääntyminen johtaa. Kanadalaisessa tutkimuksessa myös ystävyysuhteiden etnisellä diversiteetillä on havaittu olevan negatiivinen yhteys sosiaaliseen luottamukseen, lukuun ottamatta alle 25-vuotiaiden ikäluokkaa, joiden monikulttuuriset ystävyysuhteet lisäävät yleistä sosiaalista luottamusta (Stolle & Harrell 2013). Toisessa ylikansallisessa tutkimuksessa naapuruston etnisen monimuotoisuuden on todettu vähentävän sosiaalista luottamusta, kun työpaikkojen etnisellä monimuotoisuudella taas on positiivinen vaikutus sosiaaliseen luottamukseen (Kokkonen ym. 2014). Myös Van der Meerin ja Tolsman (2014) 90 etnisen monimuotoisuuden sosiaalisia vaikutuksia käsitelleen tutkimuksen arvioinnissa todetaan, että etninen monimuotoisuus on kyllä haitallista esimerkiksi naapurustojen sosiaaliselle yhtenäisyydelle, mutta ei yleiselle sosiaaliselle luottamukselle, ainakaan eurooppalaisessa kontekstissa.

Sosiaalisen pääoman ja maahanmuuttovastaisuuden suoraa yhteyttä ei ole juuri tutkittu. Zick ym. (2011) havaitsivat, että tietyillä sosiaalisen pääoman ja sosiaalisen integraation osatekijöillä on vaikutusta tiettyihin ryhmiin kohdistettuun vihamielisyyteen. Heidän tutkimuksensa mukaan korkea yleinen sosiaalinen luottamus ja kokemus siitä, että vakaiden ystävyysuhteiden luominen on helppoa, vähentävät suvaitsemattomuutta ja ennakkoluuloisuutta. Myös järjestöosallistumisella havaittiin olevan heikko ennakkoluuloisuutta vähentävä vaikutus. Maahanmuuttajat olivat yksi ryhmä, joihin kohdennettua vihamielisyyttä Zickin ym. (2011) Euroopan laajuisessa tutkimuksessa tarkasteltiin, mutta tutkimuksessa huomioitiin myös esimerkiksi naisiin, muslimeihin, juutalaisiin ja homoseksuaaleihin kohdistuvat vihamieliset asenteet.

Sosiaalisen pääoman taso on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa ollut kansainvälisesti verrattaen erittäin korkealla eikä Putnamia huolestuttanutta heikentymiskehitystä juuri ole nähtävillä. Korkeaa sosiaalista luottamusta ja aktiivista järjestöosallistumista Pohjoismaissa on selitetty esimerkiksi alhaisella korruptiolla, korkealla taloudellisella tasa-arvolla sekä laajan hyvinvointivaltion luomilla solidaarisuuden ja vastavuoroisuuden normeilla. (ks. esim. Rothstein & Stolle 2003; Bäck & Kestilä-Kekkonen 2013.) Myös Crepaz (2007, 255—256) on nähnyt hyvinvointivaltion tarjoavan hedelmällisen kasvualustan rajat ylittävälle sosiaaliselle luottamukselle. Sosiaalisen pääoman indikaattoreista ainakin korkean sosiaalisen luottamuksen ja myönteisen maahanmuuttoasenteen välillä voitaisiin siis arvella olevan yhteys.

4.5. Poliittinen tarjonta ja puoluevalinta

Edelliset alaluvut ovat käsitelleet tekijöitä, jotka muokkaavat yksilöiden suhtautumista maahanmuuttoon. Puoluevalinnan näkökulmasta nämä tekijät muodostava kysynnän maahanmuuttovastaisuudelle puoluekentällä. Maahanmuuttovastaisuuden on katsottu liittyvän

erityisesti uusien radikaalioikeistopuolueiden syntyyn ja niiden kannatuksen kasvuun. Maahanmuuttovastaisuutta on pidetty yhtenä radikaalioikeistopuolueita määrittävänä piirteenä tai jopa ainoana niitä yhdistävänä tekijänä (Norris 2005; Betz 1994, 172; Ivarsflaten 2008). Vaikka maahanmuuttovastaisuus on yleensä merkittävä osa radikaalioikeistopuolueiden poliittista ohjelmaa, maahanmuuttovastaisuus ei täysin selitä radikaalioikeistopuolueiden äänestämistä eikä radikaalioikeistopuolueita tule nähdä ainoastaan maahanmuuttoa vastustavina yhden asian puolueina. Kaikki radikaalioikeistopuolueet eivät vastusta maahanmuuttoa ja toisaalta kaikki maahanmuuttovastaiset puolueet eivät kuulu radikaalioikeistoon (Mudde 1999; van Spanje 2011).

Maahanmuutto on joka tapauksessa tärkeä asiakysymys suurimmalle osalle eurooppalaisista radikaalioikeistopuolueista ja yksi niiden kannatuksen kasvua selittävistä tekijöistä. Kitcheltin (1995) mukaan uusi radikaalioikeisto on havainnut väestössä kyteväen monikulttuurisuuden konfliktin kulttuurisesti homogeenistä ja etnisesti yhtenäistä yhteiskuntaa kannattavien ja kulttuurisesti moninaista kosmopoliittista yhteiskuntaa kannattavien äänestäjien välillä. Osa eurooppalaisista radikaalioikeistopuolueista on onnistunut yhdistämällä maahanmuuttovastaisuuden ja markkinaliberalismin kehittämään menestyksen reseptin, joka vetoaa kannattajiin yli luokkarajojen. Maahanmuuttovastaisuus ei yksinään selitä radikaalioikeistopuolueiden kannatuksen kasvua esimerkiksi Ranskassa, Tanskassa ja Norjassa. Rasistiset ja hyvinvointisovinnistiset kannat ovat osa radikaalioikeistopuolueiden laajempaa ideologiaa, johon sisältyy myös autoritäärisyyttä ja markkinaliberalismia. (Kitchelt 1995, 20; 275—276).

Poliittisen kysynnän ja tarjonnan suhde ei ole yksisuuntainen: myös poliittinen tarjonta vaikuttaa kansan poliittisiin preferensseihin. Rydgrenin (2003) mukaan radikaalioikeistopuolueen ilmestyminen poliittiseen tarjontaan voi lisätä rasismia ja ksenofobian määrää yhteiskunnassa vahvistamalla kulttuurisen ulottuvuuden merkitystä sosioekonomisen ulottuvuuden kustannuksella, johdattelemalla maahanmuuttokysymykseen liittyvää keskustelua ja pakottamalla muut puolueet muokkaamaan näkemyksiään ksenofobiseen suuntaan. Maahanmuuttovastaisen puolueen kannatuksen kasvun on todettu tiukentavan suhtautumista maahanmuuttoon myös muissa puolueissa sekä johtavan puoluekentän polarisaatioon (ks. esim. Van Spanje 2010; De Lange 2012). Erityisesti poliittiseen oikeistoon kuuluvat valtavirtapuolueet ovat kilpailevan radikaalioikeistopuolueen kannatuksen kasvaessa taipuvaisia omaksumaan sosiokulttuurisissa kysymyksissä konservatiivisempia näkemyksiä. Valtavirtaoikeistolle maahanmuuttovastainen radikaalioikeistopuolue on potentiaalinen kumppani, jonka kanssa tehtävä hallitusyhteistyö voi vaatia esimerkiksi tiukemman maahanmuuttopoliittisen näkemyksen valitsemista. (De Lange 2012). Yksilötasolla on mahdotonta osoittaa, miten suuri vaikutus maahanmuuttovastaisen puolueen saapumisella poliittiseen tarjontaan on ollut yksilön maahanmuuttovastaisten asenteiden

muotoutumiselle. Empiirisessä tutkimuksessa voidaan kuitenkin tarkastella yksilön puoluevalinnan ja maahanmuuttovastaisten asenteiden välistä yhteyttä. Tällöinkin on huomioitava, että puoluevalinnan ja maahanmuuttovastaisuuden välistä kausaliteettia ei voida todentaa.

Kestilä selvitti vuoden 2005 artikkelissaan, miksi Suomessa ei tuolloin ollut nähtävissä merkkejä radikaalioikeistopuolueen noususta, vaikka useissa Länsi-Euroopan maissa tällainen puolue oli ilmestynyt puoluekentälle jo 1980-luvulla. Kestilän mukaan sekä kysyntä- että tarjontateoreettiset tekijät ovat rajoittaneet radikaalien liikkeiden nousua Suomessa. Suomen varsin maltillisten puolueiden välillä vallitseva konsensus, poliittiseen historiaan ja julkisen vallan kontrolliin liittyvät tekijät sekä vaalijärjestelmän henkilökeskeisyys ovat tehneet radikaalioikeistopuolueiden noususta haasteellista. Potentiaaliset radikaalioikeistopuolueet eivät ole onnistuneet löytämään Kitcheltin (1995) esittämää menestyksen reseptiä. Toisaalta suomalaiset äänestäjät eivät näyttäneet vielä jakautuneen radikaalioikeiston kannatuksen kannalta oikeisiin kohtiin sosioekonomisella ja sosiokulttuurisella jakolinjalla. Suomalaisten maahanmuuttovastaisuus oli tuolloin piilevää, jonka Kestilä epäili johtuvan osittain uskottavan puoluevaihtoehdon puutteesta. 1990-luvun alun lama ja samaan aikaan sijoittunut somalipakolaisten yllättävä saapuminen olisivat tarjonneet maahanmuuttovastaiselle radikaalioikeistopuolueelle hedelmällisen maaperän. Media, intressiryhmät ja muut puolueet eivät kuitenkaan tuolloin politisoineet maahanmuuttoteemaa eikä potentiaalista radikaalioikeistopuoluetta ilmaantunut. (Kestilä 2005.)

Muutama vuosi Kestilän artikkelin julkaisun jälkeen maahanmuuttokysymys alkoi politisoitua ja perussuomalaiset onnistuivat löytämään jonkinlaisen menestyksen reseptin. Vaikka perussuomalaiset on ollut maahanmuuttovastaisessa retoriikassaan toistaiseksi maltillisempi kuin monet muut eurooppalaiset radikaalioikeistopuolueet eikä sitä voida sosioekonomisesti katsoa oikeistopuolueeksi, esimerkiksi Arter (2010) on määritellyt perussuomalaiset populistiseksi radikaalioikeistopuolueeksi, jollaisena se myös tässä tutkielmassa nähdään.

Suomen eduskuntapuolueista perussuomalaiset on ainoa, joka on puolueena profiloitunut jossain määrin maahanmuuttovastaisena puolueena. Perussuomalaiset julkaisi ennen vuoden 2015 eduskuntavaaleja maahanmuuttopoliittisen ohjelman, jossa todetaan muun muassa, että ”Suomen on irrottauduttava siitä 25 vuotta jatkuneesta ajatuksesta, että maahanmuutto ja monikulttuurisuus sinänsä olisivat tarpeellisia tai tavoiteltavia asioita.” (Perussuomalaiset 2015). Ainakin vuoden 2015 vaaleissa maahanmuutto oli merkittävä teema myös perussuomalaisia äänestäneille: 51 prosenttia perussuomalaisia äänestäneistä piti maahanmuuttopolitiikkaa puoluevalintansa kannalta erittäin tärkeänä politiikan osa-alueena. Muiden puolueiden äänestäjät eivät pitäneet maahanmuuttopolitiikkaa yhtä merkittävänä puoluevalintansa kannalta. (Borg 2012c.)

Perussuomalaisten äänestäjät erosivat 2011 vaaleissa muiden puolueiden äänestäjistä selvästi myös siinä, että he eivät yleensä ottaen pitäneet nykyistä laajamittaisempaa maahanmuuttoa tai monikulttuurisempaa ja suvaitsevaisempaa Suomea hyvinä ehdotuksina (Grönlund & Westinen 2012). Perussuomalaisten äänestämisen ja maahanmuuttovastaisuuden välillä voidaan siis arvella olevan voimakas yhteys.

5. Tutkimuksen toteuttaminen

5.1. Tutkimuskysymykset, hypoteesit ja aineisto

Maahanmuutto on moniulotteinen ilmiö, johon suhtautumista ei tulisi tarkastella ainoastaan sen vastustamisen ja puolustamisen näkökulmasta. Tässä tutkielmassa on keskitytty erityisesti maahanmuuttovastaisiin asenteisiin ja ideologioihin. Tutkielman analyysin pohjalta pyritään vastaamaan kysymyksiin siitä, 1) **millaisia maahanmuuttovastaisia ideologioita suomalaisten suhtautumisessa maahanmuuttoon voidaan erottaa** ja 2) **mitkä tekijät selittävät suomalaisten maahanmuuttovastaisuutta**.

Luvussa 2 on esitetty erilaisia maahanmuuttovastaisiin asenteisiin liittyviä ideologioita. Teorian pohjalta siis oletetaan, että suomalaisten maahanmuuttovastaisia asenteita ei voida käsittää vain yhden maahanmuuttovastaisen ideologian perusteella. Tutkielmassa oletetaan, että teoreettisen viitekehyksen mukaisesti

(H1) suomalaisten maahanmuuttoasenteista voidaan erottaa **etnisiin ja rodulliseen eroihin liittyvä maahanmuuttoasenneulottuvuus (H1a), kulttuurisiin eroihin liittyvä maahanmuuttoasenneulottuvuus (H1b) ja hyvinvointivaltion säilyttämiseen liittyvä maahanmuuttoasenneulottuvuus (H1c)**.

Asenneulottuvuuksia tarkastellaan luvussa 3 esitellystä aikaisemmasta tutkimuksesta nousevien tekijöiden pohjalta. Aikaisemmassa tutkimuksessa koulutuksella on havaittu olevan voimakas vaikutus yksilön maahanmuuttoasenteisiin: korkeasti koulutetut suhtautuvat maahanmuuttoon matalasti koulutettuja myönteisemmin. Myös tässä tutkielmassa siis oletetaan, että

(H2) **maahanmuuttovastaiset asenteet ovat voimakkaampia matalasti koulutettujen joukossa**.

Konfliktiteorian mukaan heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat kokevat maahanmuuton yleisemmin uhkana tai kilpailuna ja siksi suhtautuvat maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin kielteisemmin. Yksilön kokema uhka voi näkyä myös tyytymättömyytenä omaan elämään, joka johtaa ulkopuoliseksi ja uhkaavaksi koetun ryhmän eli esimerkiksi maahanmuuttajien poissulkemiseen. Myös yksilön kokema huoli valtion taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen. Analyysissa siis oletetaan, että ne

(H3) **suomalaiset, jotka kokevat taloudellisen asemansa heikoksi (H3a), ovat tyytymättömiä omaan elämäntilanteeseensa (H3b) ja tyytymättömiä Suomen taloudelliseen tilanteeseen (H3c), ovat muita maahanmuuttovastaisempia**.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on kontaktihypoteesin mukaisesti todettu, että henkilöt, jotka tuntevat maahanmuuttajia ja erityisesti henkilöt, joilla on maahanmuuttajaystäviä, suhtautuvat maahanmuuttoon muita myönteisemmin. Tässä tutkielmassa testataan syvällisempää kontaktia eli ystävyyttä, ja oletetaan, että ne

(H4) suomalaiset, joilla ei ole yhtään maahanmuuttajaystävää ovat muita maahanmuuttovastaisempia.

Sosiaalisen pääoman ja maahanmuuttoasenteiden yhteyttä on tutkittu toistaiseksi vähän. Korkean sosiaalisen luottamuksen on kuitenkin todettu olevan yhteydessä myönteiseen maahanmuuttoon suhtautumiseen ja myös järjestöosallistumisella on yhdessä tutkimuksessa havaittu olevan heikko maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja lieventävä vaikutus. Tutkielman oletus siis on, että

(H5) matala sosiaalinen pääoma on yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen niin, että suomalaiset, joiden yleinen sosiaalinen luottamus on heikko (H5a) ja suomalaiset, jotka eivät osallistu järjestötoimintaan (H5b), ovat muita maahanmuuttovastaisempia.

Maahanmuuttovastaisuus on yhteydessä radikaalioikeistopuolueiden kannatuksen kasvuun ja myös Suomessa perussuomalaiset, Suomen eduskuntapuolueista ainoa radikaalioikeistoon kuuluvaksi määritelty puolue, on profiloitunut maahanmuuttoa vastustavana puolueena. Viimeisen tutkielmassa testattavan hypoteesin mukaan

(H6) perussuomalaisten äänestäjät ovat muiden eduskuntapuolueiden äänestäjiä maahanmuuttovastaisempia.

Tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan ja hypoteesit vahvistamaan tilastollisten analyysimenetelmien avulla. Analyysin aineistona toimii European Social Surveyn (ESS) lokakuussa 2015 julkaisema seitsemännen tutkimuskierroksen kyselytutkimusaineisto. ESS on eurooppalainen tutkimusohjelma, joka on kerännyt korkeatasoista, vertailukelpoista kyselytutkimusaineistoa vuodesta 2002 lähtien joka toinen vuosi. Vuonna 2014 aineisto kerättiin henkilökohtaisilla käyntihaastatteluilla 22 Euroopan maassa. Suomessa aineiston keräämisestä vastasi Tilastokeskus. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto suomentaa ESS:n aineistot ja hankkii ne ladattaviksi omilta internetsivuiltaan, mutta suomennosta ei tämän kierroksen osalta oltu vielä ehditty tehdä, joten analyysi perustuu ESS:n sivuilta ladattuun englanninkieliseen aineistoon. Aineiston analyysivälineenä toimii SPSS-tilasto-ohjelman versio 23.

ESS:n aineistoon on joka vuosi sisältynyt maahanmuuttoasenteita kartoittava kuuden kysymyksen patteristo. Vuoden 2014 aineisto sisältää tämän lisäksi toisen maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon liittyvän patteriston, jossa on sekä uusia kysymyksiä että vuoden 2002 kyselyssä esitettyjä kysymyksiä. Näiden kysymyspatteristojen lisäksi ESS:n aineisto tarjoaa laajan valikoiman taustamuuttujia, joita hyödynnetään analyysissa maahanmuuttovastaisuuden vaikuttavien tekijöiden tunnistamisessa.

5.2. Tilastolliset analyysimenetelmät ja käytetyt muuttujat

Analyysissa maahanmuuttajavastaisten ideologioiden tunnistamisessa hyödynnetään pääkomponenttianalyysia. Pääkomponenttianalyysin avulla suuresta muuttujien joukosta etsitään piileviä ominaisuuksia eli komponentteja, jotka yhdistävät eri muuttujia toisiinsa. Analyysilla selvitetään valitun muuttujajoukon rakennetta ja supistetaan muuttujien joukkoa yhdistämällä voimakkaasti toistensa kanssa korreloivia muuttujia. Komponentit ovat analysoitavien muuttujien taustalla vaikuttavia abstrakteja ominaisuuksia, joiden mittaaminen kyselytutkimuksessa sellaisenaan on vaikeaa. (ks. esim. KvantiMOTV 2004.) Tässä tutkielmassa pääkomponenttianalyysilla tunnistetaan maahanmuuttoasenteiden taustalla vaikuttavia asenneulottuvuuksia. Teoreettisessa viitekehysessä on esitetty joitakin maahanmuuttovastaisia asenteita kuvaavia ideologioita, mutta teoreettinen tausta ei tarjoa valmista mallia siihen, miten maahanmuuttoasenteiden voitaisiin olettaa rakentuvan. Pääkomponenttianalyysilla tutkitaan, mitkä muuttujat korreloivat voimakkaasti keskenään ja näin tunnistetaan muuttujien taustalla vaikuttavia asenneulottuvuuksia. Pääkomponenttianalyysissa on huomioitava, ettei sen perusteella voida sanoa, miten vastaajat ovat löydettyyn piilevään ominaisuuteen suhtautuneet: analyysi ainoastaan tunnistaa ne ulottuvuudet, joiden perusteella vastaajat ovat mielessään jaotelleet analyysiin valittuja kysymyksiä. Pääkomponenttianalyysin avulla tunnistettuja ulottuvuuksia tulkitaan aikaisemmissa luvuissa esitetyn teoreettisen viitekehysten pohjalta.

Pääkomponenttianalyysiin valittiin aineistosta 15 maahanmuuttoon tai maahanmuuttajiin suhtautumista 0—10-asteikolla mittaavaa kysymystä teoreettisen viitekehysten pohjalta.² Osa muuttujista käännettiin, jotta kaikkien muuttujien asteikkoa voitiin tulkita samansuuntaisesti.

Pääkomponenttianalyysin avulla tunnistetuista asenneulottuvuuksista koodattiin summamuuttujat. Jokainen summamuuttuja sisältää tietylle ulottuvuudelle voimakkaimmin latautuneet muuttujat. Summamuuttuja on palautettu 0—10-asteikolle jakamalla summamuuttuja siihen sisältyvien muuttujien lukumäärällä. Summamuuttujia hyödynnetään regressioanalyysissa selitettävänä

² Lista pääkomponenttianalyysiin sisällytetyistä muuttujista löytyy tutkielman liitteistä.

muuttujina eli asenneulottuvuuksina, joihin vaikuttavia tekijöitä regressioanalyysin avulla tarkastellaan. Regressiomalli mahdollistaa tietyn selittävän muuttujan ja selitettävän muuttujan välisen vaihtelun eristämisen: malli kertoo, mikä on tietyn selittävän tekijän vaikutus selitettävään muuttujaan, kun muut selittävät tekijät on otettu huomioon. Regressiomallista nähdään, mitkä tekijät ovat yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen ja mitkä maahanmuuttomyönteisyyteen.

Jaakkola (2005; 2009) on omissa tutkimuksissaan hyödyntänyt moniluokitteluanalyysia, joka on eräänlainen varianssianalyysin laajennus. Myös moniluokitteluanalyysin avulla voidaan havaita tietyn selittävän tekijän itsenäinen vaikutus, kun muut selittävät tekijät on vakioitu. Jaakkolan tutkimus osoittaa, miten ristiintaulukoinneissa havaitut vaikutukset muuttuvat, kun muut selittävät tekijät otetaan huomioon. Esimerkiksi alueelliset erot maahanmuuttoasenteissa paljastuivat Jaakkolan analyysissa paikkakuntien välisistä demografisista tekijöistä johtuviksi: asuinpaikalla ei ollutkaan itsenäistä vaikutusta suomalaisten maahanmuuttoasenteisiin. Lineaarinen regressio mahdollistaa samalla tavalla tekijöiden itsenäisen vaikutuksen erottelemiseen ja soveltuu siksi hyvin maahanmuuttoasenteiden selittämiseen.

Regressiomalleissa selitettävinä muuttujina ovat pääkomponenttianalyysin avulla tunnistetut asenneulottuvuuksia kuvaavat summamuuttujat, jotka saavat arvoja väliltä 0—10. Asenneulottuvuusmuuttujien vaihtelua selitetään ensimmäisessä mallissa vastaajan sukupuolella, iällä, asuinpaikalla ja koulutustaustalla. Sukupuoli on kaksiluokkainen muuttuja (0 = mies ja 1 = nainen). Ikä-muuttuja on jaettu kuuteen luokkaan, 15—24-, 25—34-, 35—44-, 45—54-, 55—64- ja yli 65-vuotiaat, joista viimeinen ikäluokka toimii referenssikategoriana. Asuinpaikkaa tarkastellaan viidessä luokassa: suuri kaupunki (yli 100 000 asukasta), suuren kaupungin lähiö tai lähiseutu, keskikokoinen kaupunki tai kunta (20 000—100 000 asukasta), pieni kunta (alle 20 000 asukasta) ja maaseutu, joista luokka suuri kaupunki on referenssikategoria. Koulutustausta-muuttujassa vastaajat on luokiteltu korkeimman suoritetun koulutusasteen mukaan viiteen luokkaan: peruskoulu, kansakoulu tai vähemmän (perusaste); lukio ja ylioppilastutkinto (lukio); ammatillinen perus- tai erikoistutkinto tai opistotason ammatillinen tutkinto (ammattillinen koulutus); alempi tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto tai muu ammatillisen korkea-asteen tutkinto (ammattikorkeakoulu); alempi tai ylempi korkeakoulututkinto tai lisensiaatin tai tohtorin tutkinto (yliopisto). Matalinta koulutustasoa eli korkeintaan perusasteen koulutusta kuvaava luokka toimii referenssikategoriana.

Toisessa vaiheessa regressiomalliin lisätään muita aiemman tutkimuksen perusteella maahanmuuttovastaisia asenteita mahdollisesti selittäviä tekijöitä. Vastaajan arviota kotitalouden toimeentulosta tiedusteltiin kysymällä, mikä seuraavista ”kuvauksista on lähimpänä sitä, minkälaiset kotitaloutenne tulot ovat tällä hetkellä: nykyisillä tuloilla elää mukavasti; nykyisillä tuloilla tulee

toimeen; nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen; nykyisillä tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen”. Analyysissa referenssikategoriana toimii ”nykyisillä tuloilla elää mukavasti”.

Tyytyväisyyttä Suomen taloudelliseen tilanteeseen tiedusteltiin kysymyksellä ”Kuinka tyytyväinen kaiken kaikkiaan olette tämän hetkiseen taloudelliseen tilanteeseen Suomessa”, mihin vastaajia pyydettiin vastaamaan asteikolla 0—10, jossa nolla tarkoittaa äärimmäisen tyytymätöntä ja 10 äärimmäisen tyytyväistä. Näillä kahdella muuttujalla analysoitiin konfliktiteorian mukaista koettua taloudellista uhkaa. Koettua ei-taloudellista uhkaa testattiin kysymällä ”Yleisesti ottaen, kuinka tyytyväinen olette elämäänne nykyisin”, mihin vastaajat vastasivat 0—10-asteikolla, jossa nolla tarkoittaa äärimmäisen tyytymätöntä ja äärimmäisen tyytyväistä.

Kontaktihypoteesin testaukseen valittiin muuttuja, joka kuvaa satunnaisia, pinnallisia kontakteja syvällisempää kohtaamista: kyselyssä tiedusteltiin, onko vastaajalla ”läheisiä ystäviä, jotka edustavat eri rotua tai etnistä ryhmää kuin Suomen valtaväestö”. Muuttujasta tehtiin kaksiluokkainen niin, että vastaajat, jotka vastasivat ”kyllä, useita” ja ”kyllä, muutama” yhdistettiin, jolloin verrattavaksi luokaksi jäivät vastaajat, jotka vastasivat ”ei yhtään”.

Sosiaalisen pääoman vaikutuksen testaamiseksi malliin otettiin henkilön järjestötoimintaan osallistumista mittaava muuttuja sekä henkilön sosiaalista luottamusta mittaava muuttuja. Järjestötoimintaan osallistuneeksi katsottiin vastaaja, joka oli vastannut myönteisesti joko kysymykseen siitä, onko hän viimeisen 12 kuukauden aikana ”toiminut jossakin puolueessa tai poliittisessa ryhmässä” tai ”toiminut jossain muussa järjestössä tai yhdistyksessä”. Sosiaalista luottamusta mitattiin kysymyksellä ”Voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin, ettei ihmisten suhteen voi olla liian varovainen”, johon vastattiin asteikolla 0—10 niin, että 0 = ei voi olla liian varovainen, 10 = useimpiin ihmisiin voi luottaa.

Radikaalioikeistopuolueen äänestämisen huomioimiseksi analyysiin valittiin muuttuja, joka kuvasi perussuomalaisia vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänestäneitä. Muuttujaan otettiin mukaan ainoastaan eduskuntapuolueita äänestäneet: äänestämättä jättäneitä ja eduskunnan ulkopuolisia puolueita äänestäneitä ei huomioitu. Eduskunnan ulkopuoliset puolueet ovat pienpuolueita, joista osa voidaan todennäköisesti katsoa radikaalioikeistoon kuuluviksi, mutta näiden puolueiden huomioiminen olisi edellyttänyt kaikkien pienpuolueiden poliittisen agendan läpikäymistä. Eduskunnan ulkopuolisia puolueita vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänestäneiden määrä on niin pieni (erikseen nimetyt puolueet N=9, muut-kategoria N=14), ettei tätä työtä ollut kannattavaa tehdä. Radikaalioikeistopuolueen äänestämistä kuvaavasta muuttujasta tehtiin siis kaksiluokkainen niin, että se kuvaa perussuomalaisia äänestäneitä verrattuna muiden eduskuntapuolueiden äänestäjiin.

6. Tulokset

Taulukosta 1 on nähtävissä, että pääkomponenttianalyysiin valitut muuttujat muodostivat kolme selkeää komponenttia. Näistä ensimmäiseen latautui etnisyyteen, rotuun, uskontoon ja kulttuuriin liittyviä muuttujia: maahanmuuttajan valkoihoisuuden ja kristillisen taustan tärkeys, eri etnistä alkuperää oleviaan suhtautuminen esimiehenä tai lähisukulaisen puolisona ja rotusyrjintälain tarpeellisuus. Myös maahanmuuton uskontoja ja kulttuuria heikentävään vaikutukseen liittyvät muuttujat latautuivat tälle komponentille, mutta niiden lataukset kolmannella komponentilla olivat suurempia. Toinen komponentti kuvaa maahanmuuton edellytyksiä eli maahanmuuttajalta vaadittavia ominaisuuksia: ammattitaito, hyvä koulutus, kielitaito ja suomalaisen elämäntavan hyväksyminen. Kolmannelle komponentille latautui maahanmuutosta koituvia yhteiskunnallisia ongelmia kuvaavia muuttujia: kantasuomalaisten työpaikkojen menetykset, taloudelliset haitat, yhteiskunnan maksamien palveluiden kustannukset sekä suomalaisen kulttuurin ja uskonnonharjoituksen heikkeneminen. Pääkomponenttianalyysillä tunnistettiin kolme maahanmuuttoasenteita kuvaavaa ulottuvuutta: 1) **etniset ja rodulliset erot**, 2) **maahanmuuton edellytykset** sekä 3) **maahanmuuton ongelmat**.

Taulukko 1. Pääkomponenttianalyysi: maahanmuuttoon suhtautuminen.

Muuttuja	Lataukset		
	1	2	3
Tärkeää että maahanmuuttaja on valkoihoinen	.751		
Vastustaisi eri rotua tai etnistä alkuperää olevaa lähisukulaisen puolisona	.739		
Vastustaisi eri rotua tai etnistä alkuperää olevaa esimiehenä	.731		
Tärkeää että maahanmuuttaja on kristitty	.624		
Rotusyrjintälaki työpaikoilla on pahaksi mille tahansa maalle	.591		
Tärkeää että maahanmuuttajalla on tarvittavaa ammattitaitoa		.822	
Tärkeää että maahanmuuttajalla hyvä koulutus		.804	
Tärkeää että maahanmuuttaja puhuu suomea tai ruotsia		.728	
Tärkeää että maahanmuuttaja hyväksyy suomalaisen elämäntavan		.661	
Maahanmuuttajat vievät suomalaisten työpaikat			.721
Maahanmuutto haitaksi taloudelle			.704
Maahanmuuttajat saavat enemmän kuin maksavat			.702
Maahanmuuttajat pahentavat rikollisuusongelmia			.675
Maahanmuutto heikentää Suomen kulttuurielämää	.529		.553
Maahanmuutto heikentää uskonnonharjoittamista Suomessa	.438		.446

Rotaatiomenetelmä: Varimax, alle 0.3 lataukset poistettu, summamuuttujiin valitut tummennettu.
Bartlettin testi < 0.001, kumulatiivinen varianssin selitysaste 56.8.

Ensimmäinen komponentti näyttää kuvaavan perinteisempää etniseen ja rodulliseen eroavaisuuteen liittyvää maahanmuuttovastaisuutta eli rasismia. Komponentille latautui myös uskontoon ja

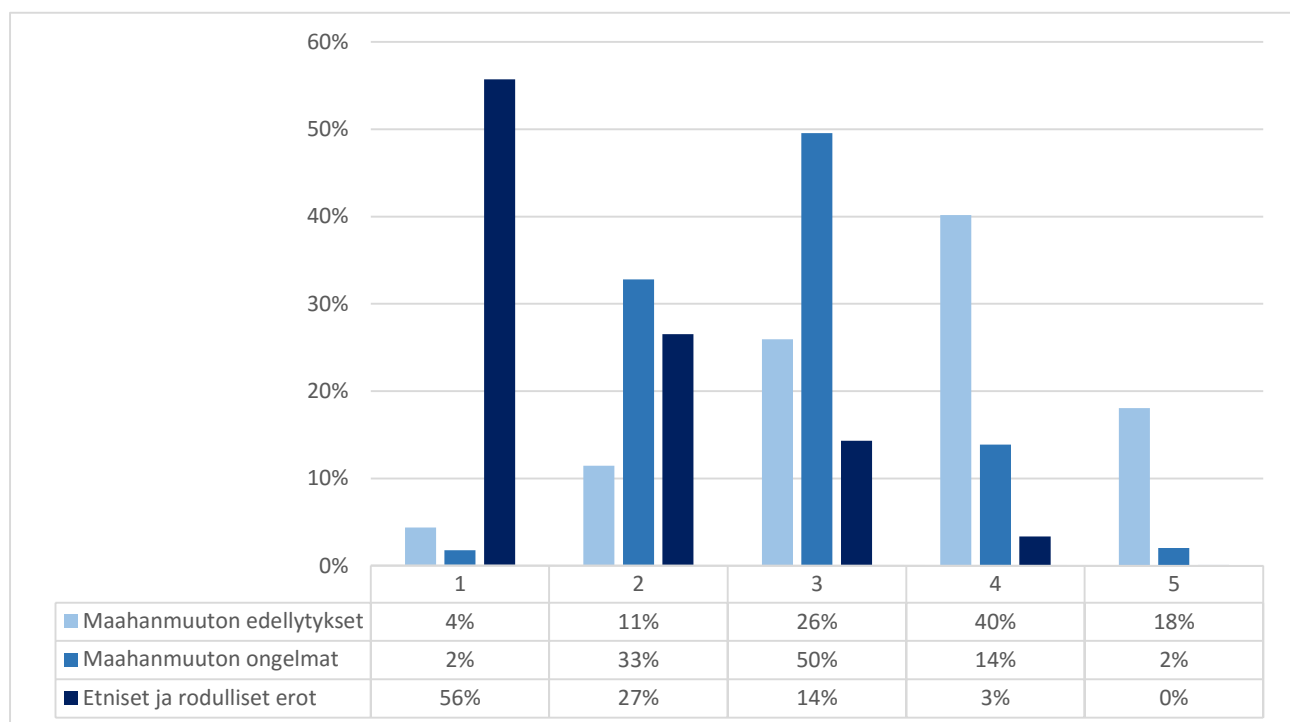
kulttuuriin liittyviä muuttujia, joista voimakkaammin kolmannelle komponentille latautuneet päätettiin jättää sisällyttämättä tämän ulottuvuuden summamuuttujaan. Tällöin ulottuvuudelle jää rotuun ja etniseen alkuperään liittyviä muuttujia sekä maahanmuuttajan kristillisen taustan tärkeyttä koskeva muuttuja. Korkea arvo tällä ulottuvuudella viittaa vastaajan rasistisesta ideologiasta nousevaan maahanmuuttovastaisuuteen: hänen ennakkoluulonsa liittyvät selvästi maahanmuuttajan rotuun, hän ei pidä rotusyrjintää tuomittavana ja hyväksyy ainoastaan valkoihoiset, kristityt maahanmuuttajat. Matala arvo tällä ulottuvuudella viittaa rotuerottelun ja rotusyrjinnän vastustamiseen. Tälle komponentille voimakkaimmin latautuneiden muuttujien reliabiliteetti on kohtalaisen korkea: Cronbachin alfa saa arvon 0.792. Näistä muuttujista muodostettiin summamuuttuja, joka kuvaa etniset ja rodulliset erot -asenneulottuvuutta, jolla korkea arvo viittaa rasismiin ja matala arvo rasisminvastaisuuteen.

Toiselle komponentille latautuneen maahanmuuton edellytyksiä painottavan ulottuvuuden voidaan nähdä sisältävän hyvinvointisovinnisia piirteitä. Tällä ulottuvuudella korkean arvon saava vastaaja korostaa maahanmuuttajien valinnassa ominaisuuksia, jotka maksimoivat maahanmuutosta saatavan hyödyn ja minimoivat haitan: mitä korkeammin koulutettu, ammattitaitoisempi, kielitaitoisempi ja sopeutuvaisempi maahanmuuttaja, sitä hyödyllisempi hän on yhteiskunnan kannalta. Taustalla vaikuttaa todennäköisesti hyvinvointisovinninen ideologia, jonka mukaan maahanmuuttajia saa tulla, kunhan heistä on yhteiskunnalle jotain hyötyä eikä heistä koidu yhteiskunnalle kustannuksia hyvinvointi- ja sosiaalipalveluiden kautta. Vastaaja, joka saa matalan arvon tällä ulottuvuudella, ei näe maahanmuutosta saatavaa hyötyä olennaisena maahanmuuton oikeutuksen kannalta eikä aseta maahanmuuttajille korkeita vaatimuksia. Komponentille voimakkaimmin latautuvien muuttujien reliabiliteetti on varsin korkea: Cronbachin alfan arvo on 0.808. Näistä muuttujista muodostettiin maahanmuuton edellytykset -asenneulottuvuutta kuvaava summamuuttuja, jolla korkea arvo viittaa hyvinvointisovinnisiin ja matala arvo kaikenlaiselle maahanmuutolle avoimeen asenteeseen.

Myös kolmannelle komponentille voimakkaimmin latautuneissa muuttujissa voidaan nähdä hyvinvointisovinnisia piirteitä, mutta maahanmuuton edellytyksiä painottavaan asenneulottuvuuteen verrattuna tämä näkökulma on selvästi ongelmakeskeisempi. Maahanmuuton nähdään automaattisesti synnyttävän kustannuksia ja myös muita ongelmia, kuten rikollisuutta ja kulttuurin sekä uskontojen heikkenemistä. Korkea arvo tällä asenneulottuvuudella viittaa ksenofobiaan, jossa maahanmuuttajat nähdään muukalaisina, joiden saapumisesta seuraa ongelmia. Taustalla voi vaikuttaa kulttuurisesti fundamentalistinen ideologia, koska muista maista tulevien, eri kulttuureja edustavien oletetaan selvästi tekevän enemmän rikoksia ja käyttävän enemmän yhteiskunnan terveys- ja sosiaalipalveluja kuin kantaväestön, ja kulttuurien ja uskontojen yhteentörmäyksen nähdään johtavan oman kulttuurin ja uskonnon heikkenemiseen. Vastaaja, joka

saa matalan arvon tällä ulottuvuudella, näkee maahanmuuton erittäin positiivisena asiana, josta on hyötyä yhteiskunnalle. Tälle komponentille voimakkaimmin latautuneiden muuttujien reliabiliteetti on myöskin melko hyvä: Cronbachin alfan arvo on 0.784. Muuttujista muodostettiin maahanmuuton ongelmat -asenneulottuvuutta kuvaava summamuuttuja, jolla korkea arvo viittaa ksenofobiaan ja matala arvo maahanmuuton hyötyjä voimakkaasti painottavaan asenteeseen.

Kuviossa 4 on nähtävissä, miten suomalaisten maahanmuuttoasenteet jakautuvat kolmella eri maahanmuuttoasenneulottuvuudella. Asenneulottuvuuksia kuvaavat summamuuttujat on kuviossa jaettu viisiluokkaiseksi asteikoksi niin, että 5 tarkoittaa maahanmuuttovastaista asennetta, ja 1 maahanmuuttomyönteistä asennetta.

Kuvio 4. Maahanmuuttoasenneulottuvuudet: maahanmuuton edellytykset (N=2061), maahanmuuton ongelmat (N=1931) ja etniset ja rodulliset erot (N=2003). Summamuuttujien tarkastelu viidessä luokassa.

Maahanmuuton edellytykset -asenneulottuvuudella jakauma on painottunut hyvinvointisovinniseen päähän: suurin osa suomalaisista pitää maahanmuuttajan koulutusta, ammattitaitoa, kielitaitoa ja suomalaisen elämäntavan hyväksymistä tärkeinä edellytyksinä maahanmuutolle. Suurin osa suomalaisista näyttää siis omaksuneen ainakin jossain määrin hyvinvointisovinnistisen ideologian, jossa tervetulleiksi toivotaan ainoastaan sellaiset maahanmuuttajat, joista ei koidu yhteiskunnalle kustannuksia. Maahanmuuton ongelmat -ulottuvuudella puolet suomalaisista kuuluu keskimmäiseen ryhmään eli maahanmuuttoa ei nähdä ongelmallisena mutta ei myöskään hyödyllisenä talouden, rikollisuuden, työllisyyden, yhteiskunnan tarjoamien palveluiden, kulttuurin tai uskontojen kannalta. Ksenofobiselle kannalle kallistuu 16 prosenttia suomalaisista eli maahanmuuton hyödyllisenä

näkeviä on enemmän kuin maahanmuuton ongelmana kokevia. Etniset ja rodulliset erot - ulottuvuuden jakaumasta on nähtävissä, että rasistiset asenteet eivät ole suomalaisten keskuudessa kovin yleisiä. Yli puolet suomalaisista vastustaa rodullista erottelua. Ulottuvuuden rasistisimpaan laitaan sijoittuu alle prosentti suomalaisista.

Jakaumien erilaisuus osoittaa, että suomalaisten maahanmuuttoon suhtautuminen vaihtelee maahanmuuttoasenteiden eri ulottuvuuksilla. Eri ulottuvuudet luonnollisesti korreloivat voimakkaasti toistensa kanssa, mutta korrelaatioiden epätäydellisyys myös osoittaa, että vastaajat eivät sijoitu samalla tavalla eri ulottuvuuksille. Voimakkain korrelaatio on etniset ja rodulliset erot -summamuuttujan ja maahanmuuton edellytykset -summamuuttujan välillä (Pearsonin korrelaatiokerroin 0.507) ja heikoin maahanmuuton edellytykset -summamuuttujan ja maahanmuuton ongelmat -summamuuttujan välillä (Pearsonin korrelaatiokerroin 0.356).

Taulukoista 2—4 on nähtävissä, mitkä tekijät vaikuttavat vastaajan sijoittumiseen kullakin maahanmuuttoasenneulottuvuudella. Vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus ja asuinpaikka vaikuttavat kaikki tilastollisesti merkitsevästi hänen sijoittumiseensa etniset ja rodulliset erot -ulottuvuudella (taulukko 2). Miehet ovat rasistisempia kuin naiset ja kaikki muut ikäluokat painottavat etnisiä ja rodullisia eroja ylittä ikäluokkaa, yli 64-vuotiaita, enemmän. Pelkän perusasteen koulutuksen suorittaminen on yhteydessä rasistiseen asenteeseen. Suurkaupungeissa asuvien joukossa rasistisuus on vähäisempää kuin muilla asuinpaikoilla asuvien joukossa. Toisessa mallissa myös keskikokoisissa kaupungeissa ja kunnissa asuvien joukossa rasismi on vähäisempää kuin lähiöissä, pienissä kunnissa ja maaseudulla. Muuten sosiodemografisten muuttujien vaikutus säilyy samana myös toisessa mallissa.

Konfliktiteoreettisilla selittäjillä ei tällä ulottuvuudella ole vaikutusta: arvio kotitalouden toimeentulosta, tyytyväisyys elämään ja tyytyväisyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen jäävät vaille tilastollista merkitsevyyttä. Kontaktihypoteesi taas saa tukea: vastaajat, joilla ei ole etnisesti eroavia ystäviä ovat rasistisempia kuin vastaajat, joiden läheisten ystävien joukossa on eri etnistä alkuperää olevia. Sosiaalisen pääoman mittareista järjestöosallistuminen ei ole merkitsevä, mutta korkea sosiaalinen luottamus on yhteydessä rasisminvastaiseen asenteeseen. Perussuomalaisten äänestämisen ja rasistisen asenteen välillä on voimakas yhteys.

Etniset ja rodulliset erot -asenneulottuvuuden kahden regressiomallin selityksasteiden vertailu osoittaa, että rasistista maahanmuuttovastaisuutta voidaan selittää melko hyvin pelkästään sosiodemografisilla tekijöillä. Ensimmäinen malli selittää jo 25,5 prosenttia etniset ja rodulliset erot -summamuuttujan vaihtelusta eikä muiden selittävien tekijöiden lisääminen malliin nosta sen selityksastetta kuin 4,3 prosenttiyksiköllä.

Taulukko 2. Lineaarinen regressioanalyysi. Sosiodemografisten tekijöiden, konfliktiteorian, kontaktihypoteesin, sosiaalisen pääoman ja radikaalioikeiston äänestämisen yhteys maahanmuuttoasenteisiin etniset ja rodulliset erot -asenneulottuvuudella.

	Malli 1	Malli 2
Vakio	3.452*** (.166)	4.000*** (.477)
Sukupuoli (ref. mies)	-0.265** (.093)	-0.222* (.092)
Ikä (ref. yli 65-vuotias)		
15-24-vuotias	-1.300*** (.318)	-1.183*** (.317)
25-34-vuotias	-1.313*** (.173)	-1.295*** (.172)
35-44-vuotias	-1.148*** (.160)	-1.131*** (.157)
45-54-vuotias	-0.957*** (.146)	-0.918*** (.144)
55-64-vuotias	-0.755*** (.132)	-0.699*** (.130)
Koulutus (ref. perusaste)		
Lukio	-1.126*** (.258)	-1.003*** (.254)
Ammatillinen koulutus	-0.700*** (.139)	-0.642*** (.137)
Ammattikorkea	-1.218*** (.199)	-0.981*** (.199)
Yliopisto	-1.628*** (.170)	-1.339*** (.176)
Asuinpaikka (ref. suuri kaupunki)		
Suuren kaupungin lähiö	0.449** (.162)	0.397* (.158)
Keskikokoinen kaupunki tai kunta	0.373** (.133)	0.286* (.131)
Pieni kunta	0.394* (.156)	0.273 (.155)
Maaseutu	0.727*** (.148)	0.614*** (.147)
Arvio kotitalouden toimeentulosta (ref. elää mukavasti)		
Tulee toimeen nykyisillä tuloilla		0.069 (.109)
Vaikeuksia tulla toimeen nykyisillä tuloilla		0.075 (.190)
Hyvin vaikea tulla toimeen nykyisillä tuloilla		-0.070 (.362)
Tyytyväisyys omaan elämään ¹		0.029 (.035)
Tyytyväisyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen ¹		0.030 (.025)
Ystäviä eri etnisistä ryhmistä		-0.542*** (.098)
Järjestösallistuminen		-0.026 (.080)
Sosiaalinen luottamus ¹		-0.122*** (.027)
Puoluevalinta: perussuomalaiset		0.536*** (.134)
Adj. R ²	.255	.298
N	1258	1249

*Estimaattien keskivirheet suluissa. *p<.05. **p<.01. ***p<.001*

¹Muuttuja saa arvoja välillä 0-10.

VIF-arvot < 2.5. toleranssit > .40

Vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus ja asuinpaikka vaikuttavat kaikki tilastollisesti merkitsevästi hänen sijoittumiseensa myös maahanmuuton edellytykset -ulottuvuudella (taulukko 3). Maahanmuuton edellytyksiä painottava hyvinvointisovinistinen asennoituminen on yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa. Nuorin ja vanhin ikäryhmä suhtautuvat maahanmuuttoon hyvinvointisovinistisemmin kuin keskimmäiset ikäryhmät. Myös koulutuksen vaikutus on selkeä: kaikki enemmän kuin perusasteen suorittaneet suhtautuvat maahanmuuttoon vähemmän hyvinvointisovinistisesti kuin

pelkän peruskoulun käyneet. Asuinpaikoista ainoastaan suuren kaupungin lähiö on tilastollisesti merkitsevä: lähiöissä asuvat suhtautuvat maahanmuuttoon hyvinvointisovinnisemmin kuin muualla asuvat. Nämä tekijät selittävät 12,5 prosenttia maahanmuuton edellytykset -asenneulottuvuuden vaihtelusta. Selitysaste nousee 3,3 prosenttiyksiköllä kun malliin lisätään konfliktiteoriaa, kontaktihypoteesia sekä sosiaalisen pääoman ja radikaalioikeiston äänestämistä testaavat tekijät, mutta selitysaste jää silti huomattavasti edellisen ulottuvuuden selitystasetta alhaisemmaksi, 15,8 prosenttiin.

Taulukko 2. Lineaarinen regressioanalyysi. Sosiodemografisten tekijöiden, konfliktiteorian, kontaktihypoteesin, sosiaalisen pääoman ja radikaalioikeiston äänestämisen yhteys maahanmuuttoasenteisiin maahanmuuton edellykset -asenneulottuvuudella.

	Malli 1	Malli 2
Vakio	7.26*** (.188)	6.349*** (.544)
Sukupuoli (ref. mies)	-0.372*** (.106)	-0.326** (.106)
Ikä (ref. yli 64-vuotias)		
15-24-vuotias	-0.197 (.366)	-0.213 (.367)
25-34-vuotias	-1.074*** (.199)	-1.166*** (.200)
35-44-vuotias	-1.046*** (.183)	-1.090*** (.181)
45-54-vuotias	-0.678*** (.167)	-0.701*** (.166)
55-64-vuotias	-0.593*** (.15)	-0.559*** (.148)
Koulutus (ref. perusaste)		
Lukio	-1.212*** (.296)	-1.014** (.293)
Ammatillinen koulutus	-0.410** (.157)	-0.338* (.155)
Ammattikorkea	-0.875*** (.227)	-0.58* (.228)
Yliopisto	-1.121*** (.193)	-0.768*** (.201)
Asuinpaikka (ref. suuri kaupunki)		
Suuren kaupungin lähiö	0.535** (.186)	0.500** (.183)
Keskikokoinen kaupunki tai kunta	0.293 (.153)	0.253 (.151)
Pieni kunta	-0.011 (.178)	-0.055 (.177)
Maaseutu	0.328 (.169)	0.283 (.169)
Arvio kotitalouden toimeentulosta (ref. elää mukavasti)		
Tulee toimeen nykyisillä tuloilla		0.098 (.126)
Vaikeuksia tulla toimeen nykyisillä tuloilla		0.123 (.217)
Hyvin vaikea tulla toimeen nykyisillä tuloilla		0.260 (.420)
Tyytyväisyys omaan elämään ¹		0.112** (.040)
Tyytyväisyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen ¹		-0.012 (.029)
Ystäviä eri etnisistä ryhmistä		-0.380** (.113)
Järjestöosallistuminen		0.218* (.091)
Sosiaalinen luottamus ¹		-0.12*** (.031)
Puoluevalinta: perussuomalaiset		0.567*** (.155)
Adj. R ²	.125	.158
N	1286	1277

Estimaattien keskivirheet suluissa. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

¹Muuttuja saa arvoja välillä 0-10.

VIF-arvot < 2.5. toleranssit > .40

Kaikkien ensimmäisen mallin kontrollimuuttujien vaikutus säilyy myös maahanmuuton edellytykset -ulottuvuuden regression toisessa mallissa. Koulutuksen vaikutus heikkenee hiukan, kun muut selittävät tekijät lisätään malliin, mutta sen vaikutus säilyy silti voimakkaana: hyvinvointisovinismi vähenee koulutuksen tason kasvaessa. Yksilötason koettua taloudellista uhkaa mittaava arvio kotitalouden toimeentulosta ei ole tilastollisesti merkittävä selittäjä: vastaajan kokema henkilökohtainen taloudellinen uhka ei vaikuta hänen maahanmuuttoasenteisiinsa tällä ulottuvuudella. Tyytyväisyys elämään sen sijaan on tilastollisesti merkitsevä selittäjä, mutta yhteys on päinvastainen kuin mitä konfliktiteorian pohjalta voitaisiin olettaa: korkea tyytyväisyys omaan elämään on yhteydessä hyvinvointisoviniimiin. Tulokset tukevat kontaktihypoteesia: vastaajat, joilla on ystäviä eri etnisistä ryhmistä suhtautuvat maahanmuuttoon vähemmän hyvinvointisoviniimisesti. Sosiaalisen pääoman mittareiden vaikutus on hiukan yllättävä. Järjestösallistuminen on yhteydessä hyvinvointisoviniimiseen maahanmuuttoasenteeseen, kun korkea sosiaalinen luottamus taas vaikuttaa maahanmuuttoasenteisiin hyvinvointisoviniimisiä vähentävästi. Perussuomalaisten äänestäjät ovat muiden eduskuntapuolueiden äänestäjiin verrattuna hyvinvointisoviniimistempia.

Maahanmuuton ongelmat -ulottuvuutta selittävässä tekijöissä on joitakin eroavaisuuksia maahanmuuton edellytykset -ulottuvuutta selittäviin tekijöihin verrattuna (taulukko 4). Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevä selittäjä vastaajan sijoittumiselle tällä ulottuvuudella ainoastaan ensimmäisessä mallissa: miehet ovat naisia ksenofobisempia, mutta ero selittyy konfliktiteorialla, kontaktihypoteesilla, sosiaalisen pääoman eroilla tai radikaalioikeiston äänestämällä. Ikäluokista alle 45-vuotiaat ja yli 64-vuotiaat ovat keskimmäisiä ikäluokkia ksenofobisempia. 45—54-vuotiaiden maahanmuuttomyönteisempi asenne tällä ulottuvuudella paljastuu tosin vasta toisessa mallissa. Koulutuksen vaikutus on tilastollisesti merkitsevä: ksenofobiset asenteet ovat yleisempiä pelkän peruskoulun tai ammatillisen koulutuksen suorittaneiden joukossa. Myös vastaajan asuinpaikka selittää sijoittumista maahanmuuton ongelmat -asenneulottuvuudella: suurissa kaupungeissa asuvat eivät näe maahanmuuttoa yhtä ongelmallisena kuin muut vastaajat.

Konfliktiteoriaa testaavista muuttujista ainoastaan tyytyväisyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen on tilastollisesti merkitsevä: tyytymättömyydellä Suomen taloudelliseen tilaan on heikko yhteys ksenofobiseen maahanmuuttoasenteeseen. Kontaktihypoteesi saa jälleen tukea: läheiset maahanmuuttajakontaktit vähentävät myös ksenofobisia asenteita. Sosiaalisen pääoman mittareista järjestösallistuminen ei ole tilastollisesti merkitsevä, mutta korkea sosiaalinen luottamus on myös tällä ulottuvuudella yhteydessä maahanmuuttomyönteisyyteen. Perussuomalaisten äänestäjät ovat muita eduskuntapuolueita ksenofobisempia. Tämän ulottuvuuden regressioissa ensimmäisen mallin selitysaste on vain 10,7 prosenttia: sosiodemografiset tekijät eivät siis selitä tämän asenneulottuvuuden vaihtelua kovin hyvin. Kun malliin lisätään konfliktiteoriaa, kontaktihypoteesia

sekä sosiaalisen pääoman ja radikaalioikeiston äänestämisen vaikutusta mittaavat tekijät, selitysaste nousee 12,1 prosenttiyksikköä – nämä tekijät toimivat tämän ulottuvuuden selittäjinä paremmin kuin kahden muun maahanmuuttoasenneulottuvuuden selittäjinä.

Taulukko 4. Lineaarinen regressioanalyysi. Sosiodemografisten tekijöiden, konfliktiteorian, kontaktihypoteesin, sosiaalisen pääoman ja radikaalioikeiston äänestämisen yhteys maahanmuuttoasenteisiin maahanmuuton ongelmat -asenneulottuvuudella.

	Malli 1	Malli 2
Vakio	4.937*** (.134)	5.955*** (.372)
Sukupuoli (ref. mies)	-0.201** (.076)	-0.098 (.071)
Ikä (ref. yli 64-vuotias)		
15-24-vuotias	-0.112 (.260)	-0.178 (.247)
25-34-vuotias	0.199 (.141)	0.059 (.134)
35-44-vuotias	-0.062 (.131)	-0.166 (.122)
45-54-vuotias	0.200 (.119)	-0.279* (.112)
55-64-vuotias	-0.240* (.107)	-0.249* (.100)
Koulutus (ref. perusaste)		
Lukio	-0.894*** (.209)	-0.696*** (.195)
Ammatillinen koulutus	-0.212 (.114)	-0.125 (.107)
Ammattikorkea	-0.756*** (.162)	-0.397* (.155)
Yliopisto	-1.035*** (.139)	-0.682*** (.137)
Asuinpaikka (ref. suuri kaupunki)		
Suuren kaupungin lähiö	0.352** (.131)	0.302* (.122)
Keskikokoinen kaupunki tai kunta	0.368** (.107)	0.362*** (.101)
Pieni kunta	0.377** (.128)	0.388** (.121)
Maaseutu	0.408** (.120)	0.416*** (.114)
Arvio kotitalouden toimeentulosta (ref. elää mukavasti)		
Tulee toimeen nykyisillä tuloilla		-0.018 (.084)
Vaikeuksia tulla toimeen nykyisillä tuloilla		0.077 (.147)
Hyvin vaikea tulla toimeen nykyisillä tuloilla		-0.264 (.278)
Tyytyväisyys omaan elämään ¹		-0.011 (.028)
Tyytyväisyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen ¹		-0.087*** (.020)
Ystäviä eri etnisistä ryhmistä		-0.152* (.076)
Järjestöosallistuminen		0.106 (.062)
Sosiaalinen luottamus ¹		-0.154*** (.021)
Puoluevalinta: perussuomalaiset		0.728*** (.104)
Adj. R ²	.107	.228
N	1230	1221

Estimaattien keskivirheet suluissa. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

¹Muuttuja saa arvoja välillä 0-10.

VIF-arvot < 2.5. toleranssit > .40

Aineistosta pystyttiin erottamaan kolme maahanmuuttoasenneulottuvuutta, joiden voidaan niiden jakaumien erilaisuuden, epätäydellisten korrelaatioiden ja regressioanalyseissa ilmenneiden selittävien tekijöiden erojen perusteella todeta olevan toisistaan erillisiä. Aineistosta erottui ulottuvuus, joka liittyy selvästi etnisiin ja rodullisiin eroihin: hypoteesi 1a siis saa tukea.

Aineistosta ei erottunut puhtaasti kulttuurisiin eroihin liittyvää maahanmuuttoasenneulottuvuutta, joten hypoteesi 1b kumotaan. Kulttuuriset erot liittyvät vahvasti maahanmuuton ongelmatulottuvuuteen, mutta analyysin perusteella ei voida sanoa, että maahanmuuttovastaiset asenteet tällä ulottuvuudella selittyisivät täysin esimerkiksi kulttuurisella fundamentalismilla. Vastajat, jotka näkevät eri kulttuurien rinnakkaiselon mahdottomana tai pitävät vieraita kulttuureja automaattisesti alempiarvoisina, todennäköisesti pitävät maahanmuuttoa kaikilla tähän ulottuvuuteen sisältyvillä muuttujilla erittäin ongelmallisena. Taustalla voi kuitenkin olla myös esimerkiksi hyvinvointisovinismia: ulottuvuuteen sisältyy myös yhteiskunnan palveluihin ja taloudellisiin vaikutuksiin liittyviä muuttujia.

Hyvinvointisovinismi liittyy erityisesti kolmanteen tunnistettuun ulottuvuuteen. Tälle ulottuvuudelle latautuneet maahanmuuton edellytykset sopivat hyvin yhteen tutkielmassa esitellyn hyvinvointisovinnin teoreettisen viitekehyksen kanssa: maahanmuuttoa sinänsä ei vastusteta esimerkiksi rotuun tai kulttuuriin liittyvin perustein, vaan maahanmuuttoa katsotaan siitä syntyvien kustannusten kautta. Hyvinvointisovinnin ideologian mukaan hyvinvointivaltion säilymisen kannalta on tärkeää, että maahanmuuttajilla on integroitumisen kannalta oleellista osaamista, ja että maahanmuuttaja sopeutuu kantaväestön elämäntapaan. Aineistosta pystyttiin erottamaan hypoteesin 1c mukainen asenneulottuvuus, joten tämä hypoteesi saa tukea.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella oletettiin maahanmuuttovastaiten asenteiden olevan voimakkaimpia matalasti koulutettujen joukossa. Koulutus selitti tilastollisesti merkitsevästi kaikkien maahanmuuttoasenneulottuvuuksien vaihtelua ja kaikissa malleissa vastaajan alhainen koulutus oli yhteydessä maahanmuuttovastaiseen asenteeseen. Kuten useissa aikaisemmissa tutkimuksissa, myös tässä tutkielmassa koulutuksen voidaan todeta vaikuttavan myönteisesti maahanmuuttoon suhtautumiseen, ja hypoteesi 2 saa siis tukea.

Konfliktiteorian testauksessa eri asenneulottuvuuksien väliltä paljastui eroja. Henkilökohtainen koettu taloudellinen uhka ei selittänyt maahanmuuttoon suhtautumista millään ulottuvuudella, mutta tyytymättömyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen oli maahanmuuton ongelmatulottuvuudella yhteydessä ksenofobiseen suhtautumiseen. Yllättäen tyytymättömyys omaan elämään ei ollut oletetun mukaisesti yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen vaan maahanmuuton edellytykset -ulottuvuudella tyytyväisyys omaan elämään siirsi vastaajaa lähemmäs ulottuvuuden

hyvinvointisovinnistista laitaa. Hypoteesit 3a ja 3b siis kumoutuivat ja hypoteesi 3c sai tukea ainoastaan ksenofobisen maahanmuuttovastaisuuden osalta. Myös joissakin aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että yksilön heikolla sosioekonomisella asemalla ei ole kovin merkittävää vaikutusta yksilön maahanmuuttovastaisiin asenteisiin, mutta yleinen huoli maan taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen. Yksilöt eivät ehkä syytä maahanmuuttajia heidän henkilökohtaisesta tilanteestaan niin helposti kuin konfliktiteoria olettaa: koettu uhka liittyy enemmän valtion tilanteeseen, jonka voidaan pelätä ennustavan myös oman taloudellisen tilanteen heikkenemistä. (Citrin ym. 1997.) Toisaalta maahanmuuttajien määrä on Suomessa vielä kohtalaisen vähäinen ja aineistoon on todennäköisesti osunut melko vähän vastaajia, jotka ovat esimerkiksi menettäneet työpaikkansa maahanmuuttajalle ja tällä tavalla kokeneet todellista yksilötason uhkaa.

Hyvinvointisovinnismin ja tyytyväisyyden omaan elämään välinen positiivinen yhteys on melko yllättävä. Taustalla voi vaikuttaa halu muuttumattomuuteen, joka sinänsä sopii hyvin hyvinvointisovinnisiin. Jos yksilö on tyytyväinen omaan elämäänsä tällä hetkellä ja pelkää heikossa sosioekonomisessa olevien maahanmuuttajien saapumisen vaikuttavan negatiivisesti omaan tilanteeseensa, hän saattaa olla halukas asettamaan maahanmuutolle tiukkoja ehtoja, kuten korkeaa koulutus- tai kielitaitovaatimusta. Vastaavanlaista yhteyttä ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu.

Kontaktihypoteesi (H4) sai tukea kaikilla maahanmuuttoasenneulottuvuuksilla. Vastaava maahanmuuttajastävien etnisen uhan kokemusta lieventävä ja maahanmuuttoasenteita pehmentävä vaikutus on havaittu myös useissa Euroopan laajuisissa tutkimuksissa (esim. McLaren 2003; Schneider 2008). Jaakkolan (2009) tutkimusten mukaan maahanmuuttajakontakteilla on aikaisemminkin ollut positiivinen vaikutus suomalaisten maahanmuuttoasenteisiin. Tämän tutkielman tulosten mukaan läheiset maahanmuuttajakontaktit vähentävät erityisesti rasismia ja hyvinvointisovinnismia, mutta niillä on selvä vaikutus myös ksenofobiaa heikentävänä tekijänä.

Sosiaalisen pääoman mittareista sosiaalisesta luottamuksesta saadut tulokset olivat odotettuja: matala sosiaalinen luottamus oli kaikilla maahanmuuttoasenneulottuvuuksilla yhteydessä maahanmuuttovastaisuuteen. Hypoteesi 5a saa siis tukea. Vastaava tulos on saatu myös aikaisemmassa tutkimuksessa (esim. Zick ym. 2011). Toisen sosiaalisen pääoman mittarin, järjestöosallistumisen, vaikutus taas ei ollut oletetun mukainen. Järjestöosallistuminen on yhteydessä hyvinvointisovinnisiin: vastaajat, jotka olivat osallistuneet puolue- tai järjestötoimintaan viimeisen vuoden aikana, osoittautuivat hyvinvointisovinnisemmiksi kuin vastaajat, jotka eivät olleet osallistuneet järjestötoimintaan. Vaikutus on päinvastainen kuin mitä oletettiin, joten hypoteesi 5b kumotaan. Järjestöosallistumisen ja nimenomaan hyvinvointisovinnistisen

maahanmuuttovastaisuuden yhteyttä ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu, joten selitystä tälle yhteydelle ei teorian pohjalta pystytä esittämään. Vaikka sosiaalisen luottamuksen myönteinen vaikutus maahanmuuttoasenteisiin oli aikaisemman tutkimuksen mukainen, toinen sosiaalisen pääoman mittareista ei näytä tämän tutkielman tulosten perusteella yksiselitteisesti liittyvän maahanmuuttoasenteisiin.

Radikaalioikeistopuolueen eli tämän tutkielman kontekstissa perussuomalaisten äänestäminen oli kaikilla ulottuvuuksilla merkittävä maahanmuuttovastaista asennetta selittävä tekijä. Perussuomalaisten äänestäjien voidaan tulosten perusteella todeta olevan muihin eduskuntapuolueiden äänestäjiin verrattuna maahanmuuttovastaisempia eli hypoteesi 6 saa tukea. Tulos on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa, jossa maahanmuuttovastaisuus on yhdistetty sekä yleisesti radikaalioikeistopuolueisiin (esim. Norris 2005) että perussuomalaisten äänestämiseen (esim. Borg 2012c).

Tulokset osoittavat, että maahanmuuttovastaisuus tai maahanmuuttokriittisyys, niin kuin tällaista asennetta julkisessa ja poliittisessa keskustelussa nykyään usein nimitetään, ei ole yksiulotteinen ilmiö, jota voitaisiin käsittää yhden termin avulla. Tässä tutkielmassa tunnistetut maahanmuuttovastaiset asenteet jakautuvat hyvinvointisovinistiseksi nimettyyn maahanmuuttovastaisuuteen, joka liittyy maahanmuuton edellytyksiin, ksenofobiaksi nimettyyn maahanmuuttovastaisuuteen, joka painottaa maahanmuutosta itsearvoisesti syntyviä ongelmia, sekä rasismiksi nimettyyn maahanmuuttovastaisuuteen, jossa vastustus liittyy nimenomaan muuttajan etnisiin ja rodullisiin eroihin kohdistuviin ennakkoluuloihin.

Hyvinvointisovinismissa maahanmuuttoa sinänsä ei vastusteta, mutta maahanmuutto arvotetaan sen perusteella, mitä se tuottaa: hyödylliset maahanmuuttajat – koulutetut, ammattitaitoiset, suomea puhuvat ja suomalaisiin tapoihin sopeutuvat – otetaan mielellään vastaan. Karkeasti yleistäen voidaan sanoa, että keskimääräinen tällä tavalla maahanmuuttoon suhtautuva suomalainen on suurkaupungin lähiössä asuva, elämäänsä tyytyväinen, perussuomalaisia äänestävä nuori tai eläkeikäinen matalasti kouluttautunut mies, jolla ei ole maahanmuuttajaystäviä ja jonka luottamus toisiin ihmisiin yleisesti ei ole kovin korkealla. Tosiasiassa poikkeuksia tähän on tietysti paljon, koska suurin osa suomalaisista pitää näitä maahanmuuton edellytyksiä tärkeinä. Kuvaus kuitenkin havainnollistaa eroa kahteen muuhun tunnistettuun maahanmuuttovastaiseen asenteeseen ja näiden edustajiin. Keskimääräinen ksenofobinen maahanmuuton vastustaja on maaseudulla, pienessä kunnassa tai suuren kaupungin lähiössä asuva, Suomen taloudellisesta tilanteesta huolissaan oleva joko alle keski-ikäinen tai eläkeiän ylittänyt, pelkän peruskoulun käynyt tai ammatillisesti kouluttautunut perussuomalaisten äänestäjä, jolla ei ole maahanmuuttajaystäviä, ja jonka luottamus toisiin ihmisiin

yleisesti ei ole kovin korkealla. Keskimääräinen rasisti on suurkaupunkien ulkopuolella asuva, eläkeikäinen perussuomalaisia äänestävä mies, jolla ei ole maahanmuuttajaystäviä, ja jonka luottamus toisiin ihmisiin yleisesti ei ole kovin korkealla.

Maahanmuuttovastaisten suomalaisten joukosta voidaan siis tunnistaa muutama yhteinen nimittäjä. Heidän joukossaan on maahanmuuttoon myönteisemmin suhtautuviin verrattuna vähän korkeintaan lukion suorittaneita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita. He asuvat maahanmuuttomyönteisiin verrattuna harvemmin suurkaupungissa. Heillä ei yleensä ole läheisiä maahanmuuttajaystäviä. Heidän sosiaalinen luottamuksensa on yleisesti alhaisempi kuin maahanmuuttomyönteisillä. He antoivat vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänensä muita useammin perussuomalaisille. Vaikka joitakin maahanmuuttovastaisia yhdistäviä tekijöitä voidaan nimetä, tämän tutkielman tulokset eivät anna syytä asettaa kaikkia maahanmuuttovastaisia yhteen muottiin. Maahanmuuttovastaisuutta ilmenee kaikissa ikäluokissa, niin naisissa kuin miehissä, hyvin ja heikosti toimeentulevien keskuudessa ja niin elämäänsä ja taloudelliseen tilanteeseen tyytyväisten kuin tyytymättömienkin joukossa.

7. Johtopäätökset

Julkisessa keskustelussa ja erityisesti sosiaalisessa mediassa käydyssä yhteiskunnallisessa arvokeskustelussa on viime vuosien aikana ollut nähtävissä voimakkaita vastakkainasetteluita. Vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen käytiin niin sanottua kuplakeskustelua, kun suurkaupunkien punavihreän kulttuuriväen ja maaseudun taantumuksellisen tavallisen kansan nähtiin eriytyneen niin vahvasti, etteivät he enää pystyneet samaistumaan toisiinsa tai edes ymmärtämään toistensa arvovalintoja. Mediassa vaalitulos nähtiin osoituksena siitä, että Suomi on jakautunut kahtia. Maahanmuuttajiin suhtautuminen esitettiin yhtenä tällaisena kansaa jakavana yhteiskunnallisena arvokysymyksenä. Tämän tutkielman tulosten valossa näyttää todella olevan niin, että maahanmuuttokysymyksessä kansa jakautuu ainakin jossain määrin suurkaupungeissa asuviin korkeakoulutettuihin maahanmuuttomyönteisiin ja suurkaupunkien ulkopuolella asuviin, matalammin koulutettuihin maahanmuuttovastaisiin. Tutkielman tulokset tosin myös osoittavat, ettei maahanmuutto ole näin yksiuolotteinen yhteiskunnallinen kysymys, vaan ihmisten maahanmuuttoon suhtautumista tulisi tarkastella useammasta näkökulmasta.

Suomalaisten ei voida nähdä jakautuvan kahtia rasismien suhteen: perinteinen rotuun ja etniseen alkuperään liittyvä rasismi on suomalaisten keskuudessa todella vähäistä. Rasistisia asenteita ilmenee erityisesti vanhimmassa, yli 65-vuotiaiden ikäluokassa, joten Suomessa perinteinen rasismi voidaan katsoa pääasiassa vanhan kansan aatteeksi. Maahanmuuttovastaisuus on saanut uusia muotoja, jotka eivät liity rodullisiin kysymyksiin. Tässä tutkielmassa tunnistettiin maahanmuuton ongelmiin liittyvä ulottuvuus, jolla suomalaisten mielipiteiden hajonta on suurempaa. Tällä ulottuvuudella maahanmuuttovastaisesti eli ksenofobisesti maahanmuuttoon suhtautuvia löytyy myös nuoremmista ikäluokista. Noin kuudesosa suomalaisista näkee maahanmuuton itsearvoisesti ongelmana ja uskoo sen yhteiskunnallisten vaikutusten olevan huonoja. Maahanmuuton hyödyllisenä näkeviä on kuitenkin kaksinkertainen määrä maahanmuuton ongelmana näkeviin verrattuna, joten selkeästä kahtiajaosta ksenofobiankaan kohdalla ei voida puhua.

Hyvinvointisovinismi sen sijaan on tämän tutkielman tulosten perusteella yleistä. Hyvinvointisoviniteiksi katsottiin analyysissa kaikki vastaajat, jotka painottavat maahanmuuttajien valinnassa maahanmuuttajan Suomessa tarpeeseen tulevaa ammattitaitoa, hyvää koulutusta, suomen tai ruotsin kielen taitoa ja suomalaisen elämäntavan hyväksymistä. Maahanmuuton edellytyksiä kuvaavien muuttajien tulkittiin liittyvän maahanmuutosta hyvinvointivaltiolle koituvien kustannusten arviointiin. Korkean arvon tällä ulottuvuudella nähtiin viittaavan hyvinvointisovinniseen asenteeseen, jonka mukaan ulkomaalaisten, jotka eivät täytä näitä kriteerejä ja aiheuttaisivat yhteiskunnalle kustannuksia, ei tule päästä maahan. Ulottuvuuden jakaumasta on

nähtävissä, että voimakkaasti tätä näkemystä painottaa lähes viidesosa suomalaisista ja lähemmäs hyvinvointisovinistista kuin avointa maahanmuuttoasennetta sijoittuu yli puolet suomalaisista.

Tämä tutkielma ei anna viitteitä suomalaisten voimakkaasta kahtiajakautumisesta maahanmuuttokysymyksessä. Tulosten mukaan maahanmuuttoon voimakkaan vastustavasti ja myös voimakkaan myönteisesti suhtautuvien määrä Suomessa oli vuonna 2014 vähäinen. Suurimmalla osalla suomalaisista ei ole vahvoja mielipiteitä maahanmuuttokysymyksistä. Asenteissa on todennäköisesti tapahtunut joitakin muutoksia viimeisen vuoden aikana. Taloudellisen tiedotustoimiston tutkimusyhtiö T-media toteutti loppuvuodesta 2015 kyselyn, jonka tuloksien mukaan Suomen maahanmuuttopolitiikkaa löyhänä pitävien määrä on noussut vuoden 2014 42 prosentista 49 prosenttiin (TAT 2015). Konfliktiteorian mukaan koetun etnisen uhan ja sen myötä myös maahanmuuttovastaisuuden tulisi kasvaa etnisesti eroavien maahanmuuttajien suhteellisen osuuden noustessa eli etnisen kilpailun lisääntyessä. Turvapaikanhakijamäärän kasvun voitaisiin siis arvella vaikuttavan negatiivisesti maahanmuuttoasenteisiin. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista tutkia, miten Lähi-idästä ja Afrikasta saapuvien maahanmuuttajien määrän äkillinen kasvu on vaikuttanut suomalaisten kokemaan etniseen uhkaan ja maahanmuuttoasenteisiin.

Yksilötasolla konfliktiteoria ei tämän tutkielman tulosten mukaan ole kovin merkittävä suomalaisten maahanmuuttoasenteiden selittäjä. Henkilökohtainen taloudellinen uhka ei vaikuta suomalaisten maahanmuuttoasenteisiin: maahanmuuttomyönteisiä ja maahanmuuttovastaisia löytyy niin hyvin kuin huonostikin toimeentulevien joukosta. Tyytymättömyydellä valtion taloudelliseen tilanteeseen on heikko yhteys ksenofobiseen maahanmuuttoasenteeseen. Maahanmuuttokriisin retoriikka vetoaa ehkä samoihin henkilöihin kuin talouskriisinkin retoriikka. Havaittu yhteys sopii hyvin yhteen sen kanssa, että suomalaisten maahanmuuttoon suhtautuminen on tiukentunut myös aiemmin taloudellisen laskusuhdanteen aikana: suomalaiset suhtautuivat lamavuonna 1993 sekä ulkomaalaiseen työvoimaan että pakolaisiin negatiivisemmin kuin ennen ja jälkeen laman (Jaakkola 2007). Myös loppuvuodesta 2008 alkanut taloudellinen taantuma, jonka jälkeen Suomen taloudellisessa tilanteessa ei ole ollut kehumista, on saattanut vaikuttaa negatiivisesti suomalaisten maahanmuuttoasenteisiin. Tämänkin kannalta tutkimus suomalaisten maahanmuuttoasenteiden kehityksestä viime vuosina olisi tervetullutta.

Vaikka turvapaikanhakijoiden määrän lisääntymisellä ja siitä seuranneella maahanmuuttokriisikeskustelulla voidaan arvella olleen ainakin lyhyellä aikavälillä pääasiassa negatiivisia seurauksia maahanmuuttoon suhtautumisen kannalta, on mahdollista, että tulevaisuudessa maahanmuuttajien määrä kasvu kääntääkin asenteita positiiviseen suuntaan. Tämän tutkielman tulokset antoivat tukea kontaktihypoteesille, jonka mukaan läheiset

maahanmuuttajakontaktit vähentävät maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja negatiivisia asenteita. Maahanmuuttajakontakteilla havaittiin olevan positiivinen yhteys kaikkiin maahanmuuttoasenneulottuvuuksiin. Tässä tutkielmassa kontakteina huomioitiin ainoastaan läheiset maahanmuuttajaystävät, joten kaikilla suomalaisten ja maahanmuuttajien välisillä kontakteilla ei voida tämän tutkielman tulosten perusteella arvella olevan positiivisia vaikutuksia.

Todennäköisesti kontaktien positiivinen vaikutus syntyy vasta läheisemmässä tuttavuudessa ja siksi tulevaisuuden Suomen ilmapiirin kannalta olisi erittäin tärkeää, että uudet maahanmuuttajat eivät eristäydy omiin yhteisöihinsä. Jos uudet maahanmuuttajat saavat kotoutumisprosessinsa aikana kantasuomalaisia ystäviä, heidän määränsä lisääntyminen ei välttämättä pitemmällä tähtäimellä vaikuta maahanmuuttoasenteisiin negatiivisesti. Päinvastoin, pitkällä aikavälillä etnisesti eroava maahanmuutto voi lisätä myönteistä suhtautumista. Maissa, joissa laajamittaisella maahanmuutolla on pidemmät perinteet, ihmiset ovat tottuneet kulttuuriseen erilaisuuteen eivätkä koe sitä enää uhkaavana: tietyn rajan jälkeen maahanmuuttajien määrän kasvu ei enää lisää kantaväestön kokemaa etnistä uhkaa (Schneider 2008). Turvapaikanhakijoiden määrän äkillisellä kasvulla on ehkä konfliktiteorialla selittyviä negatiivisia vaikutuksia suomalaisten maahanmuuttoasenteisiin, mutta mahdollisesti joidenkin vuosien päästä kontaktihypoteesilla selittyvä maahanmuuttajien määrän lisääntymisen positiivinen vaikutus vähentää etnisen uhan kokemuksia ja maahanmuuttovastaisuutta.

Myös Suomen poliittisen tarjonnan muutokset saattavat vaikuttaa maahanmuuttoasenteisiin tulevaisuudessa. Tämän tutkielman tulosten perusteella perussuomalaisten äänestäjät ovat selvästi muita eduskuntapuolueita äänestäviä maahanmuuttovastaisempia. Rydgrenin (2003) mukaan maahanmuuttovastainen puolue voi aktivoida yhteiskunnassa piilevän ksenofobian ja edesauttaa ksenofobisten asenteiden yleistymistä. Kestilän (2005) mukaan Suomessa olisi ollut hyvinkin hedelmällinen maaperä maahanmuuttovastaiselle radikaalioikeistopuolueelle esimerkiksi 1990-luvun alkupuolella, mutta tuolloin sopivaa puoluetta ei ilmaantunut. Ehkä taloudellisesta taantumasta ja Euroopan unionin Kreikka-kriisistä johtuen otollinen hetki saapui jälleen 2010-luvun vaihteessa ja tällöin perussuomalaiset onnistui luomaan menestykselleen reseptin, joka kesti ainakin vuoden 2015 vaaleihin asti. Perussuomalaisten vakiintuminen yhdeksi suurista puolueista on saattanut osaltaan vaikuttaa suomalaisten maahanmuuttoasenteiden kehitykseen. Ainakin vuoden 2011 vaaleissa perussuomalaiset onnistui kiinnittämään maahanmuuttovastaiset suomalaiset äänestäjikkseen.

On mielenkiintoista nähdä, miten perussuomalaiset maahanmuuttovastaisena puolueena selviää hallitusvastuusta aikana, jona Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä lähes kymmenkertaistuu. Puolueen sisäisiä erimielisyyksiä maahanmuuttokysymykseen liittyen on jo havaittu ja osa perussuomalaisten maahanmuuttopolitiikkaan pettyneistä on ehtinyt perustaa uuden

Suomidemokraatit-nimeä kantavan puolueeksi aikovan yhdistyksen, joka on omien sanojensa mukaan ”ainoa maahanmuuttovastainen puolue, jonka mielestä Suomi kuuluu vain ja ainostaan suomalaisille” (Suomidemokraatit 2015). Suomeen näyttäisi olevan syntymässä uusi maahanmuuttovastainen puolue, mutta nähtäväksi jää, onnistuvatko suomidemokraatit nostamaan kannatustaan yhtään korkeammalle kuin aikaisemmatkaan maahanmuuttovastaiset pienpuolueet. Perussuomalaisten kannatus tosin oli tammikuussa 2016 tippunut jo kahdeksan prosenttiyksikköä eduskuntavaalien tuloksesta, ja suurin osa lähteneistä näyttää siirtyneen nukkuvien puolueeseen (HS 2016). Kuten tämänkin tutkielman tulokset osoittivat, perussuomalaisten äänestäjien joukossa on muiden eduskuntapuolueiden äänestäjiä enemmän maahanmuuttovastaisia, joten perussuomalaisiin pettyneissä todennäköisesti olisi kysyntää maahanmuuttovastaiselle puolueelle. Toisaalta jos maahanmuuttovastaisen puolueen kysyntä muutenkin kasvaa merkittävästi tai poliittiseen tarjontaan syntyy uusi maahanmuuttovastainen toimija, on mahdollista, että muut eduskuntapuolueet alkavat tiukentaa maahanmuuttokantojaan. Maahanmuuttokysymys on siis nyt hyvin ajankohtainen ja mielenkiintoinen myös poliittisen tarjonnan ja poliittisen kentän mahdollisten muutosten kannalta.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu on aktivoinut myös muuta kuin puoluepoliittista toimintaa. Paljon mediassa keskustelua herättäneet katupartiot, maahanmuuttovastaiset mielenosoitukset ja erilaiset uudet kansallismieliset ja maahanmuuttoa tai islamisaatiota vastustavat yhdistykset ovat kuitenkin niin tuoreita, ettei niillä voida selittää tässä tutkielmassa saatua tulosta, jonka mukaan hyvinvointisovinisin ja järjestöosallistumisen välillä on yhteys. On mahdollista, että tulevaisuudessa maahanmuuttovastainen yhdistystoiminta ja kaduilla partioivat soturijärjestöt näkyvät maahanmuuttovastaiten muita korkeampana järjestöosallistumisena. Tällaisilla järjestöillä on todennäköisesti ryhmäyttävää sosiaalista pääomaa rakentavaa vaikutusta. Maahanmuuttovastaisiin järjestöihin kuuluvien keskinäinen luottamus lienee voimakas ja yhteisen suomalaisuuden retoriikan avulla voidaan luoda myös kokemusta suomalaisten välisestä korkeasta luottamuksesta. Tällainen järjestötoiminta kuitenkin epäilemättä heikentää toimintaan osallistuvien luottamusta maahanmuuttajiin ja voi myös vähentää toimintaan osallistumattomien yleistä sosiaalista luottamusta. Lisääntynyt maahanmuuttajien määrä itsessään tuskin tulee heikentämään suomalaisten yleistä luottamusta toisiin ihmisiin. Etnisellä moninaistumisella on todettu olevan naapurustojen sosiaalista luottamusta heikentäviä vaikutuksia, mutta yleiseen sosiaaliseen luottamukseen sillä ei ole havaittu olevan merkittävää vaikutusta (Van der Meer & Tolsma 2014). Tämän tutkielman tulokset osoittavat, että suomalaiset, joiden yleinen luottamus ihmisiin on heikko, ovat myös muita rasisempia, ksenofobisempia ja hyvinvointisovinistisempia.

Turvapaikanhakijoiden määrää suurempi ilmapiiriin vaikuttava tekijä saattaakin olla maahanmuuttoon myönteisesti suhtautuvien ja maahanmuuttoa vastustavien välille syntynyt jännite.

Sosiaalisessa mediassa käydään kiihkeää ”suvakkien” ja ”rasistien” välistä taistoa. Maahanmuuttokeskustelun kaksijakoisuus on ehkä jossain määrin jo johtanut tilaan, jossa maahanmuutosta ei voi keskustella leimautumatta jommankumman leirin edustajaksi. Kuten tässä tutkielmassa havaittiin, maahanmuuttoon voi suhtautua kielteisesti ja myös myönteisesti useista eri syistä. Ihmisten luokittelu suvaitsevaisiin ja rasisteihin ei kuvaa suomalaisten maahanmuuttoasenteiden jakaumaa. Toisaalta yleisesti maahanmuuttoasenteesta puhuminen on jo itsestään harhaanjohtavaa, koska maahanmuuton syyt ja maahanmuuttajien taustat ovat moninaiset eivätkä suomalaiset todennäköisesti suhtaudu kaikkeen maahanmuuttoon samalla tavalla. Maahanmuuttokeskustelussa tulisi siis muistaa, että maahanmuutto ei ole sinänsä ilmiönä positiivinen tai negatiivinen, vaan sille annettava arvo riippuu tarkastelun näkökulmasta ja yksilön suhtautumisen taustalla vaikuttavasti ideologisesta näkemyksestä, joka ei jakaudu vain suvaitsevaiseen ja rasistiseen näkemykseen. Maahanmuuttokriittisyyden käsitteeseen tulisi suhtautua kriittisesti, koska se ei kuvaa kaikkea sitä maahanmuuttovastaisten ideologioiden ja asenteiden kirjoa, joka siihen nykyään julkisessa keskustelussa sisällytetään.

Tutkielman tuloksissa esitetty maahanmuuttoasenneulottuvuuksien erillisuus ja regressiomallien selitysteiden väliset erot osoittavat, että maahanmuuttoon suhtautumista on jatkossakin hyvä tutkia moniulotteisena ilmiönä. Ulottuvuuksista rotuun ja etnisyyteen liittyvä asennoituminen selittyi hyvin jo pelkästään sosiodemografisilla tekijöillä. Konfliktiteoria, kontaktihypoteesi, sosiaalinen pääoma ja radikaalioikeiston äänestäminen selittävät hyvin maahanmuuton ongelmiin liittyvää asennetta. Aiemmassa tutkimuksessa testatut maahanmuuttovastaisiin asenteisiin liittyvät tekijät toimivat hyvin rasismien ja ksenofobian selittäjinä, mutta hyvinvointisovinnismien, niin kuin se on tässä tutkielmassa määritelty, selittämisessä näistä tekijöistä ei juuri ollut apua. Hyvinvointisovinnismi nähtiin tässä tutkielmassa ideologiana, jonka mukaan maahanmuuttajia saa tulla kaikista etnisistä ja kulttuurisista taustoista kunhan heistä ei aiheudu yhteiskunnalle kustannuksia: maahanmuuttajien oikeus hyvinvointivaltion tarjoamiin etuihin on siis pienempi kuin muilla, koska heidän ei tule aiheuttaa kuluja. Tutkielman tulokset antavat viitteitä siitä, että tällainen asenne on melko yleinen. Tutkimuksessa tulisi jatkossa pohtia, millaisilla tekijöillä voitaisiin selittää tällaiseen maahanmuuton hyöty—kustannus-näkökulmaan liittyviä asenteita.

Kuten maahanmuuttoasenteiden tutkimuksessa yleensä, myös tässä tutkielmassa keskityttiin maahanmuuttovastaisiin asenteisiin. Myös maahanmuuttomyönteisiä asenteita olisi syytä tutkia: miksi osa suomalaista toivottaa kaikki maahanmuuttajat lämpimästi tervetulleiksi ja näkee uusien kulttuurien ja uskontojen saapumisen äärimmäisen positiivisena ilmiönä? Millaisia ideologisista lähtökohdista maahanmuuttoliberaaleiksi tai maahanmuuttosuvaitsevaisiksi itsensä määrittelevien suomalaisten näkemykset kumpuavat? Tämän tutkielman tulosten perusteella voidaan todeta

ainoastaan, että maahanmuuttomyönteiset ovat keskimäärin suurkaupungeissa asuvia korkeakoulutettuja, joilla on maahanmuuttajaystäviä ja korkea luottamus toisiin ihmisiin. Jatkotutkimuksessa tulisi pohtia, mitkä muut tekijät voisivat selittää maahanmuuttomyönteistä asennetta ja maahanmuuttoliberaaleina ja maahanmuuttokriittikkoina itseään pitävien välisiä asenteellisia eroja.

Syvempi maahanmuuttoasenteiden tulkinta vaatisi toisenlaisia tutkimusmenetelmiä. Yksi tämän tutkielman heikkouksista on se, ettei tilastollisilla tutkimusmenetelmillä päästä kovin syvälle ihmisten mielipiteisiin, ja kuva asennoitumisesta jää siksi varsin pintapuoliseksi. Ideologioiden tutkimiseen tilastolliset analyysimenetelmät eivät tarjoa kovin laajoja mahdollisuuksia. Suomalaisten maahanmuuttoasenteita tulisi kartoittaa myös syvähaastatteluilla, joissa niin rasistit, suvaitsevaiset, ksenofobiset, monikultturistit kuin hyvinvointisovinnistitkin päästettäisiin ääneen. Maahanmuuttoasenteiden kirjo on todennäköisesti vielä paljon laajempi kuin mitä tämä tutkielma antoi olettaa.

Lähteet

- Alesina, Alberto ja Edward L. Glaeser (2004), *Fighting Poverty in the US and Europe*. New York: Oxford University Press.
- Alesina, Alberto ja Eliana La Ferrara (2002), "Who trust others?", *Journal of Public Economics* 85, 207—234.
- Allport, Gordon W. (1954), *The Nature of Prejudice*. 25th anniversary edition. Reading: Addison-Wesley.
- Andersen Jørgen ja Tor Bjørklund (1990), "Structural Changes and New Cleavages: the Progress Parties in Denmark and Norway", *Acta Sociologica* 33:3, 195—217.
- Arter, David (2003), "From the 'Rainbow Coalition' Back Down to 'Red Earth'? The 2003 Finnish General Election", *West European Politics* 26:3, 153—162.
- Arter, David (2010), "The Breakthrough of Another West European Populist Radical Right Party? The Case of the True Finns". *Government and Opposition* 45:4, 484—504.
- Balibar, Etienne (1991), "Is there a neo-racism?" teoksessa Etienne Balibar ja Immanuel Maurice Wallerstein (toim.), *Race, Nation, Class Ambiguous Identities*, 17—28. Lontoo: Verso.
- Barry, Brian (2001), *Culture & Equality: A Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge: Polity Press.
- BBC (2011), "State multiculturalism has failed, says David Cameron". Uutinen verkkosivuilla, UK Politics, 5.11.2011. Saatavilla: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-12371994>>, luettu 19.11.2015.
- Betz, Hans-Georg (1994), *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. New York: St. Martin's Press.
- Betz, Hans-Georg ja Carol Johnson (2004), "Against the Current — Stemming the Tide: The Nostalgic Ideology of the Contemporary Radical Populist Right", *Journal of Political Ideologies* 9:3, 311—327.
- Blalock, Hubert M. (1967), *Toward a Theory of Minority-Group Relations*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Blumer, Herbert (1958), "Race prejudice as a sense of group position", *Pacific Sociological Review* 1, 3—7.

- Bobo, Lawrence (1983), "Whites' Opposition to Busing: Symbolic Racism or Realistic Group Conflict?", *Journal of Personality and Social Psychology* 45:6, 1196—1210.
- Borg, Sami (2012a), *Muutosvaalit 2011* (toim.). Oikeusministeriön julkaisu 2012:16.
- Borg, Sami (2012b), "Perussuomalaiset", teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 191—210. Oikeusministeriön julkaisu 2012:16.
- Borg, Sami (2012c), "Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat", teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 240—252. Oikeusministeriön julkaisu 2012:16.
- Bornschiefer, Simon (2010), "The New Cultural Divide and the Two-Dimensional Political Space in Western Europe", *West European Politics* 33:3, 419—444.
- Bourdieu, Pierre (1986), *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Lontoo: Routledge.
- Brochmann, Grete ja Anniken Hagelund (2012), "Comparison: A Model with Three Exceptions?" teoksessa Grete Brochmann ja Anniken Hagelund (toim.), *Immigration Policy and the Scandinavian Welfare State 1945–2010*, 225—275. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Brylka Asteria, Tuuli Anna Mähönen ja Inga Jasinskaja-Lahti (2015), "National identification and attitudes towards Russian immigrants in Finland: Investigating the role of perceived threats and gains", *Scandinavian Journal of Psychology* 56, 670—677.
- Ceobanu, Alin M. ja Xavier Escandell (2010), "Comparative Analyses of Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Using Multinational Survey Data: A Review of Theories and Research", *Annual Review Sociology* 36, 309—328.
- Citrin, Jack, Donald P. Green, Christopher Muste ja Cara Wong (1997), "Public Opinion Toward Immigration Reform: The Role of Economic Motivations", *The Journal of Politics* 59:3: 858—881.
- Citrin, Jack ja John Sides (2008), "Immigration and the Imagined Community in Europe and the United States", *Political Studies* 56, 33—56.
- Coleman, James S. (1988), "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology* 94, 95—120.
- Coenders, Marcel ja Per Scheepers (1998), "Support for ethnic discrimination in the Netherlands 1979—1993: effect of period, cohort and individual characteristics", *European Sociological Review* 14:2, 205—422.

Coenders, Marcel ja Per Scheepers (2003), “The Effect of Education on Nationalism and Ethnic Exclusionism: An International Comparison”, *Political Psychology* 24:2, 313—343.

Crepaz, Markus M. L. (2007), *Trust Beyond Borders: Immigration, the Welfare State and Identity in Modern Societies*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Dancygier, Rafaela M. ja Michael J. Donnelly (2013), “Sectoral Economies, Economic Contexts, and Attitudes toward Immigration”, *The Journal of Politics* 75:1, 17—35.

De Lange, Sarah L. (2012), “New Alliances: Why Mainstream Parties Govern with Radical Right-Wing Populist Parties”, *Political Studies* 60:4, 899—918.

Dincer, Oguzhan G. (2010), “Ethnic Diversity and Trust”, *Contemporary Economic Policy* 29:2, 284—293.

Dinesen, Peter Thisted ja Kim Mannemar Sønderskov (2012), “Trust in a Time of Increasing Diversity: On the Relationship between Ethnic Heterogeneity and Social Trust in Denmark from 1979 until Today”, *Scandinavian Political Studies* 35: 4, 273—294.

European Social Survey (2015), Kierroksen 7 Suomen aineisto. Tiedoston versio 1.0. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

EuroStat (2014), Muuttoliikettä ja muuttajia koskevat tilastot. Saatavilla:

<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/fi#Maahanmuuttajav.C3.A4est.C3.B6>, luettu 5.1.2016.

Freeman, Gary P. (1986), “Migration and Political Economy”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 485, 51—63.

Freeman, Gary P. (2011), ”Comparative Analysis of Immigration Politics: A Retrospective”, *American Behavioral Scientist* 55:12, 1541—1560.

Förbom, Jussi (2010), *Hallan vaara: Merkintöjä maahanmuuton puhetavoista*. Helsinki: Into Kustannus.

Gesthuizen Maurice, Tom van der Meer ja Peer Scheepers (2008), “Ethnic Diversity and Social Capital in Europe: Tests of Putnam’s Thesis in European Countries”, *Scandinavian Political Studies* 32:2, 121—142.

Gittel, Ross ja Avis Vidal (1998), *Community organizing: building social capital as a development strategy*. Thousand Oaks: Sage.

Grönlund, Kimmo ja Jussi Westinen (2012), "Puoluevalinta", teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 324—247. Oikeusministeriön julkaisu 2012:16.

Hainmueller, Jens ja Daniel J. Hopkins (2014), "Public Attitudes Toward Migration", *Annual Review of Political Science* 17, 225—249.

Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma (2015). Saatavilla:

<<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpid+eohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099>>, luettu 19.12.2015.

Halla-aho, Jussi (2005), "Muhamettilaisen musta aukko". Scripta – Kirjoituksia uppoavasta lännestä (blogi). 19.5.2005. Saatavilla: <http://www.halla-aho.com/scripta/muhamettilaisen_musta_aukko.html>, luettu 19.11.2015.

Halla-aho, Jussi (2008), "Maahanmuuttopolitiikan hahmottelua, osa 1: Käsitteet". Scripta – Kirjoituksia uppoavasta lännestä (blogi). 5.12.2008. Saatavilla: <http://www.halla-aho.com/scripta/maahanmuuttopolitiikan_hahmottelua_osa1.html>, luettu 8.12.2015.

Hannula, Milla (2011), *Maassa maan tavalla: maahanmuuttokritiikin lyhyt historia*. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Hello E., Peer Scheepers ja M. Gijsbert. (2002), "Education and ethnic prejudice in Europe: explanations for cross-national variances in the educational effect of ethnic prejudice.", *Scandinavian Journal of Educational Research* 46:1, 5—24.

Helsingin Sanomat (2015), "Enemmistö HS-gallupissa: Turvapaikan saaneille alempi sosiaaliturva kuin syntyperäisille suomalaisille". Uutinen verkkosivuilla, Kotimaa, 21.10.2015. Toimittaja: Eeva Palojärvi. Saatavilla: <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1445315634184>>, luettu 6.1.2016.

Helsingin Sanomat (2016), "Osa perussuomalaisia äänestäneistä on ehkä siirtynyt nukkuviin". Uutinen verkkosivuilla, Kotimaa, 22.1.2016. Toimittaja: Martta Nieminen. Saatavilla: <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1453353350760>>, luettu 23.1.2016.

Hommaforum (2010), Hommaforumin käyttäjien taustatieto- ja asennekysely, huhtikuu 2010. Saatavilla:

<http://cms.hommaforum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=240:hommaforum-in-kaeyttaejien-taustatieto-ja-asennekysely-huhtikuu-2010>, luettu 19.11.2015.

Iltalehti (2015), "IL-jättikysely: Olemmeko me rasisteja?". Uutinen verkkosivuilla, 29.8.2015.

Saatavilla: <http://www.iltalehti.fi/uutiset/2015082920262434_uu.shtml>, luettu 6.1.2016.

Immonen, Olli (2015) "I'm dreaming of a strong, brave nation that will defeat this nightmare called multiculturalism. This ugly bubble that our enemies live in, will soon enough burst into a million little pieces. Our lives are entwined in a very harsh times. These are the days, that will forever leave a mark on our nations future. I have strong belief in my fellow fighters. We will fight until the end for our homeland and one true Finnish nation. The victory will be ours." Facebook. 25.7.2015.

Saatavilla: <<https://www.facebook.com/olli.immonen.3/posts/10153483050174847>>, luettu 8.12.2015.

Ivarsflaten, Elisabeth (2008), "What Unites Right-Wing Populists in Western Europe?".

Comparative Political Studies 41:1, 3—28.

Jaakkola, Magdalena (1989), *Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan*. Helsinki: Työvoimaministeriö.

Jaakkola, Magdalena (1995), *Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet*. Helsinki: Työministeriö.

Jaakkola, Magdalena (1999), *Maahanmuutto ja etniset asenteet: suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987—1999*. Helsinki: Työministeriö.

Jaakkola, Magdalena (2005). *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987—2003*. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.

Jaakkola, Magdalena (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987—2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Jasinskaja-Lahti Inga, Karmela Liebkind, Magdalena Jaakkola ja Anni Reuter (2006), "Perceived Discrimination, Social Support Networks and Psychological Well-Being Among Three Immigrant Groups", *Journal of Cross-Cultural Psychology* 37:3, 293—311.

Jasinskaja-Lahti, Inga, Tuuli Anna Mähönen ja Karmela Liebkind (2012), "Identity and attitudinal reactions to perceptions of inter-group interactions among ethnic migrants: A longitudinal study", *British Journal of Social Psychology* 51, 312—329.

Joppke, Christian (2004), "The Retreat of Multiculturalism in the Liberal State: Theory and Policy", *British Journal of Sociology* 55:2, 237—257.

- Kaya, Yunus ja Ekrem Karakoc (2012), "Civilizing vs destructive globalization? A multi-level analysis of anti-immigrant prejudice", *International Journal of Comparative Sociology* 53:1, 23—44.
- Keskinen Suvi, Anna Rastas ja Salla Tuori (2009), *En ole rasisti, mutta...: maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino.
- Kestilä, Elina (2005), "Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle?", *Yhteiskuntapolitiikka* 70:4, 357—374.
- Kestilä, Elina (2006), "Is There Demand for Radical Right Populism in the Finnish Electorate?", *Scandinavian Political Studies* 29:3, 169—191.
- Kitchelt, Herbert (1995), *The Radical Right Wing in Western Europe: A Comparative Analysis*. Ann Arbor: Michigan University Press.
- Kitchelt, Herbert (2004), "Diversification and Reconfiguration of Party Systems in Postindustrial Democracies", *Europäische Politik* 3, 1—23.
- Kokkonen Andrej, Peter Esaiasson ja Mikael Gilljam (2014), "Migration-based Ethnic Diversity and Social Trust: A Multilevel Analysis of How Country, Neighbourhood and Workplace Diversity Affects Social Trust in 22 Countries", *Scandinavian Political Studies* 37:3, 263—300.
- Koopmans, Ruud (2010), "Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36:1, 1—26.
- Koopmans, Ruud (2014), "Multiculturalism and Immigration: A Contested Field in Cross-National Comparison", *Annual Review of Sociology* 39, 147—169.
- Kriesi, Hanspeter, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschier ja Timotheos Frey (2006), "Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared". *European Journal of Political Research* 45, 921—956.
- Kriesi, Hanspeter, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschier ja Timotheos Frey (2008), "Globalization and its impact on national spaces of competition". Teoksessa Hanspeter Kriesi, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschier ja Timotheos Frey (toim.), *West European Politics in the Age of Globalization*, 3—22. Cambridge: Cambridge University Press.

Kunovich, Robert M. (2004), "Social structural position and prejudice: an exploration of cross-national differences in regression slopes", *Social Science Research* 33, 20—44.

KvantiMOTV (2004), *Menetelmäopetuksen tietovaranto, Faktorianalyysi*. Tampere:

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla:

<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/faktori/faktori.html>>, luettu 22.1.2016.

Kymlicka, Will (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. New York: Oxford University Press.

Le Liberation (2011), "Sarkozy estime que le multiculturalisme est un «échec»". Uutinen verkkosivuilla, 1.2.2011. Saatavilla: <http://www.liberation.fr/france/2011/02/11/sarkozy-estime-que-le-multiculturalisme-est-un-echec_714298>, luettu 19.11.2015.

Leitzinger, Antero (2008), *Ulkomaalaispolitiikka Suomessa 1812–1972*. Väitöskirja. Helsinki: East-West Books.

Luttmer, Erzo F. P. (2001), "Group Loyalty and the Taste for Redistribution", *Journal of Political Economy* 109:3, 500—528.

Maahanmuuttovirasto (2013), Oleskeluluvat 1.1.–31.12.2012. Maahanmuuttoyksikön tilastokatsaus 18.2.2013. Saatavilla

<http://www.migri.fi/download/40069_mamu_tilastokatsaus_2012.pdf?afddfe172e02d388>, luettu 8.1.2016.

Maahanmuuttovirasto (2015), Migrin historia pähkinänkuoressa, 1990-luku: Somalialaiset ja inkeriläiset. Saatavilla:

<http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/maahanmuuton_historiaa/historia_pahkinankuoressa/1/0/1990-luku_somalialaiset_ja_inkerilaiset_58843>, luettu 8.1.2016.

Maasilta, Mari (2012), *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit* (toim.). Tampere: Tampere University Press.

Macionis, John ja Ken Plummer (2002), *Sociology: A global introduction*. 2. painos. Harlow: Pearson Education Limited.

Martikainen Pasi, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä (2013), *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (toim.). Helsinki: Gaudeamus.

Mau, Steffen ja Christoph Burkhardt (2007), "Migration and welfare state solidarity in Western Europe", *Journal of European Social Policy* 19:3, 213—229.

- Mayda, Anna Maria (2006), "Who is Against Immigration? A Cross-Country Investigation of Individual Attitudes towards Immigrants", *Review of Economics and Statistics* 88, 510—530.
- McLaren, Lauren M. (2003), "Anti-Immigrant Prejudice in Europe: Contact, Threat Perception, and Preferences for the Exclusion of Migrants", *Social Forces* 81:3, 909—936.
- Mewes, Jan ja Steffen Mau (2013), "Globalization, socio-economic status and welfare chauvinism: European perspectives on attitudes toward the exclusion of immigrants", *International Journal of Comparative Sociology* 54:3, 228—245.
- Miles, Robert (1994),. *Rasismi*. Tampere: Vastapaino.
- Mudde, Cas (1999), "The Single-issue Party Thesis: Extreme Right Parties and the Immigration Issue", *West European Politics* 22:3, 182—197.
- Norris, Pippa (2005), *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. New York: Cambridge University Press.
- Norris Pippa ja Ronald Inglehart (2009), *Cosmopolitan Communications: Cultural Diversity in a Globalized World*. New York: Cambridge University Press.
- Nyt (2015), "Näin Olli Immonen kertoi itsestään ja islamista Nytille vuonna 2011". Artikkelit verkkosivuilla, 27.7.2015. Toimittaja: Lauri Korolainen. Saatavilla: <<http://nyt.fi/a1305973024363>>, luettu 19.11.2015.
- Ojala Heidi, Mika Harju-Seppänen ja Kaisu Issakainen (2015), *Muuttoliike- ja etnisyystudkimus Suomessa 2005–2015: Bibliografia*. Web Reports 82. Siirtolaisuusinstituutti.
- Perho, Sini (2010), *Rasistisuus nuorten yhteisöissä: tutkimus vuosikymmenen vaihteen Joensuusta*. Väitöskirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Pernaa, Ville ja Erkkä Railo (2012), *Jytky: eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus* (toim.). Turku: Suomen yliopistopaino.
- Perussuomalaiset (2015), Perussuomalaisten maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2015. Saatavilla: <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/ps-maahanmuuttopoliittinen_ohjelma_2015_v3.pdf>, luettu 7.1.2016.
- Pettigrew, Thomas (1998), "Intergroup Contact Theory", *Annual Review of Psychology* 49, 65—85.

- Pettigrew Thomas, Oliver Christ, Ulrich Wagner ja Jost Stellmacher (2007), "Direct and indirect intergroup contact effects on prejudice: A normative interpretation", *International Journal of Intercultural Relations* 31, 411—425.
- Putnam, Robert D. (1993), *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, Robert D. (1995), "Bowling Alone: America's declining social capital", *Journal of Democracy*, 65—78.
- Putnam, Robert D. (2000), *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, Robert D. (2007), "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture", *Scandinavian Political Studies* 30:2, 137—174.
- Puuronen, Vesa (2004), *Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta tienhaarassa*. Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja 8/2004. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Puuronen, Vesa (2011), *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyrhönen, Niko (2014), "Näin luet satiirista maahanmuuttokritiikkiä", teoksessa Lotta Haikkola, Niko Pyrhönen, Merja Pentikäinen ja Teemu Pauha (toim.), *Ulos kammioista! Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena*. Helsinki: ETMU.
- Pyrhönen, Niko (2015), *The True Colors of Finnish Welfare Nationalism - Consolidation of Neo-Populist Advocacy as a Resonant Collective Identity through Mobilization of Exclusionary Narratives of Blue-and-White Solidarity*. Väitöskirja. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Queens University (2015), Multiculturalism Policy Index. Saatavilla: <<http://www.queensu.ca/mcp/home>>, luettu: 25.11.2015.
- Quillian, Lincoln (1995), "Prejudice as a response to perceived group threat: population composition and anti-immigrant and racial prejudice in Europe", *American Sociological Review* 60, 586—611.
- Reeskens, Tim ja Wim van Oorschot (2012), "Disentangling the 'New Liberal Dilemma': On the relation between general welfare redistribution preferences and welfare chauvinism", *International Journal of Comparative Sociology* 53:2, 120—139.

- Robison, Lindon J., A. Allan Schmid ja Marcelo E. Siles (2000), "Is social capital really capital?", *Review of Social Economy* 60, 1—24.
- Rydgren, Jens (2003), "Meso-level Reasons for Racism and Xenophobia: Some Converging and Diverging Effects of Radical Right Populism in France and Sweden", *European Journal of Social Theory* 6:1, 45—68.
- Rydgren, Jens (2008), "Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European countries", *European Journal of Political Research* 47, 737—765.
- Sanderson, Stephen (2004), "Ethnic Heterogeneity and Public Spending: Testing the Evolutionary Theory of Ethnicity with Cross-National Data" teoksessa Frank Salter (toim.), *Welfare, Ethnicity, and Altruism. New Findings and Evolutionary Theory*, 74—87. London: Frank Cass.
- Saukkonen, Pasi (2014), "Maahanmuutto ja kotouttamispolitiikka" teoksessa Pasi Martikainen, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*, 81—97. Helsinki: Gaudeamus.
- Scheepers, Peer, Mérove Gijsberts ja Marcel Coenders (2002), "Ethnic Exclusionism in European Countries: Public Opposition to Civil Rights for Legal Migrants as a Response to Perceived Ethnic Threat", *European Sociological Review* 18:1, 17—34.
- Scheepers Peer, Hans Schemeets ja Ben Pelzer (2013), "Hunkering down as disruption of community cohesion: Municipal-, neighbourhood- and individual-level effects", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 72, 91—106.
- Schneider, Silke L. (2008), "Anti-Immigrant Attitudes in Europe: Outgroup Size and Perceived Ethnic Threat", *European Sociological Review* 24:1, 53—67.
- Semyonov Moshe, Rebeca Raijman ja Anastasia Gorodzeizky (2006), "The Rise of Anti-foreigner Sentiment in European Societies, 1988–2000", *American Sociological Review* 71:3, 426—449.
- Semyonov Moshe, Rebeca Raijman ja Anastasia Gorodzeizky (2008), "Foreigners' Impact on European Societies Public Views and Perceptions in a Cross-National Comparative Perspective", *International Journal of Comparative Sociology* 49:1, 5—29.
- Seppälä, Antti (2004), *Muukalainen ja virkavalta: ulkomaalaishallinto Suomessa vuosina 1973–2003*. Helsinki: Työministeriö.
- Siebers, Hans ja Marjolein HJ Dennisen. (2014), "Is it cultural racism? Discursive exclusion and oppression of migrants in the Netherlands", *Current Sociology*, 1—20.

Sisäministeriö (2014), Väkivaltainen ekstremismi Suomessa – tilannekatsaus 2/2014. Sisäisen turvallisuuden ohjelma, raportti 10.9.2014.

Spektorowski, Alberto (2003), ”The New Right: Ethno-regionalism, ethnopluralism and the emergence of a neo-fascist ”Third Way””, *Journal of Political Ideologies* 8:1, 111—130.

Spiegel (2010), ”Integration: Merkel erklärt Multikulti für gescheitert”. Uutinen verkkosivuilla, 16.10.2010. Saatavilla: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/integration-merkel-erklaert-multikulti-fuer-gescheitert-a-723532.html>>, luettu 19.11.2015.

Spiegel (2015), ”Merkel zur Flüchtlingskrise: ‘Multikulti bleibt eine Lebenslüge’”. Uutinen verkkosivuilla, 14.12.2015. Saatavilla: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-angela-merkel-spricht-von-historischer-bewaehrungsprobe-fuer-europa-a-1067685.html>>, luettu 19.11.2015.

Stockle, Verena (1995), ”Talking Culture: New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe”, *Current Anthropology*, 36:1, 1—24.

Stockle, Verena (1999), ”New rhetorics of exclusion in Europe”, *International Social Science Journal* 51:1, 25—35.

Stolle, Dietlind ja Allison Harrell (2013), ”Social Capital and Ethno-racial Diversity: Learning to Trust in an Immigrant Society”, *Political Studies* 61, 42—66.

Suomen Kuvalehti (28.8.2015), ”Joka seitsemäs suomalainen on rasisti – tässä tuntomerkit”. Uutinen verkkosivuilla, Kotimaa, 28.8.2015. Toimittaja: Pauliina Penttilä. Saatavilla: <<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/joka-seitsemas-suomalainen-on-rasisti-tassa-tuntomerkit/?shared=290251-b425ad99-999>>, luettu 6.1.2016.

Suomen Sisu (2006), Periaateohjelma. Saatavilla: <<http://suomensisu.fi/2006Periaateohjelma.pdf>>, luettu 8.1.2016.

Suomen Uutiset (2015), ”Taloustutkimus: 25–50-vuotiaat kriittisimpiä maahanmuutolle – ’eniten menetettävää’”. Uutinen verkkosivuilla, 14.10.2015. Toimittaja: Matias Turkkila. Saatavilla: <<https://www.suomenuutiset.fi/taloustutkimus-25-50-vuotiaat-kriittisimpia-maahanmuutolle-eniten-menetettavaa/>>, luettu 6.1.2016.

Suomidemokraatit (2015), ”Suomidemokraatit pyrkii puolueeksi”. Tiedote yhdistyksen verkkosivuilla, 12.8.2015. Saatavilla: <<http://suomidemokraatti.fi/suomidemokraatit-pyrkii-puolueeksi/>>, luettu 22.1.2016.

- Taguieff, Pierre-André (1988), *La Force du préjugé: essai sur le racisme et ses doubles*. Pariisi: La Découverte.
- Tajfel, Henri (1982), “Social Psychology of Intergroup Relations”, *Annual Review of Psychology* 33, 1—39.
- Taloudellinen tiedotustoimisto (2015), Kansan Arvot 2015. Saatavilla: <<http://www.t-media.fi/kansan-arvot-2015/>>, luettu 22.1.2016.
- Teney, Céline, Onawa Promise Lacewell ja Pieter de Wilde (2014), “Winners and losers of globalization in Europe: attitudes and ideologies”, *European Political Science Review* 6:4, 575—595.
- Todorov, Tzvetan (1994), *On Human Diversity: Nationalism, Racism and Exoticism in French Thought*. Cambridge: Harvard University Press.
- Unesco (1950), The race question. Publication 791. Pariisi: Unesco.
- Unesco (1969), Four statements on the race question. Pariisi: Unesco.
- Van der Brug, Wouter ja Joost van Spanje (2009), “Immigration, Europe and the 'new' cultural dimension”, *European Journal of Political Research* 48, 309—334.
- Van der Meer, Tom ja Jochem Tolsma (2014), “Ethnic Diversity and Its Effects on Social Cohesion”, *Annual Review of Sociology* 40, 459—78.
- Van der Waal, Jeroen, Peter Achterberg, Dick Hotuman, Willem de Koster ja Katerina Manevska (2012), “‘Some are more equal than others’: economic egalitarianism and welfare chauvinism in the Netherlands”, *Journal of European Social Policy* 19:5, 350—14.
- Van Deth, Jan W. ja Sonja Zmerli (2010), “Introduction: Civicness, Equality, and Democracy – A ‘Dark Side’ of Social Capital?”, *American Behavioral Scientist* 53: 5, 631—639.
- Van Oorschot, Wim (2008), “Solidarity towards immigrants in European welfare states”, *International Journal of Social Welfare* 17, 3—14.
- Van Spanje, Joost (2010), “Contagious Parties: Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties' Immigration Stances in Contemporary Western Europe”, *Party Politics* 16:5, 563—586.
- Van Spanje, Joost (2011), “The Wrong and the Right: A Comparative Analysis of ‘Anti-Immigration’ and ‘Far Right’ Parties”, *Government and Opposition* 46:3, 293—320.

Vastarinta (2016), liikkeen nettisivut osoitteessa <<http://www.patriootti.com/>>, luettu 8.1.2016.

Weber, Hannes (2015), "National and regional proportion of immigrants and perceived threat of immigration: A three-level analysis in Western Europe", *International Journal of Comparative Sociology*, 1—25.

Wieviorka, Michel (1998), *Le racisme, une introduction*. Pariisi: La Découverte

Ylä-Anttila, Tuukka (2014), "Perussuomalaisten sisäiset poliittiset suuntaukset: Julkisen oikeuttamisen analyysi", *Politiikka* 56:3, 191—209.

Zick Andreas, Beate Küpper ja Andreas Hövermann (2011), *Intolerance, Prejudice and Discrimination: A European Report*. Berliini: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Liitteet

Liite 1. Pääkomponenttianalyysiin valitut muuttujat.

1. Onko kaiken kaikkiaan mielestänne haitaksi vai eduksi Suomen taloudelle, että muista maista muuttaa ihmisiä Suomeen? (Muuttuja käännetty niin, että 0 = eduksi taloudelle, 10 = haitaksi taloudelle)
2. Uskotteko, että kulttuurielämä Suomessa heikentyy vai rikastuu, kun Suomeen muuttaa ihmisiä muista maista? (Muuttaja käännetty niin, että 0 = kulttuurielämä rikastuu, 10 = kulttuurielämä heikkenee)
Miten tärkeänä seuraavia asioita tulisi mielestänne pitää, kun päätetään saako henkilö, joka on syntynyt, kasvanut ja asunut muualla kuin Suomessa, muuttaa Suomeen asumaan. Miten tärkeää on, että:
 3. hänellä on hyvä koulutus?
 4. hän puhuu suomea ja ruotsia?
 5. hän on kristitty?
 6. hänellä on valkoinen ihonväri?
 7. hänellä on ammattitaitoa, jota Suomessa tarvitaan?
 8. hän hyväksyy suomalaisen elämäntavan?
(0 = ei lainkaan tärkeää, 10 = erittäin tärkeää)
9. Oletteko sitä mieltä, että maahanmuuttajat yleensä vievät suomalaisilta työntekijöiltä työpaikkoja vai että yleensä heidän tulonsa myötä syntyy uusia työpaikkoja? (Muuttuja käännetty niin, että 0 = syntyy uusia työpaikkoja, 10 = vievät työpaikkoja)
10. Useimmat maahanmuuttajat hakeutuvat työmarkkinoille ja maksavat veroja Suomessa. Samalla he käyttävät terveys- ja sosiaalipalveluja. Uskotteko, että he saavat enemmän yhteiskunnalta kuin itse maksavat yhteiskunnalle? (Muuttaja käännetty niin, että 0 = yleensä itse maksavat yhteiskunnalle enemmän, 10 = yleensä saavat yhteiskunnalta enemmän)
11. Pahenevatko vai helpottuvatko Suomen rikollisuusongelmat, kun muista maista muuttaa ihmisiä Suomeen? (Muuttuja käännetty niin, että 0 = rikollisuusongelmat helpottuvat ja 10 = rikollisuusongelmat pahentuvat)
Ajatellaan nyt ihmisiä, jotka muuttavat Suomeen jostain muusta maasta, ja ovat eri rotua tai etnistä alkuperää kuin useimmat suomalaiset. Kuinka paljon olisitte sitä vastaan, jos joku heistä:
 12. valittaisiin esimieheksenne?
 13. menisi naimisiin jonkun lähisukulaisenne kanssa?
(0 = en vastusta ollenkaan, 10 = vastustan paljon)
14. Miten hyvä tai paha asia mille tahansa maalle on, että on olemassa laki rotusyrjintää vastaan työpaikoilla? (Muuttuja käännetty niin, että 0 = äärimmäisen hyvä, 10 = äärimmäisen paha)
15. Uskotteko, että muista maista tänne asumaan tulevat ihmiset heikentävät vai rikastuttavat uskontoja ja niiden harjoittamista Suomessa? (Muuttuja käännetty niin, että 0 = rikastuttavat uskontoja ja niiden harjoittamista, 10 = heikentävät uskontoja ja niiden harjoittamista)